

MISSÄ HÄTÄ ON SUURIN?

Diakoniatyöntekijöiden näkemyksiä diakoniasta ja sen kohteesta
Diakonia -lehdessä 1990-1995

Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma

Jyväskylän Yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Huhtikuu 2004

Hilkka Riisiö

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Riisiö, Hilkka: Missä hätä on suurin?
Yhteiskuntapolitiikan pro gradu –tutkielma, 76 sivua + liitteet 3 sivua.
Huhtikuu 2004

Tarkastajat: Yhteiskuntapolitiikan dosentti Raija Julkunen ja sosiaalityön profes-
sori Marjo Kuronen

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää diakoniatyöntekijöiden näkemyksiä diakoniasta ja sen kohteesta Diakonia-lehdessä vuosina 1990-95. Tutkimuksessa kysyttiin missä hätä on suurin, kuinka diakonia siihen vastaa ja kuinka diakoniaa luonnehditaan. Aineistona oli 75 artikkelia: Kentän näkökulmasta- palstalle kirjoitetut ja muut työntekijöiden itse kirjoittamat artikkelit. Kirjoittajia oli yhteensä 39, joista 17 diakonissaa ja 20 diakonia, kahden ammattinimike jäi epäselväksi. Artikkelit analysoitiin laadullisella sisällön analyysillä, jota täydentämään keskeiset teemat taulukoitiin.

Syrjäytyminen ja eriarvoisuus, mielenterveyden kysymykset ja taloudellisen avun tarve korostuivat hätänä, jota työntekijät kuvasivat. Sosiaalieettisen luonteisesti kirjoitettiin vammaisuudesta, pakolaisuudesta, työttömyydestä, ylivelkaantumisesta, köyhyydestä ja yhteiskunnan säästötoimista sekä erityisryhmiin kohdistuvista asenteista.

Hätään vastaamisen kuvauksissa korostuivat henkinen tukeminen, yhteistyö ja vapaaehtoistyö. Diakonian perusteluina käytettiin eniten kristillisiä auktoriteetteja, mutta käytännön työn kuvauksissa hengellisyys ei korostunut.

Tutkimus vahvistaa käsitystä diakoniasta sielunhoidollisena ja karitatiivisena, välittömään hätään vastaavana toimintana, ei kuitenkaan perinteisessä sairaanhoidollisessa tai vanhustyön merkityksessä, vaan yhteyksien ja henkisen tuen verkostojen rakentajana ja välittäjänä. Sosiaalieettinen toiminta ei tullut yhtä vahvana esille, mutta kirjoittaessaan sosiaalieettisen luonteisesti diakoniatyöntekijät esiintyivät julkisuudessa kohtaamansa hädän asiantuntijana.

Diakonia yhteistyöverkoston osana tai vapaaehtoistyössä toimivien diakonianäkemykset tutkimuskohteina saattaisivat tuottaa tuloksia, joita voisi hyödyntää diakoniatyössä.

Tutkimusta voisi syventää saman aineiston ”tiheämmällä” lukutavalla, esimerkiksi diskurssianalyysillä.

Diakoniatyö, toinen tieto

ABSTRACT

The aim of the present study was to find out diaconia workers' view of diaconia work and its target in the journal *Diakonialehti* during the years 1990-95. In this study, the questions asked were where distress was felt at its greatest, how it was responded to by diaconia work and how this work was characterized. The material studied consisted of 75 articles: those written in the "*Kentän näkökulmasta*" ("Perspectives from the Field") column and other articles written by workers themselves. There were 39 writers in all, of which 17 were deaconesses and 20 deacons, for 2 writers the title of occupation remained unclear. The articles were analysed by qualitative content analysis, which was supplemented by arranging the central themes in tabular form.

In their descriptions, the workers emphasized social exclusion and inequality, mental health problems and the need for financial aid as sources of distress. Several writings of socio-ethical nature dealt with disability, exile, overindebtedness, poverty, savings measures on the part of society and attitudes towards special groups. In descriptions on how to respond to distress, emphasis was laid on mental support, cooperation and voluntary work. Mostly Christian authorities were used as an argument for diaconia work but in the descriptions of diaconia work the spiritual aspect was not stressed.

The study confirms the view of diaconia work as consisting of pastoral care and charity work, yet not in the conventional meaning of health care or care for old people but as building and providing connections and mental support networks. The socio-ethical activity was not emphasized so strongly, but in writings of socio-ethical nature the diaconia workers appeared as experts on distress they have met.

As further subjects of study, diaconia work as part of a cooperation network or voluntary workers' views of diaconia work might produce results for the benefit of diaconia work.

The subject could be studied more extensively by interpreting the same material in greater detail.

Diaconia work, tacit knowledge

1. JOHDANTO	6
2. KIRKKO JA VALTIO SOSIAALIPOLIITTISINA TOIMIJOINA	9
2.1. Kansainvälisiä eroja diakonian ymmärtämisessä ja toteuttamisessa	9
2.2. Julkinen sosiaalipolitiikka ja kirkon diakonia Suomessa	11
2.2.1. Diakonian murros 1990-luvulla	12
3. DIAKONIATYÖ JA SEN KOHDE TUTKIMUKSEN VALOSSA	16
3.1. Missä hätä on suurin?	16
3.2. Näkemyksiä diakoniasta	18
3.3. Tämän tutkimuksen kysymykset	19
4. AINEISTO JA MENETELMÄ	20
4.1. Diakonia-lehti	21
4.2. Aineiston rajaus	22
4.3. Aineiston analysointi	22
5. HAVAITTUA HÄTÄÄ	25
5.1. Mielenterveyden kysymykset	26
5.1.1. Elämän kriisit	26
5.1.2. Sosiaalisten verkostojen heikkeneminen	27
5.2. Taloudellisen avun tarve	29
5.2.1. Taustalla työttömyys ja ylivelkaantuminen	29
5.2.2. Taustalla elämänhallintaongelmat	31
5.3. Syrjäytyminen ja eriarvoisuus	33
5.3.1. Vamman, sairauden ja huono-osaisuuden aiheuttama syrjäytyminen	33
5.3.2. Alueellinen eriarvoisuus	36
6. YHTEENVETOA JA POHDINTAA	37

7. DIAKONIAPUHE	39
7.1. Sielunhoidollisuus	39
7.2. Yhteistoiminnallisuus	42
7.2.1. Yhteistyö	42
7.2.2. Vapaaehtoistyö	44
7.4. Sosiaalieettisyys	46
7.5. Taloudellisen auttamisen problematiikka	49
7.5.1. Ylivelkaantuneiden auttaminen	51
7.6. Diakonian perustelut	52
7.6.1. Kristilliset perustelut	53
7.6.2. Apua tarvitsevan tilanteesta lähtevät perustelut	55
8. YHTEENVETOA JA POHDINTAA	58
8.1. Sielunhoitokäsitykset	58
8.2. Uusia muotoja hakeva karitatiivisuus?	59
8.3. Tulevaisuuden kysymyksiä	61
9. LOPUKSI	64
LÄHTEET	66
Liitteet	

1. JOHDANTO

Kysymys yhteiskuntapolitiikasta ja toisaalta myös oman toiminnan perusteista heräsi viime vuosikymmenellä varmaan monelle diakoniatyötä tekeväälle, niin itsellenikin, kun köyhäinhoito näytti palanneen seurakunnan tärkeäksi tehtäväksi. Diakonian periaatteen mukaan apua annetaan heille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavalla auteta, mutta entä kun hyvin moni tarvitsee apua? Millaista on oikea diakonia, mikä sen oikea kohde; kenellä on riittävästi asiantuntemusta näitä määrittelemään? Sainko kutsuni vain yhteiskunnan turvaverkkojen paikkaajaksi?

Eri aikoina diakonian perustehtävä ja tavoitteet on määritelty eri tavoin, ja myös käytännön toimintamuodot ovat vaihdelleet. Usein diakoniaa on määritelty Raamatun tekstien pohjalta. (Veijola 2002, 13-34; Henttonen 1997, 43) Ammattimaisena diakonia on lähtöisin Saksasta, jonka ensimmäisissä diakonissalaitoksissa 1800-luvulla hoidettiin vähäosaisia ja järjestettiin diakonia- ja muuta koulutusta.

Suomalainen diakonia haki aluksi esikuvansa Saksasta, mutta löysi varsin nopeasti oman tien. Diakonissalaitoksissa on kyllä koulutettu työntekijöitä, mutta lähinnä seurakuntia varten. Suomesta on tullut seurakuntadiakonian mallimaa. Vuodesta 1943 kirkkolaki määräsi seurakunnat palkkaamaan diakoniatyöntekijöitä; näin diakoniasta tuli virallisesti kirkollinen ammatti. (<http://www.evl.fi/kkh/to/kdy/Diakonia-strategia-2010.rtf>)

Nykyisessä Kirkkojärjestyksessä diakonia on kirkon perustehtäviä: ”Seurakunnan ja sen jäsenten tulee harjoittaa diakoniaa, jonka tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. Toiminnasta määrätään tarkemmin kirkkoneuvoston tai seurakuntaneuvoston hyväksymässä diakoniatyön johtosäännössä.” (KJ 4:3. <http://www.evl.fi/avain/Kirkkojarjestys-2003-01.pdf>)

Diakoniatyössä toimivilla voi olla joko diakonin tai diakonissan koulutus. Diakonilla on sosionomina pätevyys joihinkin sosiaalihuollon tehtäviin ja diakonian virkaan. Diakonissalla on sairaanhoitajana pätevyys terveydenhuollon tehtäviin ja diakonian virkaan. (Henttonen 2002, 378-379) Diakonia toteutuu Suomen seura-

kunnissa myös vapaaehtoistyönä (Roivainen 2003, 27-28). Tämä tutkimus kuitenkin keskittyy diakoniatyöntekijöiden näkemyksiin.

Kristillisen ihmiskäsityksen mukaan apua tarvitseva nähdään toisaalta Jumalan kuvana, toisaalta myös syntisenä, jolle Jumala on valmistanut pelastuksen syntistä (Niemelä 2002, 88-90). Tämän pelastuksen sanoman välittäminen edellytti ensimmäisiltä diakonissoilta uhrauksia myös henkilökohtaisessa elämässä. Käytännössä työ oli köyhäinhoitoa ja sairaanhoitoa - välittömään hätään vastaamista - mutta suurimpana haasteena oli autettavan uskon herättäminen. Ajan diakonianäkemyksiä voi luonnehtia paitsi karitatiiviseksi myös missionaariseksi. Viranhaltijan vaatimattomuus, hiljaisuus, ja itsensäkieltäminen mutta myös kutsumustietoisuus korostuivat. (Markkola 2002, 95-99; Henttonen 2002, 363; Kettunen 2001, 98)

Tänä päivänä diakoniatyöntekijät kokevat itsensä lähinnä sielunhoitajina ja henkisen tuen antajina (Rask ym. 2003, 43; 72; Kettunen 2001, 60-61; Ryökäs 1990, 36), ja heillä voi olla sekä diakoniasta että sielunhoidosta erilaisia näkemyksiä (Kettunen 2001, 77-87; Ryökäs 1990, 66-87). Diakoniaa tutkittaessa on kohdattu sen teoreettinen hajanaisuus (Ryökäs 2002a, 412; Kettunen 2001, 212).

Samoihin aikoihin karitatiivisen diakonianäkemyksen kanssa syntyi Saksassa myös toinen, yhteiskunnallisempi näkemys. Jos fliedneriläisten diakonialaitosten toiminta oli lähinnä karitatiivista laupeuden harjoittamista ja siihen opettamista, J.H. Wichern korosti diakoniaa kehittäessään myös yhteiskunnallista ja seurakunnallista uudistamista. (Henttonen 1997, 75-77) Karitatiivisuus ja sosiaalieettisyys (tai yhteiskunnallisuus) ovat eläneet myös suomalaisessa diakoniassa, ja varsinkin 1990-luvun taloudellisen laman aikana sosiaalieettisyyttä korostettiin (Veikkola 2002, 115-116; Malkavaara 2002b, 292). Toimintaa määrittää näin paitsi kirkon perinne myös sen yhteiskunnallinen konteksti.

Tutkimuksessani 1990-luvun alkupuolen yhteiskuntaa ja diakoniaa katsotaan diakoniatyöntekijän näkökulmasta. Tarkastelen työntekijöiden vakiopalstaa ja heidän kirjoittamiaan artikkeleita Diakonia-lehteen vuosina 1990-95. Diakoniatyössä hyvinvointiyhteiskunnan kriisi on nähty vaikeuksiin joutuneiden ihmisten näkö-

kulmasta. Missä työntekijöiden mielestä hätä oli suurin? Miten he omalta osaltaan pyrkivät tuohon hätään vastamaan? Miten he luonnehtivat diakoniaa? Toisenlaista, hiljaista tietoa virallisten selvitysten takaa sosiaalisia ongelmia koskevan keskustelun pohjaksi on aikaisemmin etsitty esim. Diakoniabarometrissä ja Stakesin ja SPR:n huono-osaisuusselvityksissä. (Karjalainen & Saranpää 2002, 16; Julkunen 2001, 272; Heikkilä 2000, 149-151; Iivari & Karjalainen 1999)

Kuvaan ensin kansainvälisiä eroja diakonian toteutumisessa erilaisten kristinuskon tulkintojen pohjalta, ja tämän jälkeen julkisen sosiaalipolitiikan ja kirkon diakonian suhdetta Suomessa. Lähemmän tarkastelun kohteena ovat diakonia-työntekijöiden näkemykset hädästä, kuvaukset diakonian vastauksesta siihen sekä diakonian luonnehdinnat. Tutkimuksen näkökulma on hyvin suomalainen, työntekijä- ja seurakuntakeskeinen.

2. KIRKKO JA VALTIO SOSIAALIPOLIITTISINA TOIMIJOINA

Kolmannen sektorin määrittelyyn ja siihen kuuluvan alueen rajaamiseen vaikuttaa tarkastelijan kulttuuripiiri ja tieteenalatausta. Suomessa on vakiintunut tavaksi puhua kolmannesta sektorista, kun Euroopassa on tavallisempi käsite sosiaalitalous tai Yhdysvalloissa voittoa tavoittelematon sektori. Monissa Keski-Euroopan maissa kirkkoja on pidetty laajasti tulkittuun kolmanteen sektoriin kuuluvina. (Helander 1998, 23,55-56, 62) Heikon julkisen sektorin maissa kolmas sektori on saanut enemmän toimintatilaa ja varoja. Saksassa 1800-luvulla syntyneistä diakonialaitoksista ja niiden palveluista on tullut osa maan sosiaaliturvajärjestelmää. (Anttonen & Sipilä 2000, 207- 209; Henttonen 1997, 78-81)

Diakonia on erilaista maissa, joissa on vahva katolisuuden, protestanttisuuden tai ortodoksisuuden perinne (Fix & Fix 2002, 58; Hallamaa 1999, 144-149), mutta sen asemaan vaikuttaa myös, millaiset ryhmät sen omakseen kokevat, keitä kirkko edustaa (Henttonen 1997, 45). Eniten jännitteitä valtion ja kirkon välille on muutamissa Keski-Euroopan maissa tuonut vahva liberalismien perinne joutuessaan vastakkain vahvan katolisuuden tai kalvinistisen kristinuskon tulkinnan kanssa. Kansainvälinen tutkimushanke, Mannheim –projekti, tutkii vertaillen läntisen Euroopan katolisia ja protestanttisia kirkkoja hyvinvointipalvelujen tuottajina (Fix & Fix 2002, 55-62).

2.1. Kansainvälisiä eroja diakonian ymmärtämisessä ja toteuttamisessa

Euroopassa sosiaalipolitiikassa vahvistunut subsidiariteettiperiaate on lähtöisin katolisuudesta. Sosiaalisen markkinatalouden mallissa yksilöiden välistä kilpailua ei pidetä yhtä tärkeänä kuin liberalismissa (mikä myös selittää jännitteitä vahvan liberalismien ja vahvan katolisuuden välillä). Yksilöt nähdään toiminnassaan yhteisöjensä osina. Katolinen ajattelu tahtoo tuettavan ja vahvistettavan yhteisöllisyyttä, ja valtion sosiaalityön tehtäväksi on jäänyt vain kirkon harjoittaman diakonian täydentäminen.¹

---

¹ Nykyisen paavin mukaan hyvinvointivaltioiden ongelmat johtuvatkin valtiolle kuuluvien tehtävien virheellisestä ymmärtämisestä; valtion nähdään aivan kuin estävän ihmisen oman tehtävän toteuttamista. (Raunio 1999, 60)

Katolisessa kirkossa diakoniasta huolehtivat Caritas- järjestöt, joiden työntekijöissä on sekä ammattilaisia että vapaaehtoisia. Työn painopiste on pitkään ollut ihmisten välittömään hätään vastaamisessa, mutta viime aikoina on kiinnitetty huomiota myös yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen. Varsinkin Italiassa Caritas on toiminut yhteiskunnallisemmin, samoin Latinalaisessa Amerikassa, josta on lähtöisin katolinen vapautuksen teologia. Vapautuksen teologiassa on keskeistä haaste köyhien asettamisesta etusijalle ja heidän näkemisensä yhteisöllisen tervehtymisen ja muutoksen edelläkävijöinä. (Raunio 1999, 58-63) Tällaisia ajatuksia on Suomessakin pidetty esillä diakonian yhteydessä 1980-luvulta alkaen enenevässä määrin (Mäkinen 2002, 18. Vapautuksen teologiasta esim. Latvus 2002; Vuola 2002; Saraneva 1991).

Ortodoksisen käsityksen mukaan kristillinen sosiaalietiikka on laupeutta, joka pulppuaa jumalallisesta rakkaudesta ja johon se myös johtaa. Se ei ole vain ulkoista käyttäytymistä vaan ennen muuta kasvamista osallisuuteen Jumalan laupeudesta jumalanpalveluselämän kautta. Tätä osalliseksi tulemistä on kuvattu käsitteellä koinonia, merkityksensä yhteisöllisyys jumalallisessa rakkaudessa ja jakamisessa, jossa myös toteutuu varsinainen laupeus. Yhteiskuntaan ja sen velvollisuuksien hoitamiseen valmistaudutaan jumalanpalveluksen kautta ja diakonia on ortodokseille ”liturgiaa liturgian jälkeen”, ei siis kovin yhteiskunnallista. (Kotiranta 1999, 125-126)

Koinonia -käsite on tullut myös suomalaiseseen diakoniakeskusteluun. Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön uudessa linjauksessa todetaan:

”Koinonia-käsite auttaa meitä täydentämään latinalaisperäisen käsitteen `solidaarisuus` merkitystä, joka ilmaisee lujaa yhteyttä yhteisten etujen puolustamisessa. Se ei ole vain tiiviissä rintamassa seisomista jonkin puolesta jotakin vastaan, vaan myös kasvokkain olemista toistemme kanssa, erityisesti niiden kanssa, jotka yhteiskunnassamme ovat heikoimpia. Se on yhteisvastuuta, joka merkitsee kuormien jakamista, mutta myös jokaisen vetämistä yhteisten lahjojen ja yhteisen ihmisarvon osallisuuteen.” (<http://www.evl.fi/kkh/to/kdy/Diakonia-strategia-2010.rtf>)

Pohjoimaissa kirkkojen sosiaalinen toiminta on ollut päinvastoin kuin katolisissa maissa yhteiskunnallista huolenpitoa täydentävää. Taustalla voi nähdä luterilaisuuden perusajatuksen yhteisesti kannettavasta vastuusta. Vähitellen 1800-luvun lopulta alkaen valtion vastuu hyvinvoinnin takaamisesta on saanut kasvaa yhä

suuremmaksi. (Fix & Fix 2002, 60; Mäkinen 2002, 20;197-200) Taloudellisen laman aikana 1990-luvulla Pohjoismaiden luterilaiset kirkotkin aktivoituivat pitäen esillä sosiaalieteettistä näkökulmaa. Maallista valtaa ei ole haluttu tukea kriittömästi. (Ewalds ym. 2001; Raunio 1999, 79-80)

2.2. Julkinen sosiaalipolitiikka ja kirkon diakonia Suomessa

Kirkon yhdeksi perustehtäväksi on kautta historian ymmärretty vähäosaisista huolehtiminen, ja kirkon lähimmäisavun voi nähdä nykyaikaisen pohjoismaisen hyvinvointivaltion hoiva- ja sosiaalityön varhaisena edelläkävijänä. Köyhäinhoito oli ensimmäisiä kirkon huolena olleita tehtäviä, joka julkisen turvan kehittyessä vähitellen alkoi siirtyä valtiolle ja kunnille. (Mäkinen 2002, 7-20; Anttonen & Sipilä 2000, 24-26) Ensimmäiset diakonissat olivat kodeissa kiertäviä kunnillekin tärkeitä sairaanhoitajia, jotka toimivat välittäjinä eri instansseissa auttamiensa ihmisten asioissa (Markkola 2002, 148-160).

Karitatiivinen ja yhteiskunnallisempi diakonianäkemys joutuivat ensi kerran jännitteeseen toisen maailmansodan jälkeen. Kirkkolaki 1943 oli vielä korostanut yhdistysten ja laitosten edustamaa karitatiivista diakoniaa. Sodan jälkeisen kansallisen hätätilan lievittäminen kuitenkin ylitti perinteisen diakonian mittasuhteet, ja piispainkokouksessa 1945 tuli uutena yhteiskunnallisempi näkemys. Kriisiä selvitettiin yhteistyössä viranomaisten, poliittisten toimijoiden ja järjestöjen kanssa. (Malkavaara 2002c, 230)

Hyvinvointivaltion rakentumisen myötä diakonisojen asema sairaanhoidon ammattilaisina kunnissa heikkeni, ja kansanterveyslain uudistuksessa 1972 heitä ei enää mainittu. Kotisairanhoidon tilalle kasvoi henkisen tuen tarjoaminen sekä virkistystoiminnan järjestäminen työn painottuessa eläkeikäisiin. Diakonia kääntyi seurakuntaan ei yhteiskuntaan päin. (Malkavaara 2002c, 248-249) Seurakuntadiakonia rakentui vahvasti diakoniatyöntekijän työlle (Koskenvesa 2002, 56).

Julkinen sektori alkoi 1980-luvulla omaksua yritysmaailmasta tuttuja johtamis- ja hallinnointitapoja, kuten tulosvastuullisuuden ja laatujohtamisen. Aikaisemmin kunnat olivat saaneet korvamerkittyä valtionapua sosiaali- ja terveydenhuollon

menoihin, mutta vuodesta 1994 ne saivat itse päättää, miten valtionavut käytetään. On jopa vaadittu, että kuntien monopoliasema palvelujen tuottajana lopetettaisiin. (Julkunen 2001, 118-121; Anttonen & Sipilä 2000, 95-96;140-141) Seurakunnat toi kuntien kanssa uudelleen yhteistyöhön mahdollisuus, ettei kuntien ollut itse pakko tuottaa palveluitaan, vaan myös seurakunnat, järjestöt ja yksityiset voivat toimia palveluntuottajina (Malkavaara 2002b, 297).

Nykyisin paikallisseurakuntien diakonia pyritään integroimaan muiden seurakuntien ja koko kirkon sekä kuntien palveluun. Uudeksi haasteeksi on tullut myös pyrkiä vaikuttamaan kunnalliseen päätöksentekoon siten, että kansalaisten perusoikeuksia ei loukattaisi. (Jääskeläinen 2002, 192-193; <http://www.evli.fi/kkh/toikdy/Diakonia-strategia-2010.rtf>)

2.2.1. Diakonian murros 1990-luvulla

Suomen yhteiskunnallinen tilanne viime vuosikymmenellä on herättänyt monenlaista pohdintaa ja tutkimusta sekä erilaisia tulkintoja tapahtuneen syistä (Saari 2001, 242; Koskiahon ym. 1999, 10-11).² Maatamme koetellut kova taloudellinen lamakausi johti suurtyöttömyyteen ja siitä aiheutuviin ongelmiin yhtä hyvin yksilötasolla kuin myös laajemmin yhteiskuntapolitiikan suuntaamisessa. Samaan aikaan osui myös tärkeän kauppakumppanimme Neuvostoliiton hajoaminen ja sitä seurannut idänkaupan romahtaminen. Etsittäessä nopeita ratkaisuja valtion talouden tasapainottamiseksi säästökohteeksi tuli myös sosiaaliturva, jonka leikkausten pääkohderyhmiä olivat 1990-luvun alkupuolella sairaat ja työttömät, lapsiperheet, eläkeläiset ja nuoret. (Julkunen 2001, 149-152; Kosonen 1998, 210-214) Kirkollisen diakonia joutui keskelle yhteiskunnallista muutosprosessia yhtä valmistautumattomana kuin monet sen uusista asiakkaistakin:

”Diakoniatyössä on yksinkertaisesti `vaihdettu` asiakkaita, vähennetty ryhmätyötä ja kotikäyntejä. Kotikäynnit ovat olleet tärkeä vanhustyön muoto ja asiakkaan kotona on ollut helppo kokea `kohtaavansa ihmisiä kokonaisvaltaisesti`. On ymmärrettävää, että moni työntekijä kokeekin jättäneensä entiset asiakkaansa ja kehittelmänsä työtavat – ammattitaitonsa - heitteille. Perinteisen asiakaskohtaisen diakonian ja yhteiskunnallisemmin tai sosiaalieettisemmin suuntautuvan työn väliset jännitteet tulevat konkreettisiksi jokaiselle työntekijälle, kun he ovat joutuneet viime vuosina tekemään ankariakin työnsä kohteiden valintoja” (Heikkilä & Karjalainen 2000, 246).

---

² Esim. Kangas (toim.) 2003; Kainulainen ym. 2001; Julkunen 2001; Heikkilä ym. (toim.) 2000; Kosonen 1999; Heikkilä & Uusitalo 1997; Ervasti 1996.

Seurakunnat pyrkivät välttämään palvelujen päällekkäisyyttä ja ehkäisemään väliinpuotoamisia verkostoitumalla julkisen vallan ja järjestöjen kanssa. Taloudellinen avustaminen, vapaaehtoistyö ja diakoniakasvatus korostuivat ja työn kohteeksi tulivat aiempaa enemmän työikäiset. Työ muuttui myös entistä raskaammaksi. Taloudellista avustamista seurakunnissa vaikeutti se, että niidenkin taloudellinen tilanne oli heikentynyt. (Rask ym. 2003, 9-17; Åstrand 1995; Suomen evankelisluterilainen kirkko 1988-1991, 116-121) Työnkuvan nopea muutos on johtanut pohdintoihin diakonian virasta ja diakoniaan kouluttamisesta sekä diakonian tehtävästä yhteiskunnassa ³ (Kotisalo 2002, 57-58; Kettunen 2001: 20-22; 210-211). Pohdintaa ovat vieneet eteenpäin lähinnä teologit, mutta myös Diakoniatyöntekijöiden liitto on keskusteluun osallistunut (Rask 2003, 24-25; Ahonen 2002, 71-85).

Lama-ajan poliittisia ratkaisuja on kritisoitu (esim. Julkunen 2001) siitä, että niiden kautta melkein huomaamattomasti mutta kuitenkin aktiivisesti käännettiin yhteis-kuntapolitiikan suuntaa pois päin hyvinvointivaltioajattelusta. Julkunen kysyy, voiko julkinen valta Suomessa väistää velvollisuutensa kansalaisten toimeentulosta ja sysätä sen kirkolle, kun perusturvan tulisi olla julkisen vallan takaama oikeus ei kirkon eikä muunkaan armeliaisuuden asia. (Mts. 271) Kirkossa hyvinvointivaltiota puolustavaan keskusteluun ovat osallistuneet erityisesti diakonia- ja yhteiskunnallisen työn johdossa olevat seurakuntien ja kirkon työntekijät (Heikkilä & Karjalainen 2000, 258; Heikkilä ym. 2000, 313 - 388; Lemmetyinen 2000, 199-202; Vikström 2000, 99-116).

Diakonia- ja yhteiskuntatyötä kehittää ja koordinoi Kirkkohallituksen toiminnallisessa osastossa diakonia- ja yhteiskuntatyö (KDY), jonka toimialoja ovat diakoniakoulutus, seurakuntadiakonia, päihde- ja kriminaalityö, yleinen vammaistyö, näkövammaistyö, kuurojentyö, kehitysvammaistyö ja yhteiskunnallinen työ.

---

³ Suurin osa seurakunnissa toimivista diakoniatyöntekijöistä on diakonisoja, joilla pohjakoulutuksena on sairaanhoitajan tutkinto. Vuoden 2000 lopussa maassamme oli 1170 diakoniatyöntekijää, joista diakonisoja 772, diakoneja (pohjakoulutus nykyisin sosionomia vastaava) 339, seurakuntakuraattoreja (myös diakoneja) 32 ja muun koulutuksen saaneita 27. (Helosvuori 2002, 330)

Seurakuntien diakoniatoiminta oli painottunut näihin työmuotoihin jo 1980-luvulla. KDY järjestää neuvotteluja ja koulutusta sekä tuottaa aineistoja työn tueksi. Se pyrkii vaikuttamaan ottamalla kantaa, tekemällä aloitteita ja rakentamalla yhteistyötä ja pitää tehtävänäään herättää sosiaalieettistä keskustelua. KDY:llä on myös kansainvälisiä yhteyksiä ja se seuraa maailmanlaajuisia ja eurooppalaisia kehitystä diakonian näkökulmasta. Yhteiskunnallinen työ lähentyi diakoniaa 1980-luvulla, ja kehitystä vauhditti Kirkon diakonia- ja yhteiskunnallisen työn keskusten yhdistyminen 1991.⁴ Taloudellisen laman aikana kiinnitettiin huomiota työttömyyteen, ylivelkaantumiseen, saneerauksiin sekä sosiaaliturvan heikennyksiin. (Helosvuori 2002, 330-333; Jääskeläinen 2002, 220; Suomen evankelis-luterilainen kirkko 1992-1995, 153-155;166; Suomen evankelis-luterilainen kirkko 1984-1987, 119-122; 254-255)

YHTEENVETO: Diakonian voi nähdä eri maissa lähinnä osana kolmatta sektoria. Katolinen ja protestanttinen tapa ymmärtää yhteiskunnan vastuu apua tarvitsevista poikkeavat toisistaan, mikä vaikuttaa myös diakonian toteuttamiseen. Luterilaisissa Pohjoismaissa diakoniolla on ollut yhteiskunnallista huolenpitoa täydentävä rooli. Katolisen kristinuskon maissa yhteiskunnan vastuu huolenpitotyössä nähdään epävirallista sektoria täydentävänä.

Suomalaisella diakoniolla on pitkät perinteet. Alkuaikoina diakonissa oli tärkeä kuntien yhteistyökumppani apua tarvitsevien sairaanhoito- ja huolenpitotyössä. Sodan jälkeinen tilanne toi yhteiskunnallisemman näkemyksen ihmisen auttamisesta ja jälleenrakennustyötä tehtiin yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Hyvinvointivaltion laajetessa diakoniasta tuli henkisen ja hengellisen auttamisen ammatti, joka hyvinvointivaltion jouduttua kriisiin 1990-luvulla on uudestaan palannut aineelliseen avustamiseen ja verkostoitunut muiden auttajien kanssa, mutta tullut myös kriittisemmäksi yhteiskunnallista kehitystä kohtaan.

---

⁴ Diakonia- ja yhteiskuntatyön keskuksen tavoiteohjelma Vastuun ja osallisuuden yhteisö osoitteessa <http://www.evl.fi/kkh/to/kdy/Diakonia-strategia-2010.rtf>

Euroopan Unionin jäsenyys voi tulevaisuudessa vaikuttaa myös maamme sosiaaliturvajärjestelmään. Vaikka yhteisiä sopimuksia ei saataisikaan aikaan, on melko todennäköistä, että jäsenvaltiot pyrkivät huomioimaan toisiaan sosiaalipoliittisissa ratkaisuissaan. (Kari & Pakaslahti 2003, 192-196; Saari 2001, 214; 227-230)

Tähän saakka diakonian rooli Suomessa on ymmärretty yhteiskunnan sosiaaliturvajärjestelmää täydentävänä. Tulevaisuudessa jää nähtäväksi, integroituuko diakonia Suomessa ensisijaisesti yhteiskunnan sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmään vai kiinnitetäänkö se vahvemmin osaksi kirkon virkaa. Kolmas vaihtoehto voisi olla eräänlaisen vastarintaliikkeen tie, jolla diakoniasta tulisi yhteiskuntakriittisempi. (<http://www.ev1.fi/kkh/to/kdy/Diakonia-strategia-2010.rtf>)

3. DIAKONIATYÖ JA SEN KOHDE TUTKIMUKSEN VALOSSA

Diakoniaa on tutkittu teologian sisällä ja diakoniaopistoista valmistuvien opin-
näytetoissa (Ryökäs 2002a, 394-396). Diakoniatyön asiakkaiden tarpeita ja
diakoniatyön menetelmiä on tutkittu vasta 1990-luvulla (Kotisalo 2002, 72-75).
Diakoniassa ”asiantuntijan ääni” on usein kuulunut teologialle.⁵

3.1. Missä hätä on suurin?

Koska diakonian tavoitteena on pyrkiä auttamaan siellä missä hätä on suurin,
työntekijä joutuu jatkuvasti etsimään ja määrittelemään ilmenevää hätää. On mie-
tittävä, millaiset prosessit hätää tuottavat sekä missä vaiheessa ja miten toimien
saavutetaan parhaat tulokset. Diakoniatyöntekijät seuraavat yhteiskunnallista
kehitystä tästä näkökulmasta ja arvioivat eri tapahtumien seurauksena työilleen
kasautuvia haasteita. Tämä lisää työn kuormittavuutta. (Mäkelä 2002, 419;
Åstrand 1995, 8)

Åstrandin tutkimuksessa työntekijät arvioivat yhteiskunnan suurimmaksi hädäksi
työttömyyden, taloudelliset ongelmat sekä toivottomuuden, tarkoituksettomuuden,
pelon tulevaisuudesta, syrjäytyneisyyden ja alistuneisuuden. Asiakkailta oli koh-
dattu eniten taloudellisia ja mielenterveydellisiä ongelmia, työttömyyttä, ihmis-
suhdeongelmia ja moniongelmaisuuksia. Vastauksissa näkyi, että heikot jäävät
vaille tarvitsemaansa hoitoa ja tukea. (1995, 8-10)

Tutkimus Diakonian köyhät - Epävirallinen apu sosiaaliturvan täydentäjänä
(Iivari & Karjalainen 1999) kuvaa seurakuntien antamaa lähinnä taloudellista
apua. Diakoniatyöntekijöiden arvion mukaan avustusasiakkailta oli vakavia ongel-

---

⁵ Henttonen mukaan teologian ja diakonian välistä vuoropuhelua vaikeuttaa mm. se, että teologia on perinteisesti ollut miesten ja vallan kieli, kun taas diakonian tekijät ovat enimmäkseen olleet naisia. Henttonen väittää, että teologinen tulkinta diakoniasta ja diakoninen käytäntö kärsivät hyvin usein ääneen lausumattomista jännitteistä, jotka liittyvät valtaan, tasa-arvoon, sukupuoleen, kieleen, koulutukseen ja tieteeseen monitasoisissa systeemeissä. (Henttonen 1999, 61) Samaa aihepiiriä sivuavat myös Myra Blyth ja Wendy S. Robins (1998, 65-76) sekä Eila Helander (2003, 243-256). Kirjoittajat huomauttavat, että vaikka naisilla on vahva asema kirkoissa toimijoina, varsinkin heille annetun vallan tunnustamisessa voi olla ongelmia. Myös John N. Collins nostaa esille kysymyksen naiselle soveliaasta kristillisestä palvelutyöstä kirkon historiassa kirjansa lopussa (Collins 1990, 260-261).

mia perusturvan toteutumisessa: perhetyypistä riippumatta yli puolella käytettävissä olevat tulot jäivät toimeentulotukinormin alapuolelle ja kahdella kolmasosalla toimeentulotaso oli selvästi heikentynyt. Rahattomuus ja suoranainen nälkä olivat merkittävin yksittäinen avun hakemisen syy 51%:lla. (Mts. 45-48; 60-61)

Myöskin Paavo Kettusen tutkimuksessa diakoniatyöntekijöiden asiakkaat olivat köyhiä, hyvin usein yksin eläviä, huonosti koulutettuja ja/tai työttömiä. Vastaanotoilla tapahtuva asiakkaiden kohtaaminen oli lisääntynyt. (2001, 122-123) Huomattava enemmistö (62%) asiakkaista piti tärkeimpänä syynä diakonisen avun hakemiselleen taloudellisia kysymyksiä, mutta työntekijät arvioivat taloudelliset syyt vielä suuremmaksi (82%). Asiakkaista noin joka viides mutta työntekijöistä vain yksi piti työtä tai työttömyyttä avun hakemisen tärkeimpänä syynä. Asiakkailta ja työntekijöiltä oli näin osin erilainen käsitys apua hakevien hädästä, varsinkin suhtautumisessa työhön ja työttömyyteen. (Mts. 131-137)

Kristiina Ylösen pro gradu -tutkielman (1993a) kysely tehtiin Kuopion hiippakunnan alueen diakoniatyöntekijöille. Tavoitteena oli laajentaa ja tarkentaa kuvaa diakonian henkilökohtaisen työn asiakkaiden avun tarpeen syistä. Tuolloin noin puolet (48%) asiakkaista oli eläkeiän ylittäneitä, ja kaikkiaan vain kymmenesosa mukana työelämässä. Suurimpana ongelmana (1/3:lla tutkituista asiakkaista työntekijöiden arvioimana) oli yksinäisyys, joka tuntui lisääntyvän mitä vanhemmasta ihmisestä oli kyse. Työntekijät vastasivat yksinäisyyteen sielunhoidon ja muun keskustelun avulla. (Mts. 78-80;105-108)

Diakoniatyöntekijöiden työssään kohtaama hätä viime vuosikymmenellä näyttää tutkimusten perusteella usein liittyvän taloudellisiin kysymyksiin. Apua hakevissa oli paljon yksinäisiä, eronneita ja hyvin pienillä tuloilla eläviä työttömiä. Taloudellisen avun tarve vaikutti kuitenkin työntekijöille yksinkertaisemmalta tunnistaa kuin sen taustalla mahdollisesti olevat laajemmat yhteiskunnalliset ongelmat, esim. työttömyys (Ylönen 1993c; Kettunen 2001, 131-149).

3.2. Näkemyksiä diakoniasta

Esko Ryökäs tutki luterilaisten seurakuntien luottamushenkilöiden, teologien ja diakoniatyöntekijöiden diakonianäkemyksiä 1989. Tutkimuksen peruskysymyksenä oli, eroavatko diakonian viranhaltijoiden, teologien ja kirkkovaltuustojen puheenjohtajien näkemykset tässä asiassa. (1990, 7) Tutkimuksen perusteella eri ryhmien näkemykset todella erosivat, tulokseksi tuli hajanaisuus diakonian ymmärtämisessä (Mts. 66-87; Ryökäs 1999, 197-205 sekä Ryökäs 2002b, 213).

Diakoniatyöntekijät pitivät varsinkin omaa työtään hyvin sielunhoitopainotteisena ja korostivat sielunhoitoa sinä työtapana, mitä diakonian tulisi olla. Vanhustyön ja virkistystilaisuuksien määrää haluttiin vähentää ja niiden sijaan keskittyä sielunhoitoon, etsivään ja ehkäisevään toimintaan sekä mielenterveystyön yhteistyöhön. Kaikkien vastaajien mielestä diakonia todella oli eniten vanhustyötä ja sielunhoitoa ja vain vähän työttömien hoitamista, sairaan-/terveydenhoitoa ja nuorisotyötä. (Ryökäs 1990, 28-31,36, 91) Tutkimuksessa ei tarkemmin selkiytetty, mitä työntekijät sielunhoidolla tarkoittavat tai millaista vanhustyötä tulisi toteuttaa. Ryökäs havaitsi, että samaa toimintaa saatettiin toteuttaa erilaisten näkemysten pohjalta. (Mts. 86-90)

Paavo Kettusen tutkimuksessa (2001) työntekijöiden työnäky (periaatteellinen näkemys työstä) sisälsi neljä puolta: henkisen tuen antaminen; elämäntilanteen muuttaminen tai siihen pyrkiminen; yhteiskuntaan vaikuttaminen ja seurakuntayhteisössä vaikuttaminen. Diakoniaan sisältyvään taloudellisen avun antamiseen suhtauduttiin kriittisesti, koska sen avulla ei ollut mahdollista saada aikaan pysyvää muutosta asiakkaan elämässä. Kettunen tulkitsee, että diakoniatyöntekijät mielellään näkisivät työnsä edelleen sielunhoitopainotteisena. (Mts. 54-71) Tutkija erotti sielunhoidon ensisijaisesti hengellisten kysymysten käsittelynä (hengellinen sielunhoitokäsitys) sekä toisaalta avointa vuorovaikutusta ja autetuksi tulemisen kokemusta korostavana (intentionaalinen sielunhoitokäsitys) (Mts. 77-87).

Diakoniatyön arkea selvittävässä tutkimuksessa (Rask ym., 2003) työaloista painottuivat myös sielunhoito, avustustoiminta, vanhustyö, työ työttömien ja vapaaehtoisten kanssa sekä mielenterveystyö. Tutkituista 41% oli toiminut keskimäärin

18 työalalla viimeisen puolen vuoden aikana, ja valtaosa piti työtään kutsumuksena. (Mts. 43-46; 68)

Työntekijät eivät aina saa tehdä omasta mielestään ”varsinaista diakoniaa”, koska se sitten ymmärretäänkään. Tutkimuksessa kuitenkin juuri ”varsinaisen diakonian” ymmärtämisessä löytyi hajanaisuutta, ja sen keskeisestä työmuodosta sielunhoidostakin oli erilaisia käsityksiä. Tutkijoiden mukaan voikin olla oikeampaa puhua eri työntekijöiden diakoniasta kuin diakoniasta yleisellä tasolla. Paitsi käsitteellisen hajanaisuuden kanssa, diakoniaa tarkasteltaessa ollaan tekemisissä myös kutsumusajattelun sekä ihanteen ja todellisuuden välisen ristiriidan kanssa. (Ryökäs 2002a, 412; Kettunen 2001, 212; Ryökäs 1990, 88-90)

3.3. Tämän tutkimuksen kysymykset

Kysymys diakonian identiteetistä on ollut tämän tutkimuksen lähtökohtana. Kysymys on tutkimuksen edetessä tarkentunut tarkoittamaan diakoniatyöntekijöiden näkemyksiä diakoniasta Kirkkojärjestyksen kuvaamassa merkityksessä: apuna hätään, jota viralliset auttamisverkot eivät ole löytäneet. Miten diakonian tekijät 1990-luvun alkupuolella diakonian ja oman tehtävänsä ymmärtävät? Onko ammattimaisen diakonian luonne muuttumassa? Sillä, miten diakonian kohde ymmärretään, on merkitystä myös apua hakevalle, jos hädän määrittely suuntaa apua antavan toimintaa (Kettunen 2001, 140-141).

Etsin vastauksia seuraaviin kysymyksiin: 1. *Kuinka diakoniatyöntekijät näkevät diakonian kohteen, missä heidän mielestään hätä on suurin?* 2. *Miten diakoniatyöntekijät kuvaavat diakoniaa ammattina vastauksena tuohon hätään?* 3. *Miten diakoniatyöntekijät luonnehtivat diakoniaa (tehtävä, tavoite, perustelut)?* Diakonia on viime vuosikymmenellä joutunut tekemisiin yhteiskunnallisten kysymysten kanssa aiempaa enemmän. Löytyykö kirjoituksista jännitettä perinteisen karitatiivisen ja yhteiskunnallisemman diakonianäkemyksen välillä? Millaista sielunhoitokäsitystä diakoniatyöntekijät näyttäisivät edustavan?

4. AINEISTO JA MENETELMÄ

Etsin työntekijöiden näkemyksiä heidän Diakonia-lehteen kirjoittamiensa artikkeleiden avulla, jotka ovat syntyneet tästä tutkimuksesta riippumatta. Lehtiaineiston käyttöön sain idean Pertti Alasuutarin kirjasta Toinen tasavalta. Tapa seurata kulttuurisia muutoksia lehtiaineiston avulla viehätti, ja ajatus myös diakonian tutkimisesta tällä tavoin alkoi elää. Diakoniatyöntekijä toimii perinteikkäässä kutsumusammattissa. Kysyttäessä hänellä voi olla selkiytymättömiä ajatuksia juuri tästä syystä: työn monialaisuus on vaarassa hukuttaa laajemman näköalan ja kutsumusluonne taas voi vaikuttaa siihen, kuinka kysymyksiin vastataan. Toisiko lehtiaineisto toisenlaisia vastauksia tutkimuskysymyksiin kuin suora haastattelu-tutkimus? Lehdet olivat myös hyvin saatavilla – montakaan kappaletta ei lopulta tarvinnut muualta etsiä kuin omasta arkistosta, mikä tietysti helpotti juuri tämän aineiston valintaa.

Lehdistä välittyvä kuva on osaksi jotakin muuta kuin arkinen työn todellisuus: konstruktio, joka rakentuu puhuttaessa diakoniasta julkisuudessa. Kirjoittaja kuvaa työtään ja sen kohdetta mielessään tietty lähtökohta ja lukijakunta. Merkitykset syntyvät tekstin, kontekstin ja lukijan välisessä vuorovaikutuksessa. Kontekstit ovat kulttuurisia resursseja, joiden avulla lukijat tuottavat teksteihin merkityksiä. (Lehtonen 1996, 148-152; 165) Diakonia-lehteen kirjoittava saattaa olettaa useimpien lukijoiden tuntevan jonkin verran ainakin Raamattua, suomalaista diakoniaa ja yhteiskunnallista tilannetta kirjoitushetkellä. Teksti on suunnattu sekä diakonian ammattilaisille että vapaaehtoistyössä toimiville ja on näin seurakunnallisesti vaikuttavaa.

Diakoniatyössä useamman vuoden toimineena arvelin, että kieli, jota kirjoittava käyttää, ja maailma, josta hän kertoo, olisi tutkijalle kohtuullisen ymmärrettävä. Tässä piilee myös vaara, että näkee aineistosta vain sen mitä haluaakin nähdä. Tulkinta ja pohdinnat aineiston äärellä avaavat yhden näkökulman; toinen tutkija voi löytää samasta aineistosta perusteita toisenlaisille tulkinnoille. Kvalitatiivisen tutkimuksen sekä ongelma että mahdollisuus on sen subjektiivisuus (Laaksovirta 1988, 60). Aineiston ”vastakarvaan” lukeminen (Lehtonen 1996, 114) ei tässä tapauksessa olisi tainnut oikein onnistua.

4.1. Diakonia –lehti

Diakonian ensimmäinen numero ilmestyi 1960. Lehteä tarvittiin työntekijöiden ja diakonissalaitosten yhdyssiteeksi, ammattitaidon ylläpitämiseksi, jatkokoulutuksen kehittämiseksi ja asian tunnetuksi tekemistä varten. Kustantajana oli aluksi Helsingin Diakonissalaitos. Vuodesta 1974 lehden julkaisemisesta on vastannut Diakonia ry, johon kuuluu 11 diakonia- ja muun alan järjestöä; päätoimittajana on toiminut Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskuksen johtaja. (Malkavaara 2002a, 306; Ikonen 1983, 6-12)

Diakoniaa tilataan seurakuntien työntekijöille, johtokunnille sekä vapaaehtoisuudessa toimiville. Nykyisin siinä käsitellään sekä kotimaisia että kansainvälisiä diakonian kysymyksiä ja pohditaan kirkon ja seurakuntien kohtaamia sosiaali-eettisiä ongelmia. Diakonia-alan oppilaitokset käyttävät lehteä oheismateriaalina. Diakonia ilmestyy 6 kertaa vuodessa ja sen levikki oli 1997 n. 5000 kappaletta. (<http://www.evl.fi/kkh/to/kdy/sanasto/#diakonialehti>)

Raija Ikosen tekemä sisällönanalyysi on laajin Diakonia-lehdestä valmistunut tutkimus. Se on tehty pro gradu –työnä Helsingin yliopiston teologiseen tiedekuntaan 1983. Tutkimuksessa tarkasteltiin diakonian teologisia ulottuvuuksia, tehtävää ja virkaa, työn kohdetta, työntekijöitä ja työmuotoja sekä organisaatiota ja näissä havaittavia ajallisia muutoksia vuosina 1960-83 sisällönanalyysin avulla. (Ikonen 1983, 15-21) Lähes puolet kirjoittajista oli teologeja, dakonissoja 22% ja diakoneja 9%. Muita kirjoittajia olivat diakonian luottamushenkilöt, terveydenhuollon asiantuntijat, sosiaalihuollon asiantuntijat sekä muut. Samojen ryhmien edustajat kirjoittavat lehteen edelleen. Diakonissat kirjoittivat muita enemmän diakoniatyöntekijöistä, diakonit työmuodoista ja maallikot diakonian kohteesta. (Mts. 27-33) Ikäryhmittäin diakonian kohteista eniten mainintoja löytyi yli 65-vuotiaista (37%) ja vähiten työikäisistä. Ikonen toteaaakin, että aikuisväestön tavoittaminen on kirkolle haaste. (Ikonen 1983, 55)

4.2. Aineiston rajaus

Analyysin kohteena ovat diakoniatyöntekijöiden kirjoittamat artikkelit vuosina 1990-95. Viime vuosikymmenen alkupuolen valinta tutkimuksen ajankohdaksi tuntui perustellulta, koska tuolloin diakoniatyö koki paineita yhteiskunnan taholta ja toisaalta siksikin, että olen kiinnostunut diakoniasta ajan ”toisenlaisen tiedon” tuottajana. Vuoden 1990-lehdissä puhutaan ylivelkaantumisesta, ja sana lama tulee diakoniatyöntekijöiden kirjoituksiin vuonna 1991.

Olen ottanut mukaan vain kirjoitushetkellä diakoniatyössä toimivat tai diakoniatyöntekijän nimikkeen alla kirjoittaneet. Useimmiten asia kävi lehden kirjoittajaluettelosta helposti selville. Diakoniatyöntekijöiden haastattelut jätin pois, koska niissä on toimittajan näkökulmaa enemmän kuin työntekijöiden kokonaan itse kirjoittamissa artikkeleissa. Vuosina 1990-91 Diakonia ilmestyi 8 kertaa ja 1992 - 93 7 kertaa vuodessa. Vuodesta 1994 alkaen lehti on ilmestynyt 6 kertaa vuodessa. Kirjoittajissa on 17 diakonissaa ja 20 diakonia, joista naisia oli 28 ja miehiä 11. Kahden kirjoittajan tarkka ammattinimike jäi epäselväksi. Artikkelien kokonaismäärä on 75. (Ks. Liite 1.)

Asiat, joita työntekijät ottavat esille, ovat uskoakseni sellaisia, joille he haluavat antaa tilaa työssään - työntekijät kirjoittavat omasta diakonianäkemyksestään käsin. Diakonia-lehdelle ovat luonteenomaisia teemanumerot (Liite 2), joten on mahdollista, että joitakin kirjoituksia on pyydetty, tai ennalta tiedossa oleva teema on innostanut kirjoittamaan.

4.3. Aineiston analysointi

Tutkimuksessani diakonian luonne on yhteydessä sen kohteeseen Kirkkojärjestyksen määritelmän perusteella, jonka mukaan diakonia on avun antamista, jonka tulee kohdistua niihin, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. Tutkimus oli enimmäkseen artikkeleiden lukemista ja jäsentelyä. Luin tekstejä kuvauksena diakonian toteutumisesta ja kuvauksena diakonian kohteesta (hädästä) sekä myös pohdintana, millaista diakonia on tai voisi olla. Käytetty menetelmä on

yksi muoto sisällön erittelyä, jossa laadullista analyysia täydennetään laskemalla ja taulukoimalla (Eskola & Suoranta 1999,153; 165-166).

Ehkä suurin syy menetelmän valinnalle oli kuvitelma sen tietynlaisesta yksinkertaisuudesta. Kun tutkimuskohde on jo etukäteen näinkin teoreettisesti vaikeasti hahmotettava, arvelin että yksinkertainen menetelmä olisi paras aloittelevalle tutkijalle. Laskemalla aineistossa esiintyviä teemoja etsin myös konkreettiselta tuntuvia perusteita tulkinnoilleni. Työn edistyessä sain huomata, että yksinkertaiseksi kuviteltu laadullinen analyysi oli omalla tavallaan vaativaa: ei tullut hetkeä, jolloin olisi voinut helpotuksesta huokaisten vain alkaa toteuttaa kerran laatimaansa tutkimussuunnitelmaa, vaan oli palattava yhä uudestaan tutkimuksensa peruskysymyksiin (Alasuutari 1993, 236-237).⁶ Analyysin tietoisena tarkoituksena on ollut kiinnittää enemmän huomiota kirjoituksista näkyvään kuin etsiä niiden taustalta ns. piiloviestejä, joiden analysoimisen voi nähdä sisältävän enemmän tulkintaa (esim. Kyngäs & Vanhanen 1999, 5).

Eskolan ja Suorannan mukaan laadullista aineistoa voi lähestyä joko aineistolähtöisesti mahdollisimman avoimena tai ottamalla aineistoonsa tietoisesti jokin enemmän tai vähemmän teoreettisesti perusteltu näkökulma (1999, 153). Tutkimusotteeni muistuttaa jälkimmäistä tapaa. Etsin kysymysteni mukaisesti tekstejä, joissa kerrotaan yhteiskunnassa havaitusta häädystä ja diakonian kohteesta sekä tavoista, joilla diakonia avun tarpeeseen vastaa. Kiinnitin huomiota myös diakonian luonnehdintoihin yksittäisistä lauseista tai viittauksista muutaman lauseen ajatukselliseen kokonaisuuteen; joskus kokonaisen artikkelin voi nähdä käsittelevän diakoniaa tai sen kohdetta. Tutkimusyksikköinä olivat siis artikkeli tai siinä oleva ajatuksellinen kokonaisuus, jossa näin vastausta aineistolle esittämiini kysymyksiin.

---

⁶ Tuula Laaksovirran mukaan eräänä yhteiskuntatieteilijän tärkeimmistä ominaisuuksista pidetään epävarmuuden sietokykyä, ja kvalitatiivisilla menetelmillä työskenneltäessä tätä ominaisuutta hänen mukaansa todella tarvitaan: ”Koko tutkimusprosessi saa paljolti voimansa epävarmuudesta; ei kuitenkaan teoreettisesta epävarmuudesta. On kyse kyvystä olla vuorovaikutuksessa tutkimuskohteen kanssa ja kyvystä olla epävarma – varmasti!” (Laaksovirta 1988, 62)

Kirjoitusten teemojen hahmottamisessa olivat apuna Diakonian käsikirjan kuvaukset diakonian haasteista ⁷ ja toimintamuodoista ⁸ (Hakala 2002; Jääskeläinen 2002; Kainulainen 2002) sekä tutkimuksessa työn arjesta käytetyt diakonian työalat ⁹ (Rask ym. 2003). Jotkut artikkelit näyttivät aluksi käsittelevän vain yhtä teemaa, mutta myöhemmin teemoja saattoi löytyä samasta artikkelista useampia, jolloin saman artikkelin voi nähdä viittaavan useaan diakonian kohderyhmään. Aineiston jäsentäminen osaksi diakonian työalojen ja toimintamuotojen mukaan tuntui tekevän oikeutta työn monialaisuudelle. Työntekijöistä monet toimivat jatkuvasti useammalla työalalla (vrt. Rask ym. 2003, 45).

Kun löysin viittauksen tai artikkelin, jonka teema tulkintani mukaan liittyi havaittuun hätään tai diakonian kohderyhmään, kävin läpi koko aineiston etsien muutkin samaa aihepiiriä sivuavat kohdat tai kokonaiset artikkelit. Poimin aineistokohdat joko suorina sitaatteina tai kokonaisissa artikkeleissa pyrin kokoamaan tutkimuskysymysten kannalta olennaisen sisällön. Sitten etsin vastausta tutkimuskysymyksiini välillä palaten alkuperäiseen aineistoon välillä lukien siitä poimimiani otteita. Analyysin aikana jotkut teemat hahmottuivat eräänlaisina kimppuina, toisiaan lähellä olevina aihepiireinä, ja jotkut alkoivat selittää toisiaan. Lopullinen tutkimusraportti rakentui tiivistäessäni analyysin tuloksia tutkimuskysymysten näkökulmasta, jolloin myös keskeiset teemat alkoivat hahmottua.

---

⁷ Kainulainen näkee diakonian haasteina rakennemuutoksen, työttömyyden, eriarvoistumisen ja syrjäseutujen autioitumisen ja kiinnittää huomiota lapsiin, avohuoltoon, huumeongelmaan, maahanmuuttajiin sekä asunnottomuuteen. (Kainulainen 2002, 173-189)

⁸ Diakoniatoininnan muodoista mainitaan perhe- ja lapsidiakonia, mielenterveystyö, vanhustyö, kehitysvammaistyö, näkövammaistyö, kuurojen- ja huonokuuloistyö sekä muut vammaisryhmät, Palveleva Puhelin, vankilatyö ja vapautuvien tukeminen, tukiasuntotoiminta, päihdetyö, maahanmuuttajatyö, Yhteisvastuukeräys, yhteiskunnallinen työ, asunnottomien auttaminen, naistyö sekä taloudellinen avustustoiminta. (Jääskeläinen 2002, 192-232) Näiden lisäksi kerrotaan ihmisen kokonaisvaltaisen auttamisen periaatteesta henkilökohtaisessa työssä (Hakala 2002, 233-266).

⁹ Diakoniatyön alueeseen luettiin lähimmäistyö, vanhustyö, työ työttömien kanssa, mielenterveystyö, vammaistyö, työ vapaaehtoisten kanssa, sielunhoito, avustustoiminta, kansainvälinen diakonia sekä ruokapankit. Erityisdiakonian- ja nuorisotyön alueeseen luettiin kuuluviksi päihde- ja huumetyö, kriisityö, kriminaalityö, erityisnuorisotyö, maahanmuuttajatyö sekä retriittitoiminta. (Rask ym. 2003, 43)

5. HAVAITTUA HÄTÄÄ

Taulukossa 1. näkyvät sekä kokonaisten artikkeleiden teemat että maininnat ja taulukossa 2. kokonaiset artikkelit eri teemoihin liittyen. Olen luokitellut teeman vain maininnaksi, jos alle puolet artikkelista on käsitelty kyseistä aihepiiriä.

Taulukko 1.

TEEMAT	1990	1991	1992	1993	1994	1995	Yht.
Syrjäytyminen ja eriarvoisuus	8	11	10	6	3	3	41
Mielenterveys	9	6	4	8	7	5	39
Taloudellisen avun tarve	5	5	6	7	5	3	31
Perheet	4	6	3	7	4	4	28
Eläkeikäiset	6	5	3	6	5	2	27
Työttömyys		2	2	5	2	4	15
Päihdeongelma	3	2	3	3	3	1	15
Lapset ja nuoret	4	3	2	1		2	12
Ylivelkaantuminen	1		2	3	2	2	10
Pakolaisuus		1	3	1	1	2	8
Fyysinen sairaus	2	1		3	1	1	8
Vammaisuus	3	2			1	1	7
Laitokset	1	1		3		1	6
Avohoito		1	1	1	1		4

Taulukko 2.

TEEMAT koko artikkelit	1990	1991	1992	1993	1994	1995	Yht.
Syrjäytyminen ja eriarvoisuus	4	2	5	1	1		13
Mielenterveys	4	1		1	3	2	11
Taloudellisen avun tarve	1	1	3	2	1	1	9
Perheet	1			1	1	1	4
Pakolaisuus			3				3
Lapset ja nuoret	1	2					3
Vammaisuus	1	1				1	3
Laitokset	1		1			1	3
Avohoito	1				2		3
Työttömyys				1		1	2
Ylivelkaantuminen			1			1	2
Eläkeikäiset				1	1		2
Fyysinen sairaus						1	1

Seuraavaksi analysoin tarkemmin kirjoittajien kuvauksia diakonian todellisuudesta ja lama-aikana havaittua hätää aineistosta löytyneiden keskeisten teemojen osalta. Tarkastelen ensin havaintoja hädästä, sitten kuvauksia diakonian toteutuksesta ja lopuksi diakonian perusteluja. Artikkelit on numeroitu ja kirjoittajien anonymiteetin suojaamiseksi nimet ja suorissa lainauksissa esiintyvät paikannimet poistettu. Analyysin aikana viitataan artikkelin numeroon luettelossa (Liite 1).

5.1. Mielen terveyden kysymykset

5.1.1. Elämän kriisit

Mielen terveyteen liittyvistä kysymyksistä ei varsinaisesti kirjoiteta tällä nimellä, mutta henkistä hyvinvointia sivutaan monessa artikkelissa. Useimmiten kuvauksissa on kysymys jaksamisesta elämässä eteenpäin ja hätä, jota työntekijät tällä alueella kuvaavat, on yhteydessä ihmisen tai perheen ulkoisiin olosuhteisiin. Mielen terveyden ongelmiin liitettiin usein (kahdeksan kirjoittajaa) työttömyyttä, ylivelkaantumista ja taloudellisia vaikeuksia¹⁰ sekä parissa tapauksessa perheongelmia ja alkoholiongelmia.¹¹

”Verotuksen kiristyminen, lomautukset, työttömyys, pankkien kiristytvä ote, rahojen loppuminen. Se lamaannuttaa. Ainahan täällä on paljon työttömyyttä ollut, mutta nyt siitä saattaa päästä osalliseksi kuka tahansa”. (Artikkeli 36)

”Pahimmalta --- tuntui oma avuttomuus ja vaikutusmahdollisuuksien vähäisyys. Joka paikassa tuntui olevan seinä edessä. --- Työhön voi tietysti tietenkin paeta ongelmiaan, kuten vaikeita ihmissuhteita. Työttömällä ei sitä mahdollisuutta ole. On opittava kohtaamaan myös muut ongelmat silmästä silmään, ja se voi tuottaa taas lisäongelmia”. (Artikkeli 54; 1. haastateltava)

”Ajattelen tavallista asiakastani, joka tulee vastaanotolle, rahat ovat loppuneet, lääkkeitä ei saa lunastetuksi, masennus pahenee jne. Parempaa päivää tuskin tuleekaan, pieni avustus ei kauas kannaa, suuria rahoja ei ole, eikä rahakaan auta kovin moneen ongelmaan. Yksinäisyys on vamma, johon ei löydy apua.” (Artikkeli 48)

Työttömyys tuottaa henkisellä tasolla tarpeettomuuden, turhautumisen ja avuttomuuden tunteita sekä kysymyksen syyllisyydestä varsinkin ylivelkaantumisen yhteydessä. Toimettomana kotiin jäävä voi nopeasti kadottaa elämän mielekkyyden. Työttömyyttä seuraavat usein taloudelliset vaikeudet, jotka saattavat kiristää ihmissuhteita perheessä. Tilannetta vain pahentaa, että yhteiskunnan apua tai tukea joutuu jonottamaan, eikä siitä sittenkään ole varmuutta. Uskoa ja luottamusta omaan selviämiseen koetellaan¹²; joku voi alkoholisoitua¹³. Myös itsetuhoajatuksia kuvattiin samassa yhteydessä kuin työttömyyttä, ylivelkaantumista ja taloudellisia vaikeuksia¹⁴. Vanhempien tilanteesta kärsivät myös lapset¹⁵.

---

¹⁰ Artikkelit 19,21, 41, 36, 48,54, 71, 72 ja 74

¹¹ Artikkelit 13 ja 19

¹² Artikkelit 30, 53, 70, 71, 74 ja 72

¹³ Artikkelit 53, 54 ja 59

¹⁴ Artikkelit 36,21, 72 ja 74

¹⁵ Artikkelit 34,37, 53 ja 55

”Sanotaan ettei veloista vankeuteen viedä. Ei viedäkään, mutta melkoiseen henkiseen helvettiin viedään. Kaikkien kantti ei kestä. Jälkipolvet saavat sen tilastoista lukea. Jatkuva henkinen paine ajaa sairauden partaalle, ahdistukseen, johon ruumis reagoi. Jopa itsemurhaan –kun ei enää jaksanut.” (Artikkeli 36)

”Milloin ylivelkaantunut tarvitsee sielunhoitoa ja minkälaisissa asiayhteyksissä? Kokemukseni mukaan polttavin tarve oli vuosina 1992-1993. Arvion mukaan kolmannes asiakkaista toi keskustelussa esiin mahdollisen itsemurhan, jos asiat eivät järjesty toivotulla tavalla eikä pankki suostu huojentamaan velanhoitorasitetta.” (Artikkeli 72)

Heikki Ervastin tutkimuksessa työttömyyteen liittyvät taloudelliset vaikeudet selittivät merkittäväällä tavalla itsetunnon laskua, häpeän kokemista ja koetun hyvinvoinnin heikentymistä. Eniten taloudellisista vaikeuksista kärsivät yksinäiset ja yksinhuoltajat, nuoret ja pidempään työttömänä olleet työttömät, joten heidän kohdallaan voi olettaa psyykkisten ongelmien tuntuvan selvimmin. (2003, 131-132; 145; myös Mutka 1998, 93 ja Aatola 1996, 68)

Myös tässä aineistossa diakoniatyöntekijöiden haastatteleminen työttömien odotuksissa välittyi henkisen tuen tarve ainakin yhtä voimakkaana kuin taloudellisen avun tarve. Haastatellut toivoivat tukihenkilöitä, joihin voisi ottaa yhteyden milloin tahansa; aineellista apua, joka olisi helposti saatavilla ja hyvin tiedotettua sekä valikoimatonta yhdessäolon mahdollisuutta ilman hengellisen sanoman tuputtamisen pelkoa.¹⁶

5.1.2. Sosiaalisten verkostojen heikkeneminen

Vaikka yksinäisyys on tavallisesti vanhempien ihmisten ongelma, työikäisillä oli Ylösen tutkimuksessa vähiten läheisiä sukulais-, naapuri- ja ystäväkontakteja, ja diakoniatyöntekijät arvioivat asiakkaidensa suurimmaksi ongelmaksi yksinäisyyden, yhteyksien puuttumisen (1993a, 79-80; 108). Diakonia-lehdessä kahdeksan kirjoittajaa kiinnitti huomiota sosiaalisten verkostojen heikkenemiseen¹⁷. Ongelma liitetään kaupunkimaiseen elämäntapaan, tiheään asumiseen, mutta siitä voi nähdä merkkejä myös maaseudulla. Kolme kirjoittajaa ilmaisee huolensa myös kirkosta vieraantumisen ja lähimmäisenrakkauden ihanteen katoamisesta¹⁸.

---

¹⁶ Artikkelit 54 ja 65

¹⁷ Artikkelit 11,13, 24, 28,43, 55, 61 ja 74

¹⁸ Artikkelit 4, 24 ja 37

Yksityistymisen seurauksena diakoniatyöntekijän roolinkin on muututtava: enää ei, kuten ennen, voi mihin tahansa taloon pyytämättä poiketa.

”Toiminnan alussa teimme asukaskyselyn, jossa ilmeni, että asukkailla on sekä tarve että toive kanssakäymiseen toisten kanssa, mutta käytännössä tähän löytyi harvemmin voimaa ja halua. Lähtemisen kynnyks näytti olevan korkea.” (Artikkeli 11)

” Olen huomannut myös sen, että mitä tiiviimmin ihmiset asuvat, mitä pienempi on heidän kotireviirinsä, sitä sulkeutuneemmaksi he muuttuvat. Kanssakäyminen naapureidenkin kanssa tapahtuu paljolti ulkona kun satutaan äänenkantaman päähän vastakkain. Mihin nurkkaan sijoittaa vieras, joka yllättäen soittaa ovikelloa? --- Käsite lähimmäinen, lähimmäisenrakkaus alkaa kadota. Tulee epävarmaksi, miten sitä voisi toteuttaa arjen keskellä, kun välimatka toiseen ihmiseen kasvaa suhteessa asumistiheyteen ja vuorovaikutus häviää. Löytyykö uudessa tilanteessa enää edes seurakuntaa, Jumalan rakkauden täyttämiä ihmisiä, jotka tietävät mitä pitäisi tehdä, jotta apua tarvitsevat saisivat avun.” (Artikkeli 24)

”--- Diakonissa oli jonkinlainen monitoiminen, joka pyörät vinkuen ajoi talosta toiseen ja oli ahdistettujen ihmisten tuki ja turva. Kaikki tunsivat diakonissan ja diakonissa tunsivat kaikki. Ihan niin kuin Isä Camillo omassa italialaisessa kylässään. --- Mutta minä en ainakaan vielä ole `Isä Camillo` eikä niin paljon löydy siviilirohkeuttakaan, että sitä yrittäisin. Jos on yhteiskunta privatisoitunut niin taidan olla minäkin.” (Artikkeli 61)

Psyykkisiä ongelmia omaavilla on suurempi riski syrjäytyä kuin muuhun väestöön kuuluvilla. He myös kärsivät muita enemmän syrjinnästä. (Kainulainen 2002, 185) Havaittu sosiaalisten verkostojen heikkeneminen voi olla yksi syy huoleen avohoidossa olevista, joka tulee kolmella kirjoittajalla ¹⁹. Eniten tuntuu askarruttavan avokuntoutuvalle järjestettävän kotihoidon taso: ellei yhteiskunta ole valmis avohoitoon panostamaan, kotiutetun toivottu hyvinvointi voi nopeasti muuttua pahoinvoinniksi.

”Avohoito on nyt kova sana. On humaania saatella laitoksiin suljetut ihmiset takaisin yhteisöön, muiden joukkoon, normaalia elämää elämään. Toki. On hyvä saada laitoksista ulos- tai säästää laitokseen menemiseltä - kaikki ne, joille avohoito tarjoaa paremmat elämisen puitteet, ja jotka hyötyvät normaalin elämisen haasteista. Toivottavasti kuitenkin muistamme kurkistella humanien periaatteiden yli käytännön arkeen ja oppia muiden kokemuksista, ettei humaniudestamme tulisi viimeistä naulaa jonkun ”avohoidettavan” ruumisarkkuun. En yhtään liioittele.” (Artikkeli 1)

”Samanaikaisesti kun laitostuntoutuspalveluita supistettiin, ei kuitenkaan ohjattu uusia resursseja avo- ja välimuotoisten palvelujen kehittämiseen. Laitostuntoutus on nähty kalliina vaihtoehtona sen tarkemmin selvittämättä kuntoutuksen hoidollista tehokkuutta asiakkaan näkökulmasta. Vaarana on, että supistus- ja säästöinnossa ajetaan alas myös kuntoutuslaitoksia, joiden henkilöstön ja hoidon taso ovat kokonaistaloudellisesti merkittäviä”. (Artikkeli 66)

”Psykiatrinen pitkäaikaissairas, joka kahdenkymmenen sairaalavuoden jälkeen on kotiutettu, kaipaisi vapaaehtoistyöntekijää, joka potilaan harhoista huolimatta rohkenisi solmia häneen turvallisen ihmissuhteen ja aktivoisi häntä ulos kodistaan, kauppaan, pankkiin, apteekkiin jne. Melkoisia haasteita vapaaehtoistyöntekijälle, jolla useimmiten ei ole mitään hoidollista ammattikoulutusta.” (Artikkeli 55)

Sosiaali- ja terveystoimen palvelurakenteen muutos 1990-luvulla siirsi mielenterveysongelmista kärsiviä Suomessakin laitoksista avohoitoon. Osa heistä tarvitsisi runsaasti tukipalveluja, esim. tuettua asumista, mutta niitä ei ole riittävästi saatavilla. Myöskään laitoshoidon kustannukset eivät ole alentuneet samassa suhteessa kuin hoidettavien määrä olisi antanut olettaa. (Kainulainen 2002, 185-186; Karisto ym. 1997, 336-337)

Åstrandin kartoituksessa (1995) työntekijöistä 86% kertoi havainneensa apua hakevilla mielenterveydellisiä ongelmia, ja 17% piti yhteiskunnan suurimpana hätänä mielenterveyden ongelmia tai niiden hoidon puuttumista. Toisaalta tutkituista 39% piti yhteiskunnan suurimpina ongelmina toivottomuutta, tarkoituksettomuutta, pelkoa tulevaisuudesta ja syrjäytyneisyyttä sekä alistuneisuutta ja 30% yksinäisyyttä ja irrallisuutta (Mts. 9-10), jotka nekin näyttäisivät sivuavan henkistä hyvinvointia, jos niin halutaan nähdä.

5.2. Taloudellisen avun tarve

5.2.1. Taustalla työttömyys ja ylivelkaantuminen

Aineistossa kuvataan erityisesti lama-ajan perheiden vaikeaa tilannetta: viisi kirjoittajaa liittyy perheiden muutkin ongelmat taloudellisiin vaikeuksiin ²⁰. Jo lapsesta tulee köyhyyden ja syrjäytymisen tuttu, kun hänen vanhempansa kärsivät näistä ongelmista ja niiden seurauksena ympäristön kovenevista asenteista. Työpaikan menetyksen seuraukset voivat olla arvaamattomat koko perheelle, ja ylivelkaantuminen johtaa vakavaan kriisiin, kun usein velkojen takaajina ovat lähisukulaiset. Ihmissuhteet, henkinen hyvinvointi ja usko tulevaisuuteen joutuvat koetukselle. Kaksi kirjoittajaa tunnisti myös yksinhuoltajaäidin taloudellisen tilanteen ja ilmaisi myötätuntoa sitä kohtaan ²¹.

”On järkyttävää, jos joskus onnistuu kohtaamaan lapsen, jolla ei ole oikeaa kotia, joka nälissään viettää viikonlopun rappukäytävässä, kantaa kodin aikuisen roolin ja maanantaisin syö ahmimalla koulun säästöbudjetoitua ruokaa.”(Artikkeli 37)

---

¹⁹ Artikkelit 1, 55 ja 66

²⁰ Artikkelit 21,36,53, 74 ja 72

²¹ Artikkelit 59, ja 65

”Vaikeudet liittyvät toisiinsa: esimerkiksi työttömyydestä seurannut velkakierre voi kiristää puolisoiden välisiä suhteita. Siihen voi liittyä vielä ongelmia lasten kanssa ja helpon hakemisen päihteistä”. (Artikkeli 53)

”Varsinkin yllättäen työttömiksi jääneet ylivelkaantuneet kokevat itsensä pettureiksi, kun eivät kykene hoitamaan velkojaan. Lähisukulaiset tai parhaat työtoverit ovat olleet takaajina. Tarkoitus ei tietenkään ollut asettaa heitä sijaiskärsijöiksi. Velallinen tuntee menettäneensä kasvonsa ja luottamuksensa omaisiinsa ja pankkiin.” (Artikkeli 72)

”Ehkä seuraava asiakas on monilapsisen perheen työtön yksinhuoltajaäiti. Hän olisi toiveasiakkaani tässä pussiruljanssissa. Todennäköisyys tähän mahdollisuuteen on 3:50.” (Artikkeli 59)

Seitsemän kirjoittajaa näkee yksityisten taloudelliset vaikeudet yhteiskunnallisen tilanteen, usein työttömyyden heijastelijana. Monet elävät köyhyudessa, koska virallinen sosiaaliturva on käynyt riittämättömäksi.²²

” Vuosien kokemuksesta tiesin kertoa, että ulospäin näkyvät vaatteensa täälläkin jokainen yrittää hankkia samantapaiset kuin muillakin on. Mutta vuodevaatteet jäävät alhaisen tulotason ja työttömyyden kourissa monesti pakostakin vaille ansaitsemaansa huomiota”. (Artikkeli 16)

”Nykyisin työttömyyden, laman ja vastaavasti sosiaalipalvelujen kaventamisen aikana ihmisen ei ole enää helppoa saada tukea ja apua ns. viralliselta auttamisjärjestelmältä. Sosiaalivirastoon on usein viikkojen jonot, mielenterveystoimistot ovat kuormitettuja. Mahdollisuudet pikaisen avun saamiseen ovat lähes olemattomat. Tässä vaiheessa jotkut turvautuvat ensimmäistä kertaa elämässään seurakuntien tarjoamaan apuun ottamalla yhteyttä diakoniatyöntekijään. (Artikkeli 30)

”Onhan meillä toimeentulotuki. On toki, mutta se on viimesijaisin, eikä se ota huomioon yksilön tai perheen todellista kurjuutta. Se on vähän kuin `Tuntemattomassa sotilaassa`. Kun viisaat ovat laskeneet, että kourallinen papuja riittää, niin se on niin, vaikka vatsa miten väänтелиsi. Toimeentulotuki ei koske kaikkia pulassa olevia riittävässä määrin. Seurakunnankin resurssit ovat kovin rajalliset ja ihmisillä, perheillä on tosi hätä.” (Artikkeli 36)

Ylösen tutkimuksessa diakoniatyöntekijöiden asiakkaista työttömiä oli 9%. Työikäisistä yli kolmanneksella oli toimeentulovaikeuksia ja 13%:lla velkaongelmia. Tutkimukseen vastanneet olivat merkinneet vain hyvin harvan asiakkaansa ensisijaiseksi ongelmaksi työttömyyden; samaan asiaan kiinnittää huomiota myös Paavo Kettunen omassa tutkimuksessaan. (Kettunen 2001, 131-149; Ylönen 1993c) Diakonia-lehteen kirjoittavista seitsemän toi esille yhteyden taloudellisen avun tarpeen ja työttömyyden välillä, eräs heistä kahdessa artikkelissa. Iivarin ja Karjalaisen tutkimuksessa rahattomuus ja suoranainen nälkä olivat suurin yksittäinen diakonian avun hakemisen syy pääkaupunkiseudulla. Tutkijat kiinnittävätkin huomiota julkisen perusturvan ongelmiin, jotka epävirallisen avun tarve näin paljastaa. (1999, 60; 75-76) Toimeentulotuen riittämättömyydestä kertoo, että seurakuntien ruoka-apua yhä haetaan (Heikkilä & Sihvo 1997, 192-193).

---

²² Artikkelit 16, 30, 32, 65, 36, 53, 56 ja 60

5.2.2. Taustalla elämänhallintaongelmat

Taloudellisen avun tarpeella nähdään (viisi kirjoittajaa) yhteyksiä myös elämänhallintaongelmiin; avustuksen pyytäjän henkilöön liitetään vilpillisyyttä²³. Kun virallinen sosiaaliturva ei kykene auttamaan samassa mittakaavassa kuin aikaisemmin, arvellaan apua hakevan joutuvan itse kehittämään selviytymiskeinonsa. Toistuvasti avustusta pyytäviä kohdatessaan ja kieltäytyessään auttamasta jotkut olivat joutuneet väkivallan tai uhkailujen kohteeksi.

”Pessimistiksi ei kannata heittäytyä, jatkuva elämän realiteetti on se, että joidenkin elämä näyttää olevan yhtä kiveltä kivelle hyppimistä, pohja vuotaa koko ajan. Toiset taas seilaavat tai ainakin näyttävät seilaavan yksinomaan vakailta vesillä. Kiveltä kivelle hyppiminen tuo tietenkin aina mielenkiintoa elämään”. (Artikkeli 49)

”..työtoverini joutui kerran kuristusyrityksen kohteeksi. Hän ei suostunut antamaan avustusta sellaiselle, joka kävi mahdottoman usein pyytämässä. Lopulta hän joutui kutsumaan avukseen seurakunnan miespuolisia työntekijöitä. Joskus olen joutunut painostuksen kohteeksi. Silloin minua on yritetty saada muuttamaan mieltäni huutamalla ja moittimalla.” (Artikkeli 12)

Taloudellisen avun tarpeesta kirjoittavien kuvauksista tulee vaikutelma, että kaikki pienituloisimmat eivät aineellista apua hae, tai että aineellista apua hakeva voi tarvita muunkin laista apua²⁴. Myös Ylönen havaitsi, että kaikki toimeentulo-vaikeuksissa olevat eivät saa seurakunnalta apua (Ylönen 1994). Jos taloudellista apua pyytää, tulisi onnistua vakuuttamaan apua antava siitä, että on ”kunniallinen köyhä”. Mutta onko ”kunniallinen köyhä” sellainen, joka ei apua pyydä, vaan yrittää pärjätä omin voimin ja sitten ilahtuu, kun joku kuitenkin yllättäen auttaa? Kysymys taitaa olla ikuinen ongelma taloudellista apua annettaessa.

”Muutamat ovat oppineet käyttämään joulua hyväkseen. Ainakin aatonaattona he soittelevat tai seisovat oven takana ja antavat tiedoksi, että tulee niin köyhä joulu, anna kiltti rouva jotakin, minä en ole ikinä mistään mitään saanut. Kun jo toistakymmentä vuodentakana on näin kulunut alkaa epäily voittaa. Herra armahda meitä. --- Toisaalta on todella ilo nähdä niitä pakettien tai joulutervehdysten vastaanottajia, jotka aidosti iloitsevat ja ihmettelevät, että juuri heitä on joku yllättäen muistanut.” (Artikkeli 21)

” Ihmiset oppivat hyvin helposti käyttämään meitä hyväkseen, jos taivomme toimimaan heidän tahtomallaan tavalla emmekä kestä painostusta. Nuorempana taivuini, mutta vanhempana oppii jo suhtautumaan paremmin ja kestävämmän enemmän.” (Artikkeli 12)

”Vaikea on ihmisen yksin ponnistella pientä valoa kohti. Entisen toisintona kuuntelen avustustilantaa, voin korkeintaan toivoa, että olisit onnellinen köyhä. Köyhyys ei ole valittua eikä hankittua, ei sitä ole myöskään terveys eikä mikään muukaan onnen lähde. Yksinkertainen elämä on

---

²³ Artikkelit 12, 21, 23, 34, 48, 49, 52 ja 59

²⁴ Artikke lit 12, 21, 23, 41, 48 ja 59

minulle valinta, jollekin toiselle ainut tapa pysyä hengissä. --- En voi oikeastaan mitään sille, että olet sortunut taas johonkin turhamaiseen heräteostokseen ja kuukauden ruokarahat roikkuvat komeasti korvissasi. En voi ystäväni palkita sinua siitä, en myöskään rangaista. Voin vain pelkää istua ja ihmetellä. Sen voin todeta että olet diakoniatyöntekijän ystävä niin kuin korttien mukaan äitisiikin on ollut ja käsittäkseni isoäitisiikin.” (Artikkeli 48)

Kankaan ja Sikiön tutkimuksessa myös kansalaismielipide jakautui suhtautumisessa toimeentulotuen hakijoihin: toisaalta uskottiin avustusten menevän tarpeeseen; toisaalta oltiin valmiita liittämään avustuksen saajan henkilöön vilpillisyyttä ja yrittämättömyyttä (1996, 111-112). Onko avun tarpeen taustalla jonkinlaista elämän taidottomuutta, uusavuttomuutta, kotona opittuja tai perittyjä selviytymismalleja? Nämä liittäisivät aineellista apua pyytävän avun tarpeen häneen itseensä, ei laajempiin yhteiskunnallisiin prosesseihin tai poliittisiin ratkaisuihin.

Tutkimuksen perusteella tuloiltaan ja menoiltaan heikoiten pärjäävät olivat lähes yksinomaan yksin asuvia henkilöitä (Sihvo 1997, 175-176). Myös diakonian apua hakevissa on ollut eniten yksinasuvia ja eronneita sekä varsinkin miehiä, ja työttömyysturva diakonian avustusasiakkaiden pääasiallisena toimeentulon lähteenä pääkaupunkiseudulla korostui 1996 (Iivari & Karjalainen 1999, 28-30; 33-34). Helena Kotisalonen uudemmassa tutkimuksessa diakonissat olivat edelleen kohdanneet työssään eniten taloudellista apua tarvitsevia (2002, 59).

Olli Kankaan ja Veli-Matti Ritakallion tutkimuksessa köyhyyttä selitti eniten työmarkkina-asema ja ylivelkaantumista opiskelu, työttömyys, toisen polven toimeentulotukiasiakkuus ja avioero. Lapsiperheiden köyhyysriski oli merkittäväällä tavalla suurempi kuin vertailuryhmään kuuluvien leskien. Tutkimuksessa löytyi yhteys lapsuudenkodin perimän, toimeentulo-ongelmien, perheen suuren koon ja yksinhuoltajuuden välillä vuonna 1995. (2003, 81-85) Myös Eva Österbackan tutkimuksessa vanhempien ja lasten työmarkkina-aseman välillä oli yhteys: erityisesti miehillä, joiden vanhemmat olivat työttömiä 1980-luvulla, oli 1990-luvulla suurempi riski myös joutua työttömiksi (2003, 173-174). Ylönen havaitsi tutkimuksessaan yhteyden velkaongelmien, toimeentulovaikeuksien, työttömyyden ja päihteiden väärinkäytön välillä (1993a, 91).

5.3. Syrjäytyminen ja eriarvoisuus

Syrjäytymisen käsite ei tutkijoille ole aivan yksiselitteinen. Puhumalla syrjäytymisestä ja huono-osaisuudesta tuotetaan myös toiseutta, rakennetaan ihmiselle tietynlaista identiteettiä. (Juhila 2002, 14-16; Kainulainen & Saranpää 2002, 58-59; Pohjola 1994, 203-204) Suvi Raitakarin mukaan syrjäytyminen on monivivahteinen, muuttuva ja postmodernissa kehyksessä vaikeasti haltuunotettava ilmiö. Ihminen voi olla syrjäytynyt palkkatyön ja kulutuskyvyn näkökulmasta, mutta hyvin integroitunut esim. kehitysmaakauppaliikkeeseen ja perheeseensä. Puhuttaessa syrjäytymisestä on huomioitava, minkä suhteen sitä arvioidaan. (Raitakari 2002, 57-58) Kun ajattelee lähes mitä tahansa diakonian asiakasryhmää tästä näkökulmasta, huomaa, miten hankala kysymys on ja kuinka lähelle se tulee. Joutuu kysymään, voiko myös diakonian avusta syrjäytyä. Aineistossa näitä teemoja sivuten kirjoitettiin kaikkein eniten. Kuten mielenterveyden kysymyksistä myöskään syrjäytymisestä tai eriarvoisuudesta ei monessakaan artikkelissa puhuttu näillä sanoilla. Työntekijät sen sijaan kuvasivat joidenkin ihmisten tilannetta.

5.3.1. Vamman, sairauden ja huono-osaisuuden aiheuttama syrjäytyminen

Elämän vaikeudet, huono-osaisuus, työttömyys ja ylivelkaantuminen näkyivät kuvauksissa sosiaalisen syrjäytymisen taustalla. Ongelmien monimutkaistuessa ja vaikeutuessa helposti myös eristäydytään ja auttaminenkin on hyvin vaikeaa.²⁵

”Eräs perhe kertoi menettäneensä luottamuksen viranhaltijoihin. Välit olivat poikki myös sukulaisiin ja ystäviin. Auttaminen ei ole aivan yksiselitteistä, kun toimitaan autettavan perheen ehdoilla. Mietittäväksi jää, kuinka tällaisia perheitä tulisi lähestyä.” (Artikkeli 74)

”Tää alamäki alkoi vähän sen jälkeen kun sain potkut --- Joskus haeskelen töitä, mutta se tuntuu toivottomalta. --- Mun ikäiset on väliinpuotoajia, ylijäämäporukkaa.” (3. haastateltava) -- Hän myöntää, että alkoholi on ongelma, toimettomuuden seuraus. Hän puhuu suomalaisen miehen ahdistuksesta silloin kun perheessä on tapahtunut roolinvaihdos; vaimo pätee, mies jää syrjään”. (Artikkeli 54)

”Usealle vankilassa olevalle elämä on portille asti selvää. Jatko voi olla hyvinkin sekaisin. Yhteydet läheisiin ihmisiin ovat lähes katkenneet, ainoat toimivat ihmisuhteet ovat jäljellä niiden kanssa, joilla on samanlainen elämäntilanne. Mikäli vapautumisen jälkeen ei ole mitään muuta tarjolla kuin katu, kaikki jatkuu samanlaisena”. (Artikkeli 10)

---

²⁵ Artikkelit 11, 27, 61, 74 ja 72

Seitsemän kirjoittajaa mainitsee asenteet vanhuksia, vammaisia, pakolaisia, mielenterveys- sekä päihdeongelmista kärsiviä tai muuten huono-osaisia kohtaan²⁶. Vaikka mielenterveyden kysymyksiä sivuten muuten kirjoitettiin paljon, vain pari kiinnittää tässä yhteydessä asenteisiin huomiota. Vammaisista aineistossa oli kaksi ja seurakunnan tekemästä pakolaistyöstä kolme kirjoitusta, vähän viittauksia päihdeongelmaisiin ja vielä vähemmän ulkomaalaisiin tai romaneihin. Näissä viittauksissa sitten korostuu asenneongelma.

” Olen miettinyt, että monesti pidempi ja haitallisempi välimatka on ns. terveen ihmisen ajatusmaailman ja asenteiden etäisyys vammaisen ajatusmaailmasta ja tarpeista. Vielä viime vuonna olen joutunut kohtaamaan järkyttävän kielteisiä asenteita vammaisia kohtaan. (Artikkeli 17)

” Pakolaisilla ei aina ole helppoa vastaanottajamaissakaan. Ymmärtämättömyys ja vastustus ovat heitä vastassa päivittäin. Kielteiset asenteet heijastuvat myös pakolaistyöntekijään. --- Tukea ja vastustusta tulee samoista ryhmistä mutta eri ihmisiltä: työtovereilta, seurakuntalaisilta ----. Kumpaa on enemmän, sitä en tiedä.” (Artikkeli 40)

”Yleisesti ottaen ihmissuhteilla on valtava merkitys alkoholiongelman synnyssä. Lapsuuskodin henki vaikuttaa, samaten suhteet ongelmaisen omassa perheessä. Kyläyhteisössäkkin alkoholiongelmaisella on oma, usein syntipukin roolinsa.” (Artikkeli 13)

Ylösen tutkimuksessa vamma tai pitkäaikaissairaus oli toiseksi yleisin diakoniatyön asiakkaiden ongelma. Yli 75-vuotiaista 41%:lla ja työikäisistä viidenneksellä oli vamma tai pitkäaikaissairaus. (Ylönen 1993c) Vamman tai sairauden mukanaan tuomat syrjäytymisongelmat näyttäisivät liittyvän toisaalta sosiaaliseen elämään ja palvelujen saatavuuteen toisaalta elämisen hankaluuteen pääasiassa terveitä varten suunnitellussa maailmassa ²⁷. Liikuntavammainen syrjäytyy julkisissa rakennuksissa asioinnista ellei hänelle turvata niihin esteetöntä pääsyä tai kuuro vaikkapa psykiatrin vastaanotolta, ellei löydy avuksi viittomakielentaitoista tulkkia. Erityisryhmien näkökulma yhteiskunnallisessa päätöksenteossa voi unohtua, ellei paikalla ole ketään muistuttamassa ²⁸.

”Kuuroille palvelujen saaminen omalla äidinkielellä, viittomakielellä, on vaikeaa, joskus jopa mahdotonta. Siksi kuuro joutuu ponnistelemaan muita enemmän arkisen elämän tavanomaisten asioiden sujumiseksi.”(Artikkeli 70)

”Pitäisikö kaikkein suurinta taloudellista ja hallinnollista valtaa käyttäviksi valita aina jonkin sortin vammainen? Vastako silloin voisimme odottaa ja edellyttää, että vammaisille tarpeelliset ja välttämättömät pienet tai suuret konkreettiset parannusehdotukset toteutuisivat? Oikeanmalliset luiskat, induktiosilmukat, julkisten tilaisuuksien saavutettavuus, invataksit, tiedonsaanti ym. Diakoniatyöntekijänä en ole rojhennut olla riittävän äänekkäs ja sinnikäs. Liian vähän on edelleen

---

²⁶ Artikkelit 9, 10, 13, 17, 25, 34, 37 ja 60

²⁷ Artikkelit 9, 17, 37, 43, ja 70

²⁸ Artikkelit 17 ja 66

asiantuntemusta tai todellista halua esimerkiksi julkisten rakennusten rakentamiseksi myös vammaisten ehdoilla.” (Artikkeli 17)

”Laitoskuntoutus joutui taloudelliseen kriisiin vuonna 1992. Kuntien säästöt ja leikkaukset kohdistuivat voimakkaasti päihde- mielenterveys- ja kehitysvammahuollon kuntoutukseen eli ryhmiin, joissa kunnallispoliittinen vastustus oli vähäisintä.” (Artikkeli 66)

Ihmiset, jotka elävät elämäänsä laitospäristössä, unohtuvat helposti jopa omilta läheisiltäänkin, erityisesti jos puhutaan vanhainkodissa tai vankilassa olevasta henkilöstä. Jos säästö merkitsee henkilökunnan vähentämistä, kärsijöiksi tulevat myös laitoksissa asuvat, jotka usein ovat avuttomuutensa tai ongelmiansa takia voimattomia pyytämään itselleen mitään. Pari kirjoittajaa kyselee, jäävätkö laitosten ja palvelutalojen asukkaat liian vähälle huomiolle diakoniatyössä²⁹.

” Eri ikäisillä ihmisillä on kuitenkin vielä mielessä vanhukselle varattu sosiaalinen ja henkinen köyhäntalo irrallaan muusta yhteiskunnasta, vastuusta ja velvollisuuksista ja samalla irrallaan aidosta kunnioituksesta ja yksilöllisyyden oikeudesta” (Artikkeli 13)

”Kun seuraa näiden niukkojen vuosien jatkuessa eri tahojen säästämistä, kaipaen lisää tuulettamista ja keskustelua ihmisestä. Ihminenhan on kaiken keskipiste, mutta kuka on ihminen? --- Orkesterin musiikin saa kuulostamaan helposti vajaalta ja voi osoittaa miten tilanne korjataan, se orkesterista. Samanaikaisesti on sairaalapuolen hoitajaorkesteri pienentynyt ja pienentynyt. Hoitajien väheneminen ei saa oikeastaan minkäänlaista meteliä aikaan, soitto on mennyt niin hiljaiseksi, ettei ihmisen ääni tahdo enää kuulua. Säästää voidaan monella tai lähes joka puolella, mutta ei kai meillä vielä ole tarve uhrata ihmisiä juustohöylän viiltelyyn.” (Artikkeli 46)

”Seuralaisena (vankila) työssä on aina eräänlainen yksinäisyys. Se johtuu osaltaan siitä, että työskentelee niiden parissa, jotka muu yhteisö haluaa unohtaa ja jättää huomiotta. Välillä tuntuu, että kriminaalityö on seurakunnissa hoidettu, kun siihen on palkattu työntekijä. Voidaan tuudittautua uneen, että asiat on hoidettu. --- Joskus kuitenkin tuntuu siltä, että meidän on helpompi kohdata ihmisiä, joilla menee hyvin. Yhteiskunnan reunalle tipahtaneet unohtuvat”. (Artikkeli 10)

Riski syrjäytyä koskee supistuvissa kansantalouksissa erityisesti vanhuksia ja pitkään työttömänä olleita. Myös yksin asuminen lisää taloudellisen ja sosiaalisen tuen tarvetta erilaisissa elämäntilanteissa. Sosiaali- ja terveysministeriö arvioi v. 2001 vakavasti syrjäytyneiden määräksi noin 45 000. (Kainulainen 2002, 181-182)

Stakesin teettämässä huono-osaisuusselvityksessä tutkittiin SPR:n vapaaehtoistyössä olevien havaintoja. Edelliseen v.1998 toteutettuun kyselyyn verrattuna palvelujen puuttumisesta johtuvia syrjäytymisongelmia ja vähättelyä vammaisuuden perusteella oli kohdattu lähes yhtä usein kuin aikaisemminkin, päihde- ja mielenterveysongelmia entiseen tapaan tai hiukan harvemmin. (Kainulainen & Saranpää, 2002, 30)

---

²⁹ Artikkelit 10 ja 57

5.3.2. Alueellinen eriarvoisuus

Ihmisten eriarvoistumisella ja maantieteellisten alueiden erilaistumisella on yhteys muuttoliikkeeseen, joka vauhditti 1990-luvun alueellista erilaistumista. Erityisesti muutettiin Itä- ja Pohjois-Suomen työttömyysalueilta. (Kainulainen 2002, 181) Alueellisen rakennemuutoksen taustalta voi löytää myös laajoja makrotaloudellisia tekijöitä ei vain yksittäisten kotitalouksien arvostuksissa tapahtuneita muutoksia (Saari 2001, 134).

Työntekijät kuvasivat syrjäseutujen pitkiä välimatkoja, harrastus- ja vaikutusmahdollisuuksien heikkenemistä tai kokonaan puuttumista ja köyhyyttä. Asuinpaikka voi vaikuttaa varsinkin erityisryhmien tilanteeseen, kun joidenkin saatavilla olevien palvelujen laatu ja määrä näyttäisi olevan kiinni kotikunnasta.³⁰

”Se on sillä tavalla, että tämä syrjäinen Suomen kolkka on, mitattiinpa millä mittarilla tahansa, maan armahaisen köyhintä seutua. --- Ja, tarvitsematta olla erityisempi futurologi, voi otaksua kurjistuvan entisestään. Tarkoitin sitä, että täällä ainoa leivän lähde on ollut maa- ja metsätalous. Mutta kun pellot ovat pienet ja niistäkin suurin osa paketissa, kesannolla tai vesakkona. Eikä tiloilla ole jatkajaa. On se sen verran kallista tuo sukupolvenvaihdos näinä korkean koron aikoina.----- Tiedetään täällä sekin, että ETA ja EY ja WEU merkitsevät paikallista kurjistumista. Tulonsiirtoa pääoman pätsiin, Brysseliin”. (Artikkeli 32)

” ---- sivukylän asukkaan eriarvoisuus suhteessa taajamassa asuvaan löytää monet ilmenemis- muotonsa. Etäisyydet kouluun, kauppaan, postiin ja muihin palveluihin ja yleensä myös naapureihin ovat suuria. Harrastus- ja vaikutusmahdollisuuksien heikkeneminen tai suoranainen puuttuminen ovat eräitä eriarvoisuutta ruokkivia ja ylläpitäviä tekijöitä.” (Artikkeli 42)

”Kenen kanssa viittoilisi pitäjän ainoa kuuro, joka myös haluaisi oppia enemmän viittomakieltä ja käyttää sitä? Lähimmät viittovat kuurot ovat ainakin sadan kilometrin takana!” (Artikkeli 17)

Työttömyysaste nousi Suomessa vuodesta 1992 vuoteen 1994 voimakkaasti, ja vaikka tämän jälkeen trendi on ollut laskeva, erot kuntien välillä ovat kasvaneet. Vuosina 1992-98 keskimääräinen työttömyysaste oli korkein harvaan asutulla maaseudulla (23,4%) ja alhaisin kaupunkien läheisellä maaseudulla (15,8%). (Kainulainen ym. 2001, 45-47) Alhainen elintaso ja sosiaaliset ongelmat pyrkivät kasautumaan harvaan asutulle maaseudulle. Tutkijat pitävät todennäköisenä, että tulevaisuudessa kuntien ja kuntaryhmien väliset erot sosiaalisissa ongelmissa kasvavat, ja kiinnittävät huomiota maassamme harjoitettuun aluepolitiikkaan (Mts. 60-61; 70-77; 98-99). Myös Kankaan ja Ritakallion tutkimuksessa vuonna 1995 pienillä paikkakunnilla asuvien köyhyysriski oli yli kolminkertainen suurempiin verrattuna (2003, 81).

6. YHTEENVETO JA POHDINTAA

Työntekijät eivät useinkaan käyttäneet sanoja hätä tai diakonian kohde, mutta he kuvasivat joidenkin ihmisten elämää tai tilannetta ja samassa yhteydessä toivat julki myös omaa huoltaan. Diakoniatyöntekijän tieto tuo kokemuksen yhteiskunnallisesta todellisuudesta virallisten selvitysten takaa. Tällä tavoin hädästä välittyvä kuva näyttää muiden diakoniaa tutkineiden tulosten kanssa saman suuntaiselta, vaikka lehden palstalla työntekijät painottavat osaksi eri asioita. Lama-aika näkyi aineistossa taloudellisten vaikeuksien seurauksena myös mielenterveyteen vaikuttavina vakavina kriiseinä sekä syrjäytymisenä ja eri syistä aiheutuvana yhteiskunnallisena eriarvoisuutena. Näitä työntekijät enimmäkseen kuvasivat ja näiden edessä he myös usein ilmaisivat avuttomuutta.

Diakoniatyön arkea selvittävässä tutkimuksessa (Rask ym., 2003) sekä diakonia-että nuorisotyöntekijät näkivät yhteiskunnan suurimpina haasteina tänä päivänä lapsiin, nuoriin, perheisiin ja parisuhteeseen liittyvät kysymykset ja ongelmat. Työntekijöiden arjessa näkyivät lapsuuden lyheneminen ja nuorten ongelmien kasautuminen sekä vanhemmuuden ongelmat. (Mts. 68) Tässäkin aineistossa kirjoittajat jonkin verran kuvasivat lasten ja nuorten hätää, mutta enemmän tuotiin esille perheiden taloudellista ahdinkoa. Varsinkin ylivelkaantumista kuvattiin koko perheen ja omaistenkin hätänä. Perheiden taloudelliset vaikeudet näkyvät myös ”virallisen tiedon” kartoituksissa (esim. Kangas & Ritakallio 2003, 81-85; Iivari & Karjalainen 1999, 47).

Havaittu taloudellisen avun tarve sai osan työntekijöistä pohtimaan apua hakevan omaa osuutta tilanteeseensa. Osa kirjoittajista toi esille yhteyden lama-ajan sosiaaliturvaleikkausten, työttömyyden ja taloudellisen avun tarpeen välillä. Näin ainakin ne, jotka asiasta Diakonia-lehteen kirjoittivat, hahmottivat myös kohtamansa ongelman yhteiskunnallista taustaa. Tutkimusten perusteella diakonian apua hakevissa oli ainakin tuohon aikaan paljon yksin asuvia, mutta heidän taloudellisesta tilanteestaan työntekijät eivät juuri keskustelleet.

---

³⁰ Artikkelit 13, 17, 66 ja 70

Jos taloudellisen avun tarpeen taustalla on yhteiskunnallinen ongelma esim. työttömyys, mitä diakoniatyöntekijä voi tämän eteen tehdä. Jos taustalla on elämän taidottomuutta, mistä tai keneltä apua hakeva elämän taitoa voisi saada? Jos taas taustalla on muu (esimerkiksi päihde)ongelma, kuinka luoda motivaatiota avun hakemiseen ja mitä taloudellisia edellytyksiä esim. kunnan maksusitoumuk-
sia voi toivoa? Kuinka kohdata epärehellisyyden taustalla olevia syitä?

Avuttomuutta ilmaistiin kuvattaessa yhteiskunnan rakenteiden ongelmia, seksuaalisesti hyväksikäytettyjä, raiskauksen aikuisia uhreja, katulapsia ja ongelmanuoria, ylivelkaantuneita sekä sellaista taloudellisen avun tarvetta, joka työntekijän näkökulmasta näyttäisi olevan yhteydessä apua hakevan elämän hallintaan.³¹ Perusluonteisten sosiaalisten taitojen ja sosiaalisen pääoman puutteiden korjaamisessa näyttäisivät olevan merkittävässä asemassa myös kulttuuriset instituutiot kodit, päivähoito ja koulut; pelkät tulonsiirrot eivät riitä (Kangas & Ritakallio 2003, 87).

Syrjäytyminen ja eriarvoisuus tulivat selvimmin esille vamman, sairauden ja erisyistä aiheutuvan huono-osaisuuden kuvauksissa. Työntekijät kiinnittivät huomiota myös asenneongelmaan erityisryhmiä kohtaan. Laitoksessa tai harvaan asutulla seudulla voi jäädä paitsi monista muille tarjolla olevista palveluista, yhteyksistä ja vaikutusmahdollisuuksista. Onko avun saaminen yhteydessä ihmisen kykyyn liikkua ja olla aktiivinen, vai yhteydessä diakoniatyöntekijän ammatillisiin valmiuksiin? Kettusen tutkimus osoitti, että vastaanotoilla tapahtuva diakoniatyö oli viime vuosikymmenellä lisääntynyt (2001, 122). Mitä vähemmän työntekijällä on aikaa ns. etsivään työhön, sitä todennäköisemmin passiivisempi hätä näkyvän varjossa jää kokonaan kohtaamatta. Kankaan ja Ritakallion mukaan nyky-yhteiskunnan syrjäytyneisyyden ytimessä ovat yksin asuvat aikuiset vailla työtä, toimeentuloa ja perhettä (2003, 73).

---

³¹ Artikkelit 6, 11, 21, 27, 34, 36, 37 ja 48

7. DIAKONIAPUHE

7.1. Sielunhoidollisuus

Sielunhoito on diakonian työmuoto, jonka työntekijät itse eniten kokevat omakseen, ainakin tutkimuksen perusteella (Ryökäs 1990, 28-31,36). Mitä sielunhoidolla tarkoitettiin? Sielunhoidon tarkka määrittely on osoittautunut vaikeaksi (kuten diakonianakin), osaksi sen vuoksi, että sielunhoidon ymmärtämiseen on vaikuttanut kirkon teologinen konteksti. Terapeuttisen tietämyksen kasvaessa sielunhoitokin on alkanut saada terapeuttisia piirteitä. Sielunhoidon tehtäväksi on tullut ei opettaa kuten aikaisemmin, vaan auttaa. Näin sielunhoito on lähentynyt diakoniaa. (Kettunen 1997, 46-64)

Uusimmassa sielunhoitoa käsittelevässä kirjallisuudessa sitä kuvataan keskusteluapuna toteutuvana henkisenä tukemisena, joka käyttää hyväkseen psykologista ja teologista tietämystä ja erilaisia menetelmiä. Uskonnollinen ulottuvuus on läsnä sielunhoitajan valmiutena keskustella tarvittaessa myös tästä alueesta. (Hakala 2002, 234-238) Näin laajasti ajatellen kaikki diakonian piirissä toteutuva kokonaisvaltainen auttaminen voidaan ymmärtää sielunhoitona. Nykykeskustelussa diakoniatyöntekijän yhtenä ydinosamisalueena pidetään juuri kykyä kohdata ihminen (Mäkelä & Peura 2004, 38-40).

Vaikka aineistossa oli jonkin verran viittauksia myös ryhmien kanssa työskentelyyn, suurin osa kirjoittajista kuvaa työn henkilökohtaista puolta. Sielunhoidollinen kohtaaminen voi toteutua vastaanotolla, puhelimessa tai missä vain ihmisiä tapaa. Tätä auttamistapaa kuvaa 15 eri kirjoittajaa³². Sielunhoitoa sen enempää henkisenä kuin hengellisenäkään tukemisena ei pohdita tai kyseenalaisteta, eikä sitä tarvitse perustella, paitsi velkaneuvonnan yhteydessä³³. Työntekijät kertovat kuuntelusta ja puhumaan auttamisesta, keskusteluista ja saattohoidosta; erilaisten tunteiden vastaanottamisesta.

”Tapanani oli kiertää kesän aikana kaikkien laitoksissa pitkäaikaishoidossa olevien seurakuntalaisten luona. Heitä oli kymmeniä, joku vuosi lähes sata eri puolilla kaupunkia. Seurakunnan vierailu oli monelle merkittävä. Kukaan ei koskaan torjunut minua luotaan.” (Artikkeli 73)

---

³² Artikkelit 8, 10, 12, 19, 24, 28, 39, 40, 41, 43, 47, 48, 61, 63, 68, 71, 72 ja 73

³³ Artikkeli 72

”Kuinka vaikeaa onkaan taas kuunnella –vain kuunnella – pystymättä mitään sen konkreettisempaa tekemään. Vaikeaa, vaikka puhuja itse on selvästi sanonut, ettei minulta muuta odotakaan.” (Artikkeli 19)

”Tehtäväni on käydä jokaisen uuden seurakuntaan muuttaneen luona henkilökohtaisesti toivotamassa heidät tervetulleeksi paikkakunnalle. Miten he ovat päässeet elämisen alkuun uudella paikkakunnalla?” (Artikkeli 24)

”Vankiloissa tapahtuva toiminta on pääsääntöisesti --- vankien tapaamisia. Keskusteluja käydään niin vastaanotoilla kuin asunto-osastoilla. Puheeksi nousevat kysymykset, jotka ovat tärkeitä vapautumisen jälkeen. Näitä asioita ovat asumiseen, työnsaantiin, päihteidenkäyttöön ja vapaudessa selviämiseen liittyvät pohdinnat.” (Artikkeli 10)

”Aivan uusi ja haastava työmaa ovat laitosten työntekijät, ammattitaitoiset, työikäiset ihmiset. He tekevät usein vuorotyötä kovien paineiden alla. Kysymys on myös, miten jakaa itsensä työn, työtovereiden ja perheen välillä. Lama tuo supistuksia laitoksen elämään. Sijaisia ei oteta vaan työ jaetaan niiden kesken, jotka ovat paikan päällä. Tämä lisää ilman muuta sekä fyysisiä että psyykkisiä paineita. Loppuun palamisia tapaa joka laitoksessa. Juuri tässä on seurakunnan työntekijän paikka, olla lähimmäinen ja kuuntelija, sielunhoitaja, joka pitää ihmiseen yhteyttä myös sairaslomalla.” (Artikkeli 43)

Kuudessa artikkelissa kerrotaan auttamisesta erilaisissa kriisitilanteissa ³⁴.

Esimerkkinä mainitaan psykiatriseen hoitoon toimittaminen ja henkinen ensiapu onnettomuustilanteissa, pakolaisten vaikeiden menneisyyden kokemusten jakaminen ja henkinen tuki työssään uupuneille, työttömille ja ylivelkaantuneille. Ratkaisukeskeisessä sielunhoitomallissa pyritään löytämään asiakkaan jo käyttämät toimivat menetelmät ja kiinnittämään huomio siihen, mitä asiakkaat jo omaksi hyväkseen tekevät. Omaa osaamista, kyvykkyyttä, mahdollisuuksia ja vastuullisuutta korostetaan etsien luovuuden ja mielikuvituksen avulla ratkaisuja. Menetelmä on osoittautunut hyödylliseksi, jos apua tarvitsevalla on jokin konkreettinen ratkaisua vaativa pulma tai ongelma. (Hakala 2002, 249-250)

”Mikä olikaan tehtäväni työvoimatoimistolla: kuunnella, keskustella, pitää toivoa yllä. ---jatkoin keskusteluja käytävällä useamman ihmisen kanssa yhdessä ja yksitellen aiheista, joihin kaikkien halukkaiden oli helppo osallistua. --- Sitten siirryin vastaanottohuoneeseeni henkilökohtaista, luottamuksellista keskustelua varten. Kuuntelin päällimmäiset huolet perhekriisistä ja sovin ajan jatkokeskusteluille.” (Artikkeli 71)

”Olen havainnut käyttökelpoiseksi työvälineeksi myönteisen asenteen ja ratkaisukeskeisen sielunhoitomallin. Työskentely tulee rajata tähän hetkeen ja miettiä, miten elää tästä eteenpäin. Elämä on mahdollista kriisin keskellä ja sen jälkeen. (Artikkeli 72)

”Miten henkinen huolto toimii onnettomuustilanteissa? Toimintavalmius on suunniteltu ilmassa, maalla tai merellä tapahtuvia onnettomuuksia varten. Onnettomuuden tapahtuessa, aluehälytyskeskus suorittaa hälytyksen henkisen huollon hälytysverkkoon. Tämän jälkeen käynnistyy Hehun verkostossa henkisen huollon ihmisten hälyttäminen onnettomuuspaikalle. --- Tuki on luonteeltaan palvelua, lähellä oloa ja ahdistuksen vastaanottamista. Tukea annetaan tarvittaessa myös pelastustyötä tekeväille henkilöstölle.” (Artikkeli 68)

---

³⁴ Artikkelit 12, 40, 43, 68, 71 ja 72

Henkilökohtaisen työn kuvausta eläkeikäisten parissa löytyy kuudesta artikkelista³⁵. Yhdessä keskustellen lievitetään yksinäisyyttä, autetaan käsittelemään surua ja lähestyvää kuolemaa. Erään kirjoittajan mukaan vanhuksen huoli aikuisten lasten selviämisestä taloudellisten vaikeuksien kohdatessa voi vaatia myös yhteistyötä tilanteen helpottamiseksi³⁶.

”Yksin asuva kahdeksankymmentävuotias --- soittaa ja pyytää käymään, että saisi vähän jutella. --- Hänellä on aina kahvi odottamassa kun menen ja se, että joku tulee hänen kanssaan sitä juomaan, on yksinäisen elämän kohokohtia.” (Artikkeli 24)

”Erityisesti muistan yhden yli 90-vuotiaan vanhuksen, joka pyysi, että saisi ripittäytyä ensimmäistä kertaa elämässään, jotta voisi sen jälkeen rauhassa kuolla. Olin iloinen saadessani palvella häntä.” (Artikkeli 73)

Kuvaukset rukouksesta, ripin vastaanottamisesta ja Raamatun tai muun hengellisen kirjallisuuden lukemisesta, virsien laulamisesta tai keskustelusta hengellisistä asioista olivat aineistossa harvinaisuus, edellä mainitun lisäksi löytyi vain yksi³⁷. Ovatko toiset vain hiljaa työnsä seurakunnallisesta puolesta, vai onko sen lama-ajan paineissa ollut pakko väistyä? Muutama kirjoittaja tuo kyllä havaitsemaansa hätää rukoushuokauksena lukijalle tai hartauskirjoituksen muodossa³⁸.

Ylösen tutkimuksessa Raamatun ja muun hengellisen kirjallisuuden lukeminen ja laulaminen oli yleistä vanhusten parissa työskenneltäessä (42% yli 75-v. vanhuksista autettiin näin) ja se korreloi yksinäisyyden, hengellisten kysymysten, turvattomuuden ja avuttomuuden kanssa. Sielunhoito oli muutenkin yleisin diakonian auttamismuoto; yli puolet diakonian kaikista asiakkaista sai sielunhoitoa diakoniatyöntekijältään. Tutkimukseen osallistuneiden mukaan asiakkaista 69% oli myös kiinnostuneita hengellisistä kysymyksistä. (Ylönen 1993a, 92-95; Ylönen 1993b ja Ylönen 1994) Myös Kotisalonen tutkimuksessa (2002) kyselyyn vastanneet diakonissat arvioivat asiakastyössään eniten toteutuneen toivon mahdollistamisen ja sielunhoidollisen keskustelun ja usein toteutuneen myös uskon ja Jumalasuhteen vahvistumisen sekä Raamatun luvun, rukouksen ja laulamisen. (Mts. 40-42; 54)

---

³⁵ Artikkelit 8, 9, 24, 61, 72 ja 73

³⁶ Artikkeli 72

³⁷ Artikkeli 19

7.2. Yhteistoiminnallisuus

7.2.1. Yhteistyö

Jos syrjäytymistä ajattelee yhteyksien, osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien puuttumisena, siihen reagoivaa diakoniaa voi luonnehtia yhteyksien rakentajana ja verkostojen sekä vaikutusmahdollisuuksien luojana. Yhteistyö tuli esille hyvin monessa artikkelissa (18 kirjoittajalla)³⁹. Työntekijät kuvaavat toimintaa kuntien sosiaalitoimen ja muiden viranomaisten kanssa ongelmanuorten, pakolaisten, työttömien, ylivelkaantuneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien parissa sekä henkisen huollon valmiuksien parantamiseksi. Yhteistyötä pidetään hyvin tärkeänä.

” --- seurakunnassa on tammikuusta alkaen vietetty työttömien tiistaita, jolloin kirkon tilat kuntosalista keittiöön ovat työttömien vastuullisessa, omaehtoisessa käytössä. He ovat myös järjestäneet itselleen ruokailua omakustannushintaan. Tähänastiset kokemukset ovat olleet hyviä.” (Artikkeli 54)

”Pakolaistyö, on meillä seurakunnan osalta vielä pienimuotoista. Suunnittelussa osallistumme kunnan ja SPR:n käynnistämiin yhteistyöryhmiin, mikä on käytännössä merkinnyt neuvotteluja ja kokouksia. Oma osuuteni on koostunut leirien ja juhlien järjestelyistä ja eri syistä nousseista yhteydenotoista. Ennen joulua ehdin käydä kaikissa meille tulleiden pakolaisten kodeissa.” (Artikkeli 39)

”Kolmantena sielunhoitoryhmänä ovat vanhukset, jotka joutuvat elättämään ongelmaista aikamiespoikaansa. Äidin ja isän rooli ei ole katkennut aikuistumisen myötä. Kun talousvaikeudet tulevat, käännytään vanhempien puoleen rahapulassa. Jos hyvällä rahaa ei saada, ollaan valmiita uhkaillen kiristämään, jopa pahoinpidellään omia vanhempia. Silloin joudun miettimään, miten sielunhoitajana puutun tilanteeseen. Yhteistyö eri viranomaisten kanssa on erittäin tarpeellista.” (Artikkeli 72)

”Diakoniatyön tehtävä ei ole vastata yhteiskunnan sosiaalihuollosta, vaan olla osaltaan täydentämässä sitä. Diakoniatyö pyrkii vastaamaan siihen hätään, joka jää sosiaalihuollon auttamiskeinojen ulkopuolelle. Seurakunnilla on paljon mahdollisuuksia, mutta kuten aikaisemmin totesin, resurssit ovat rajalliset. Tämän takia olisi tärkeää lisätä ja järkipäristää yhteistyötä kuntien sosiaalitoimen kanssa. Kyse on molemminpuolisesta edusta.” (Artikkeli 27)

Viime vuosikymmenellä Suomessa yleistivät sosiaalisen yhteistyön muotona erilaiset projektit (Malkavaara 2002b, 296-297). Verkostoituva työote yhdistelee joustavasti viranomaisten, vapaaehtoistoiminnan ja henkilökohtaisten verkostojen voimavaroja tavoitteenaan asiakkaan paras. Työn kohteeksi otetuilla on usein ongelmia, joihin on ollut vaikea puuttua tavanomaisemmillä työmenetelmillä. (Ewalds ym. 2001, 129-144) Myös yhdyskuntatyön työotteeseen liittyy ongelmien tunnistaminen ja määrittely ”ruohonjuuritasolla”, asianomaisten itsensä toimesta (Roivainen 2002, 217). Aineiston kolmessa artikkelissa yhteistoiminnallisuus

---

³⁸ Artikkelit 15, 23, 38 ja 64

korostui erityisesti ⁴⁰. Työntekijät kuvasivat paikallisesti toteutettuja projekteja erityisen avun tarpeessa olevien auttamiseksi ja asuinalueen vuorovaikutussuhteiden parantamiseksi. Myös toimintaa haavoittavissa elämänolosuhteissa elävien nuorten ja heidän perheidensä parissa kuvattiin kiinteänä yhteistyönä.

”Yksi keskeinen työmuoto projektin aikana oli ns. asukastyö. Sitä organisoitiin toisaalta aktivoimalla asukkaita järjestämään itse sellaista toimintaa, johon kaikki voisivat osallistua esim. retkiä ja juhlia, juttutuokioita; toisaalta pyrittiin toimimaan myös erityisryhmien kuten päihdeongelmaisten parissa.”(Artikkeli 11)

”Aloitimme verkostotyön jo sairaalassa ja jatkamme työtä uuden verkoston kanssa sairaalan ulkopuolella. Saatuamme velkaneuvonnalla raha-asiat paremmalle tolalle, on asiakas alkanut hiihkan toipua. Hän on pystynyt palaamaan työelämään sekä uuden perheensä pariin.” (Artikkeli 74)

”Projektin näkyviä työmuotoja olivat viikonloppuiltaisain kaduilla tapahtuva partiointi ja nuorisokahvilatoiminta seurakunnan tiloissa. Molemmat käytännössä hyvin tuttuja työskentely-tapoja palveluoperaatio Saappaasta. --- projektin ohella työhöni kuuluivat tärkeänä osana nuorten henkilötutkintojen tekeminen ja alaikäisten oikeusedustukset. Nämä täydensivät työn kuvaa. Samat nuoret, joita tapasin toimistossa ja oikeussaleissa, tulivat viikonloppuiltaisain kaduilla vastaan.” (Artikkeli 27)

Laitosympäristöön suuntautuva diakoniatyö edellyttää onnistuakseen yhteistyön rakentamista aivan ensimmäiseksi; tätä työtä kuvaavat pitävätkin yhteistyötä erityisen tärkeänä ⁴¹. Myös avohoidon palvelurakenteen kehittämiseksi edellytetään yhteistyön kehittämistä ⁴².

” Uuden työmuodon pohjustus oli tehtävä hyvin eikä yhtään esimerkkiä ollut olemassa. Kun neuvottelut alkoivat, huomioon piti ottaa mahdollisimman suuri joukko päättäjiä – niin sosiaalipuolella kuin omassa työyhteisössä. Tähän hupeni puoli vuotta. Sen jälkeen suunnitelma oli niin kypsä, että voitiin anoa sosiaalilautakunnalta lupa työn aloittamiseen laitoksissa. Kului seitsemän kuukautta ja saimme luvan. ” (Artikkeli 43)

”Ratkaisevaa työn jatkumiselle oli osastonhoitajien ja sairaalapapin tuki. Pidimme heidän kanssaan kokouksia ja neuvottelimme aina tarpeen mukaan. Tutustuminen hoitohenkilökunnan kanssa pulin ja toisin on ollut tärkeätä, joskin aikaavievää. Hyvänä apuna oli yhteinen leiripäivä, jonka seurakunta järjesti viihtyisässä leiripaikassaan sairaalan henkilökunnalle” . (Artikkeli 73)

”Vankilassa pidämme ryhmiä, joista merkittäviksi ovat muodostuneet kotipaikkaryhmät, vapaa-muotoiset keskustelutilanteet. Näitä ryhmiä pidän yhteistyössä Kriminaalihuoltoyhdistyksen kanssa” .(Artikkeli 10)

”Laajassa yhteistyössä on mahdollista jakaa tehtävät tarkoituksenmukaisesti eri auttamistahojen ja vapaaehtoistyön kesken ts. sopia kuka tekee ja mitä. Näin hoitoresurssit voidaan kohdentaa mahdollisimman tarkasti ja lisätä avuntarvitsijan ja hänen omaistensa turvallisuutta. Mikään auttamistaho ei nykyisessä tilanteessa tule yksin selviämään haasteistaan.” (Artikkeli 55)

---

³⁹ Artikkelit 10, 11, 27, 28, 33, 39, 40, 43, 53,54, 55, 56, 68, 71, 72, 73, 74 ja 75

⁴⁰ Artikkelit 11, 27 ja 74.

⁴¹ Artikkelit 10, 43 ja 73

Vaikka ensimmäiset diakonissat olivat tunnustettuja sairaanhoidon ammattilaisia, rooli tuotti heille joskus myös ristiriitoja: toisinaan odotettiin lääkärin taitoja, toisinaan heitä ei arvostettu lainkaan (Markkola 2002, 121). Nykyajan diakonissat ja diakonit työskentelevät rinnan huippuosajien kanssa niin sairaanhoitajana kuin sosiaalisessa auttamistyössä toimiessaan. Toisaalta diakoniatyöntekijä tulee epäviralliselta sektorilta, ja hänen työhönsä on totuttu liittämään myös hengellinen ulottuvuus. Heikentääkö epävirallisen auttajan leima ammatillista uskottavuutta? Neljä kirjoittajaa tuo esille, että yhteistyön eteen on nähtävä vaivaa, vasta silloin siltä voi odottaa parhaita tuloksia ⁴³.

”Yhteistyö kriminaaliryöstöalueella on hyvin tärkeää ja sen eteen tulee ponnistella jatkuvasti. Ei ole tärkeää se, kuka tekee vaan mitä hyötyä ja apua työstä on niille, joiden parhaaksi sitä tehdään”. --- Yhteistyö ymmärretään helposti organisaatioiden väliseksi, mutta se on mahdollista vain silloin, kun organisaatioissa kohtaavat ne henkilöt, jotka haluavat ja ovat valmiita yhteisesti ponnistelemaan niiden asioiden ja tilanteiden ratkaisemiseksi, jotka nähdään tärkeiksi. Yhteistyön syntymisen eteen pitää tehdä työtä, jossa tulee kunnioittaa eri tahojen painotuksia ja näkemyksiä.” (Artikkeli 10)

”Pelkillä ohjesääntömalleilla ja suosituksilla ei rakenneta vahvalle pohjalle, lisämausteeksi täytyy saada sitoutumista niihin asioihin, mitkä yleisohjeista on yhteistuumin nostettu juuri tämän alueen painopisteeksi. ----- Haaveiltu työryhmätyöskentely onkin työllä ja tuskalla synnyttävä, koska itsestään se ei keskellempä tupsahda. Yhdelle se on vaihtoehto, yksi monesta, toiselle ainut mielekäs tapa toimia.”(Artikkeli 28)

Kunnallinen kotipalvelu tai kotisairaanhoito mainitaan yhteistyökumppaneina yhdessä artikkelissa ⁴⁴. Myös Ylösen tutkimuksessa diakoniatyön yhteistyö kotipalvelun ja kotisairaanhoidon kanssa näkyi varsin pienimuotoisena: kotisairaanhoidon kanssa 7%:ssa asiakastapauksista, kotipalvelun kanssa vähemmän (Ylönen 1994). Muutenkin perinteisesti diakoniaan liitetyt sairaanhoito ja fyysisesti sairaiden kohtaaminen olivat aineistossa hyvin vähän esillä.

7.2.2. Vapaaehtoistyö

Ylösen tutkimuksessa työntekijät arvioivat asiakkaidensa yleisimmäksi ongelmaksi yksinäisyyden (Ylönen 1993c). Tässä aineistossa havaittu inhimillinen yksinäisyys näkyy ehkä siinä, että moni kuvaa arvostavasti vapaaehtoistyötä tai

---

⁴² Artikkelit 55,56, 66 ja 67

⁴³ Artikkelit 10, 28, 43 ja 73

⁴⁴ Artikkelit 16

rohkaisee siihen⁴⁵. Toimiva ihminen voi kokea olevansa oman elämänsä subjekti, ja kun ottaa paremmin selvää lähimmäisen avun tarpeen syistä, ennakkoluulot vähenevät ja myötätunto kasvaa. Tulevaisuuden ihanteena on diakoniaseurakunta; keskinäinen huolenpito ja arjen lähimmäisyys.

” Perinteisen lähimmäispalvelun lisäksi vapaaehtoisia tarvitaan saattohoitoon, surukotikäynnille, Nivel-yhdistyksiin, erilaisten ryhmien johtamiseen, vankilasta vapautuneiden tukemiseen, eri uskontokuntiin kuuluvien auttamiseen, kammareiden ja olotilojen emänniksi sekä moniin, moniin muihin kohteisiin. Seurakuntalaisen on ylitettävä arkuutensa kynnyksen ja lähdettävä vapaaehtoiseksi. Se merkitsee luottamista omiin kykyihinsä ja uskallusta ja halua itsensä likoon laittamiseen. ” (Artikkeli 56)

” Siellä (Emmaus-liikkeen auttamistyössä, HR) on jokaisella mahdollisuus toimia eri tavoin ja oppia uusia asioita, kuten kierrätystä ja kulutuksen vähentämistä. Työttömyys on ollut haaste lähtöä tähän mukaan --- ”Toisten auttaminen, palvelutyö, laajentaa näkökulmaa pois omista ongelmista ja helpottaa tarpeettomuuden tunnetta ” (3. haastateltava)”. (Artikkeli 54)

”Yhdyskuntatyössä voi olla lähtökohta diakoniaseurakunnan toteutumiselle. Siihen on kuitenkin panostettava ja alueen asukkaita – siis seurakuntalaisia – tuettava myös heidän arkipäiväänsä liittyvissä elämäntilanteissa. ”(Artikkeli 11)

”Että voisi nauttia yksinkertaisesti ihmisenä olemisen lahjasta, ja jakaa se toisten ihmisten kanssa. Jutella, kutsua kylään ilman kulisseeja, tavata keskellä arkea ja löytää se ihme, joka konstittomassa kohtaamisessa piilee. Toisen kohtaaminen ja vastaanotetuksi tuleminen on paras juhla minkä tiedän. Eikä siihen tarvita paljon, vain uskallusta. ”(Artikkeli 3)

Vapaaehtoistyöntekijöinä mainitaan eläkeläiset, naapurit, harrastepiiri, työttömät, diakoniakylätoimikunnat ja yhdyshenkilöt; sukulaiset ja tuttavat. Työntekijät kertovat ystävätoiminnasta, joulutervehdyksistä ja yksinäisten joululeiristä⁴⁶ sekä vapaaehtoisvoimin toteutetuista onnistuneista varainkeräysprojekteista, myyjäisistä, talkoista ja vapaaehtoisten koulutuksesta⁴⁷. Vapaaehtoistyöntekijä on näissä kuvauksissa suuren ilon aihe diakoniatyöntekijälle.

” Minulle paras toisenlainen joulukuusi sattui vuonna 1998, kun olin perheeni kanssa järjestämässä leiriä ihmisille, jotka muuten olisivat viettäneet joulunsa yksin. Meitä oli kolmisenkymmentä eriikäistä ja hyvin erilaisista oloista saapunutta ihmistä kohtaamassa toisiaan ja etsimässä yhdessä joulun tunnelmaa. Vaikka leirikeskus ei ollut kenellekään koti, antoi se silti majatalon virkaa hoitaessaan monelle mahdollisuuden kokea erilainen mutta samalla turvallinen ja kodinomainen joulukuusi. ” (Artikkeli 15)

”Mitä sitten tapahtui? Lukuina sen voi kertoa esimerkiksi näin: sämpylöitä myytiin yli 20 000 kappaletta. Ovelta ovelle lähti 30 kerääjää, jotka saivat tuloja yli 13 000 markkaa. Koko tuotto oli yli 38 000 markkaa, mikä merkitsee yli 9 markkaa seurakuntalaista kohti. Nostimme tulosta peräti 400 prosenttia. Parasta oli kuitenkin yhteishenki, projektiluonteisuus puri, oli helppo sitoutua. Ilo päätösjuhlassa oli suuri. Nostimme rohkeasti profiilia, oli tuntu, että koko seurakunta oli liikkeellä talkoohengessä, monet prosessin useissa vaiheissa. Meillä tapahtui!” (Artikkeli 14)

---

⁴⁵ Artikkelit 3, 4, 5, 11, 13, 15, 21, 34, 35, 53, 56, 65, 61 ja 74

⁴⁶ Artikkelit 9, 55 ja 15

⁴⁷ Artikkelit 14, 18, 23, 35 ja 56

” Koulutus toteutettiin yhdessä avopalvelutyöntekijöiden kanssa. Olimme kaikki kouluttajia. Emme karsineet ketään vaan kaikki halukkaat pääsivät mukaan. --- Kurssin aikana oli aikaa miettiä soveltuvuutta erilaisiin tehtäviin. Tutustuimme toisiimme ja kaikki olivat alusta loppuun saakka mukana. Kurssin päätteeksi jokaista kurssilaista haastateltiin ja toiveet kartoitettiin.” (Artikkeli 56)

Vapaaehtoistyön kasvu diakonian osana vahvistaa työntekijän roolia organisaattorina ja kouluttajana; viranomaisten ja järjestöjen suuntaan verkostoituvana ammattilaisena (Honkkila 2002, 275-276). Juuri diakoniatyöntekijän tehtävä on nähdä raja vapaaehtoisen ja ammattiavun välillä, järjestää vapaaehtoisille tarvittavaa koulutusta ja olla jatkuvasti yhteydessä oman kunnan sosiaali- ja terveydenhuoltoon.⁴⁸

”Saadessaan purkaa vapaaehtoistyössä syntyneitä tunteita ja ongelmatilanteita hän (vapaaehtois-työntekijä, HR) jaksaa tehdä vaikeakaan työtä. Työntekijän antaessa aikaansa vapaaehtoistyöntekijälle, hän samalla osoittaa pitävänsä tätä arvokkaana ja sitä kautta voi vapaaehtoinen itsekkin kokea itsensä ja työnsä tärkeäksi silloinkin, kun itse työssä ei voi kokea suurta onnistumista esim. psyykkisistä syistä pitkäaikaissairaana kohdalla.” (Artikkeli 55)

”Ryhmätoiminnan ja vapaaehtoistyön kasvun myötä diakoniatyöntekijän rooli on muuttunut ja muuttuu työn organisoijan, kouluttajan, tukijan ja toiminnasta vastaavaan eli johtamisen suuntaan. Monelle on tästä seurannut työskentely itsensä kanssa. Miten luopua ryhmistä ja johtaa uusia ryhmänjohtajia? Riittääkö minusta uuteen vastuuseen?” (Artikkeli 75)

” Raha on välttämätön voimavara, mutta sitäkin tärkeämpiä ovat ihmiset eli mm. ne vapaaehtoiset seurakuntalaiset, jotka ovat jo löytäneet paikkansa eri diakoniatyön toiminta-alueilla ja ne, jotka vielä odottavat ”nykäisyä” palvelutyöhön. Yhteydenpito heihin ja heidän monipuolinen tukemisenä ja kouluttamisensa tulevaisuudessa on yksi seurakuntamme diakonian painopisteitä”. (Artikkeli 53)

Ylösen tutkimuksessa diakoniatyöntekijät arvioivat, että varsinkin vanhoilla ihmisillä on ongelmia, joita voisi hoitaa vapaaehtoisvoimin, esim. yksinäisyys (”juttuseura riittää”). Myös käytännöllistä auttamista työntekijät siirtäisivät vapaaehtoisten hoidettavaksi. Ammattiauttaja oli harvoin korvattavissa autettaessa velka-ongelmaisia ja köyhiä sekä mielenterveys-, perhe- ja päihdeongelmista kärsiviä. Kontakti vaatii ammattitaitoa, luotettavuutta. (Ylönen 1993a, 100-101; 114)

7.4. Sosiaalieettisyys

Karitatiivisen diakonian välittömänä kohteena on hädänalainen ihminen tarpeineen, sosiaalieettinen toiminta taas kohdistuu yhteiskuntaan rakenteineen ja instituutioineen. Ongelmina nähdään ei vain yksittäisen ihmisen kärsimys vaan myös

---

⁴⁸ Artikkelit 11, 13, 24, 25, 28, 37, 53, 55, 56, 61, 65 ja 75

se, mikä sitä tuottaa. Sosiaalietiikan tavoitteena on toimia rakkauden, oikeudenmukaisuuden ja yhteisen hyvän ymmärtämiseksi ja toteutumiseksi. Välillisenä palveluna sekin on diakonista luonteeltaan. (Henttonen 1997, 24-27)

Kolme työntekijää kirjoittaa toiminnastaan eriarvoistumista vastaan. Yksi kuvaa joutuneensa ”rämpimään kirkkolain, virkaehtosopimuksen, ohjesääntöjen ja pöytäkirjapykälien viidakossa”, toinen oli mukana KDYK:n köyhyysprojektissa ja kolmas organisoimassa kansalaistoimintaa uhanalaisen kansallispuistoalueen pelastamiseksi⁴⁹. Eriarvoisuuteen liittyvää toimintaa ensin mainittu kuvasi ”vieraaksi taistelulentäksi”. Köyhyysprojektissa mukana ollut ja kansalaistoimintaa organisoineet toimivat julkisuudessa pyrkien tuomaan tärkeiksi koettuja asioita päättäjien kuultavaksi. Eriarvoisuuteen ja syrjäytymiseen reagointi on ollut yhteysien rakentamista ja heikkojen äänien vahvistamista tuomalla koettua epäoikeudenmukaisuutta julki. Työntekijöistä viisi näkee juuri tällaisen toiminnan diakonian tehtävänä.⁵⁰

”Paljosta voi ihminen luopua, siksi koen yhdeksi diakoniatyön tehtäväksi olla äänitorvena, opetella viemään asioita oikeiden korvien kuultavaksi. Meillä on resursseja kaiken säästämisen ohessakin olla ihmisiä, kuunnella ja puhua.” (Artikkeli 46)

”Diakonia ei ole pelkästään yksilöiden auttamista, vaan sen tulee kiinnittää huomiota myös sorrettujen ryhmien asemaan, oikeaan ja väärään vallankäyttöön, poliittisiin ja taloudellisiin kysymyksiin. --- Kirkon ja kristittyjen tulee erityisesti toimia oikeudenmukaisuuden ja rauhan puolestapuhujina, seisoa heikkojen rinnalla. Erityisen haasteen tämä antaa diakoniatyölle.” (Artikkeli 25)

”Diakoniatyön luonteeseen tulee kuulua hyökkäävyys eriarvoisuutta ja sen syitä kohtaan. Diakonian näkemyksestä käsin kaikenlainen eriarvoisuus on jumalatonta ja siksi tuomittavaa. Diakonian käyttövoima on palvelu, ja mitä muuta työn kohdetta meillä viranhaltijoina on, kuin tavalla tai toisella eriarvoiseen asemaan joutuneet lähimmäisemme. Lähellä ja kaukana.” (Artikkeli 42)

Kahdeksan kirjoittajaa luonnehtii diakoniaa ennakkoluulojen, pelkojen ja asenteiden murtajana⁵¹, ja kaksi yhteisvastuusta ja ihmisestä muistuttajana säästöpäätöksiä tehtäessä⁵². Huomiota kiinnitettiin myös pakolaisuuteen⁵³, vammaisten,

---

⁴⁹ Artikkelit 20, 26 ja 42

⁵⁰ Artikkelit 20, 25, 26, 42 ja 46

⁵¹ Artikkelit 1, 5, 9, 11, 13, 17, 71 ja 72

⁵² Artikkelit 27 ja 46

⁵³ Artikkelit 33, 39 ja 40

vankien ja vanhusten tilanteeseen sekä heihin kohdistuviin asenteisiin⁵⁴; alueelliseen eriarvoistumiseen⁵⁵; työttömyyteen, ylivelkaantumiseen ja köyhyyteen⁵⁶ sekä säästöpolitiikkaan, joka kohdistui psykiatriseen laitoshoitoon, päihdeongelmaisten ja kehitysvammaisten kuntoutukseen sekä kunnallisen kotipalvelun ja sairaalahenkilökunnan vähentämiseen⁵⁷. Näin työntekijät toivat julki kohtaamansa erityisryhmien tilanteen.

”Erityistä tukea tarvitsevat perheet, joiden elämää varjostaa vammaisuus. Kirkon tehtävä on muistuttaa yhteiskuntaa ja kaikkia ihmisiä yhteisvastuusta ja velvollisuudesta pitää huolta kansalaisistaan. Kirkolla ja sen työntekijöillä on lisäksi erityinen velvollisuus seistä niiden vierellä jotka ovat saaneet kannettavakseen raskaamman taakan kuin muut”. (Artikkelit 13)

”Toiminnan alussa teimme asukaskyselyn, jossa ilmeni, että asukkailla on sekä tarve että toive kanssakäymiseen toisten kanssa, mutta käytännössä tähän löytyi harvemmin voimaa ja halua. Lähtemisen kynnys näytti olevan korkea. Kun se kynnys ylittyi kerran, oli yleensä helppo tulla toistekin mukaan. Yhdeksi yhdyskuntayön tehtäväksi tulikin madaltaa tätä kynnystä.-- Tärkeänä koimme etenkin sen, että asuinalueen asukkaiden toisia kohtaan tuntemat ennakkoluulot ja pelot voisivat murtua keskinäisen vuorovaikutuksen tuloksena”. (Artikkeli 11)

”Asioidessaan työvoimatoimistolla ihmisillä on mahdollisuus tutustua seurakunnan työntekijöihin. Jos olen madaltamassa kirkon tiloihin tulemisen kynnystä edes jollekin, silloin jalkautettuna oleminen siellä missä ihmiset ovat, on kannattavaa.” (Artikkeli 71)

” Onko yhteiskunnallemme tärkeää se, että rikoksesta tuomittu on varmassa tallessa vai se, että vapautuva pystyisi vapauduttuaan paremmin selviämään tässä yhteiskunnassa? Tällä hetkellä tuntuu että tärkeämpää on säilytysvarmuus.----Eräällä alueella, asenteissamme, meillä on paljon korjattavaa. Meidän tulee työskennellä siten, että asenteemme elämässä heikoimmilla olevia kohtaan muodostuisivat hyväksyvämmiksi.” (Artikkeli 10)

Julkisuuteen tulevan sosiaalieettisen vaikuttamisen kautta murretaan perinteistä diakoniassa vallinnutta ”hiljaisuuden kulttuuria”(Markkola 2002, 62-63), eikä sitä olekaan varauksettomasti hyväksytty. Useimmat niistä, jotka kertoivat sosiaalieettisestä toiminnastaan, olivat kohdanneet ulkopuolista kritiikkiä toimintansa johdosta⁵⁸. Myös kirkon viralliset sosiaalieettiset kannanotot ovat jakaneet niin sen jäsenkuntaa kuin myös suurta yleisöä (Parviainen 2000, 133-139; Sipiläinen 1996, 49). Diakoniatyöntekijöiden artikkeleissa ei tällaista kritiikkiä näkynyt, esim. että yhteiskuntakriittisyys ei sopisi diakonialle. Tämä voi johtua siitäkin, että 1990-luvulla diakonian yhteiskunnallistumiselle oli jonkinlainen tilaus. Pietismin ja hy-

---

⁵⁴ Artikkelit 9, 10, 13, 17 ja 70

⁵⁵ Artikkelit 17, 32 ja 42

⁵⁶ Artikkelit 5, 10, 36, 52 ja 71

⁵⁷ Artikkelit 1, 46 ja 66

⁵⁸ Artikkelit 20, 26 ja 42

väntekeväisyyden varaan rakentuvalle karitatiiviselle diakonialle pyrkimys vaikuttaa hädän syihin on ollut vieraampaa. (Malkavaara 2002b, 291-293; Kettunen 2001, 140) Jouko Karjalainen näkee vapaaehtoisjärjestöillä mahdollisuuden muotoilla sosiaalisia kysymyksiä (1997, 200-210).

7.5. Taloudellisen auttamisen problematiikka

Taloudellisesta auttamisesta on viime vuosikymmenellä tullut uudestaan keskeisiä diakonian työaloja. Lähinnä Keski-Euroopasta saatujen vaikutteiden pohjalta kehitettiin ruokapankkitoiminta, jonka tarkoituksena on jakaa peruselintarvikkeita vaikeassa taloudellisessa tilanteessa oleville. Nykyisin Suomessa on noin 60 ruokapankkia, jotka toimivat yli 170 seurakunnan alueella. Vuonna 2001 EU:n elintarviketukea jaettiin yli 200 seurakunnassa. (Jääskeläinen 2002, 228)

Diakonian vastauksena taloudellisen avun tarpeeseen kuvattiin aineellista auttamista ja velkaneuvontaa sekä työntekijän että vapaaehtoisten työnä. Työntekijät kuitenkin selvästi enemmän pohtivat taloudellisen avun tarpeen syitä kuin varsinaisesti kertovat auttamistilanteista. Apua hakevan kokonaistilanne voi olla monimutkainen ja vaikea, mutta sen kartoittamiseksi ei tahdo olla riittävästi aikaa, ei myöskään yhteistyökumppaneilla. Työntekijä turhautuu.

”Viraston eteiseen tulee kaksi isokokoista miestä. Toinen koputtaa diakoniatoimiston avoimeen oveen. ”Täältäkö niitä ruokapaketteja työttömille jaetaan?” ”Puskaradio toimii”, vastaan (ennen kuin ajattelen). ”Niin. Kaverit raitilla kertoivat”. ”Ahaa, nämä ovat siis niitä”, ajattelen ja jatkan ääneen: ”Kertoivatko he sen myös, että näitä pusseja jaetaan yhteistyössä sosiaalitoimen kanssa?” ”Ei ne mitään siitä kertonu, ehkä me sittenkin käydään sossussa ensin. ”Raavas mies poistuu kaverinsa kanssa ja näen ikkunastani kuinka he lähtevät takaisin raitille. Oliko ”kääntymyksen” syy omantunnon kolkutus vai pelko toimeentulotuen menettämisestä.

Mikä minuun meni? Itse paholainen vai vain turhautunut oma minä? Tämä oli niitä aamuja, jolloin ruokapusseja tuli jaettua enemmänkin ja vaikka kuinka perustin avun haastatteluihin, ei se jälleen toiminut. Kaikilla oli sama kertomus: viime viikon korvaukset menivät vuokraan ja muihin laskuihin (tositteita ei tietenkään ollut mukana), seuraava tulee ensi viikolla ja jääkaapissa on vain valo. Sosiaalityöntekijöitä ei saa tarkistusta varten puhelimeen, sillä heillä on sama vaiva kuin minullakin: joko kiinni asiakkaissa tai kokouksissa. Niinpä ruokapussien jako on usein arvauspeliä. Tältä päivältä ruljanssi hiljeni, kun puskaradio sulkeutui. Ehkä tällä kertaa oli kuin olikin ollut tarve enemmän juomapuoleen: siihen kun voi satsata ne ruoanostosta säästyneet markat.” (Artikkeli 59)

Taloudellisen avun tarpeeseen liittyy tässä kuvauksessa ainakin avustuksen hakijan kertoma työttömyys. Diakoniatyöntekijän kuvauksesta voisi päätellä, että hän arvelee miehillä olevan ongelmana myös alkoholi. Avun tarpeen arvioimisesta

tulee moraalinen kysymys, kun työntekijällä on kiusaus määritellä apua hakevan elämää ja tarpeita omista lähtökohdistaan. Kuitenkin kummallakin on oma todellisuutensa, josta käsin avustustilanteeseen on tultu. Sosiaalityön tutkimuksen perusteella on kiinnitetty huomiota etäisyyteen sosiaalityöntekijän ja hänen usein hyvin toisenlaisesta elämäntilanteesta tulevan asiakkaansa välillä. (Vähätalo 1994, 18-19) Hyvin todennäköisesti myös diakoniatyöntekijä ja hänen asiakkaansa 1990-luvun taloudellisen laman aikana olivat melko lailla eri maailmoissa.

Diakonian oikea kohde taloudellista apua tarvitsevien joukossa on hän, kenelle apua on soveliasta antaa, mutta kuka hän on? Kuka on kelvollinen diakonian kohteeksi? Yksi kirjoittaja myöntää, että taloudellisen avun tarve tulisi ottaa vakavasti, mutta myöhemmin tuo esille, että paremmin on päästy eteenpäin, kun ei ole annettu rahaa. Yhdessä artikkelissa pohditaan apua hakevan vilpillisyyden vaikutusta työntekijän asenteisiin. Toista äärilaitaa edustava päätyy siihen, että parempi auttaa kuin olla auttamatta, perustellen kristillisellä arvomaailmalla.

” Oli tilanne mikä tahansa, on kuitenkin tärkeä muistaa, että asiakkaan tarpeet ovat ne, mitkä määräävät. Jos hän valittaa taloudellista ahdinkoaan, minun on uskottava se. En voi kävellä hänen ylitseen. --- Lyhyen työkokemuksen perusteella uskallan väittää, että kun rahaa ei ole annettu, on päästy paremmin eteenpäin. Ihminen on saanut purkaa usein epämääräistä pahaa oloaan. Häntä on selvästi helpottanut, kun joku on ottanut hänen hätänsä vastaan. Rahan helpottavia vaikutuksia yhtään vähättelemättä”. (Artikkeli 41)

” Nykyisin työttömyyden, laman ja vastaavasti sosiaalipalvelujen kaventamisen aikana ihmisen ei ole enää helppoa saada tukea ja apua ns. viralliselta auttamisjärjestelmältä. Sosiaalivirastoon voi olla useiden viikkojen jonot, mielenterveystoimistot ovat ylikuormitettuja. Mahdollisuudet pikaisen avun saamiseen ovat lähes olemattomat. Tässä vaiheessa jotkut turvautuvat ensimmäistä kertaa elämässään seurakuntien tarjoamaan apuun ottamalla yhteyttä diakoniatyöntekijään --- Kun tällainen ihminen on mahdollisesti käännytty jo usealtakin ovelta, on hän läksynsä oppinut. Tavallisella tarinalla ei apua saa, joten on pistettävä paremmaksi. Vaivoja liioitellaan, ahdistusta ja surkeutta paisutellaan. Tämä tehdään useimmiten hyvässä tarkoituksessa, valehdellaan rehellisesti. Se on osa asiakkaan hengissäpysymiskamppailua. Jotta tarjolla olevasta avusta ja tuesta olisi hyötyä, on tämän vilpillisyyden kuoren murruttava. Usein kuoren murtuminen tulee yllätyksenä myös työntekijälle. Tuo mukavan tuntuinen asiakas valehtelikin minulle. Tämän kokemuksen työntekijä voi kohdata useita kertoja päivän aikana. ” (Artikkeli 30)

”Tapahtui kerran, --- että muuan emäntä etsi diakonissaa. Muovipussi oli sillä kädessä ja kovasti kyseli, vaan kun ei löytänyt, minulle uskoi asiansa. Olivat ompeluseurat pitäneet ja rahat diakoniale keränneet. Mitä lie muutama markka. Kalliisti hankittua rahaa kumminkin. Se piti diakonissalle toimittaa. Ja saatteeksi oli sanottava, ettei sovi näitä huonoille antaa. Tässäpä aihetta pohtia, kuka sitten kelvollinen diakonian kohteeksi. Eikö tuo liene liki samaa antaako rahaa vai aikaansa. Sillä niin vain on, etteivät ihmislasten asenteet juuri siitänään ole muuttuneet. Tai jos ovatkin, eivät ainakaan hetyneet. --- Jos huonoille antaisi, antaisiko sittenkin oikein. Jos ristikansaa riistäisikin, ei riistäisi Kristukselta. Veljen vähäisen muodossa sanoi kulkevänsä. Muukalaisena matkaavansa. Minne matka? Ku ka kerallaan kulkisi? Eivät hyvät ehdi hyviltä töiltänsä”. (Artikkeli 34)

Taloudellisen auttamisen perusteita kysellään ehkä senkin vuoksi, että tehtävä tuli diakonialle hyvin nopeasti. Kettusen tutkimuksessa diakoniatyöntekijät kokivat, että heidät oli jätetty yksin huolehtimaan aineellisessa hädässä olevien tilanteesta (2001, 95). Pohtiessaan taloudellista apua hakevan elämän kiemuroita ja selittäessään niiden avulla tämän tilannetta voi ehkä yrittää unohtaa sen tosiasian, että taloudellisia resursseja auttaa ei paljonkaan ole.

Toisin kuin sairaiden hoitamiseen aineelliseen auttamiseen ei ole yhtä selvästi osattu yhdistää sielunhoidon mahdollisuutta, ja Kettusen tutkimista työntekijöistä jotkut pitivät aineellista auttamista ja sielunhoidollista kohtaamista jopa toisilleen vastakkaisina (Mts. 28-29; 199-203). Tässä aineistossa vain yksi työntekijä kuvaa taloudellisen avun tarpeessa olevan koko elämäntilannetta hyvin yksinäisenä⁵⁹.

7.5.1. Ylivelkaantuneiden auttaminen

Malli ylivelkaantuneiden auttamisesta velkajärjestelyn avulla on omaksuttu Saksasta. Alussa toimintaa kehiteltiin kriminaalihuollon piirissä tavoitteena lähinnä laitostaustaisten velkaongelmaisten tilanteen helpottaminen. Takuu-Säätiö oli Yhteisvastuukeräyksen kotimaan kohteena 1991. Laman aikana kansalaisten ylivelkaantumisen ja avun tarpeen yleistyessä velkaneuvontaa annettiin seurakunnissa usein joko ilman minkäänlaista koulutusta tai pikakoulutuksen antamin eväin. (Malkavaara 2002b, 293-294; Aatola 1996, 28-30)

Lähes neljäsos Ylösen tutkimukseen vastanneista diakoniatyöntekijöistä oli saanut jonkin verran koulutusta velkaneuvontaan, jota annettiin noin viidelle prosentille asiakkaista (1993a, 110). Diakoniatyöntekijöiden antama neuvonta ja ohjaus korreloi toimeentulovaikeuksien, velkaongelmien, päihteiden väärinkäytön, työttömyyden ja mielenterveysongelmien kanssa. Neuvontaa ja ohjausta annettiin noin 38%:lle asiakkaista, vähiten kuitenkin vanhuksille. (Mts. 90)

Tässä aineistossa velkaneuvonnan tai ylivelkaantumisen mainitsee 10 kirjoittajaa, kaksi on kirjoittanut ylivelkaantuneiden tilanteesta artikkelin⁶⁰. Velkaneuvon-

---

⁵⁹ Artikkelit 48

⁶⁰ Artikkelit 36 ja 72

takeskustelun tavoite on selkiyttää rahatilannetta ja etsiä uusia näkökulmia nykyhetkestä käsin ⁶¹. Yhdessä artikkelissa tuodaan vertaistuesta hyvä kokemus. Uusi työmuoto haastaa auttajan ammattitaitoa ja voi muuttaa hänenkin kulutustottumuksiaan (Aatola 1996, 32).

” Olen havainnut käyttökelpoiseksi työvälineeksi myönteisen asenteen ja ratkaisukeskeisen sielunhoitomallin. Työskentely tulee rajata tähän hetkeen ja miettiä, miten elää tästä eteenpäin. Elämä on mahdollista kriisin keskellä ja sen jälkeen.” (Artikkeli 72)

” Velkaneuvojana olen joutunut ideoimaan yhdessä asiakkaiden kanssa niin säästökohteita kuin halvan ruoan reseptejä. Huomaan vähitellen itsekin siirtyneeni halpuihin suurostoihin tukusta, lähes kokonaan kirpputorivaatteisiin (tai tyttäreiltä perittyihin muotioikkuihin) ja vaativani samaa myös perheeltäni. Mitä jos kaikki ryhtyisivät tällä lailla säästämään?” (Artikkeli 62)

”Ottaessani yhteyttä velkaneuvontakeskukseen, --- velkasaneeraukseen hakeutuneet perheet saivat tiedon projektistamme. Kuusi perhettä otti tämän jälkeen yhteyttä seurakuntaan. Suojaverkosto ei ollut aivan heidän tarpeitaan vastaava, mutta diakonian järjestämästä ylivelkaantuneiden perheiden ryhmästä he löysivät kaipaamaansa tukea. Ryhmäläiset verkostoituivat näin auttamaan toisiaan. Eräs ryhmäläisistä totesi, että juuri tästä joukosta löytyvät todelliset ystävät, jotka ovat ystäviä ilman rahaakin.” (Artikkeli 74)

Taloudellisen laman aikana kuului joka puolella viesti, että tulisi säästää. Tämä on ehkä yksi syy, minkä vuoksi työntekijät eivät juuri vedonneet seurakuntien päättäjiin diakoniavarojen lisäämisen puolesta. Seurakuntiin lähetettiin Kirkon diakonia- ja yhteiskunnallisen työn keskukselta tuohon aikaan muutenkin vetoomuksia työttömien ja ylivelkaantuneiden tukemiseksi.

7.6. Diakonian perustelut

Monissa artikkeleissa diakonista toimintaa kuvattiin sen enempää perustelematta. Avun tarve saatettiin nähdä niin ilmeisenä, että kirjoittajalle ei edes tullut mieleen ruveta pohtimaan, miksi auttaa tai kehottaa auttamaan. Toisaalta voi kysyä, kuinka usein toiminnan perusteita diakoniatyössä pohditaan (tai on mahdollista ottaa huomioon, vrt. laman aikainen taloudellisen avun tarve ja työntekijöiden ilmaisema turhautuminen esim. Kettusen tutkimuksessa 2001).

Diakonian perustelut tulevat ehkä ajankohtaisiksi uusia toimintatapoja kokeillessa, kun niille haetaan yleistä hyväksyntää. Eniten perusteluja oli artikkeleissa, joiden aihepiiri liittyi yhteistyöhön uusilla alueilla tai sosiaalieettiseen toimintaan. Useimmat diakonian perustelut olivat kristilliseltä pohjalta lähteviä (15 eri

---

⁶¹ Artikkelit 62, 72 ja 74

kirjoittajalla) ⁶². Artikkeleissa oli suuri osa sellaisia, jotka eivät lainkaan pohtineet työn perusteita, mikä voi johtua siitäkin, että toimintaa apua hakevan tilanteesta tai tarpeista käsin on pidetty niin itsestään selvänä. Apua hakevan tilanteen perusteella ja hänen ehdoillaan toimimisesta keskusteltiin kirjoitettaessa vanhuk- sen ja päihdeongelmaisen auttamisesta.

7.6.1. Kristilliset perustelut

Raamattuun viitaten esitettiin perusteita lähimmäisen rakastamiselle ehdoitta, ver- kostoituvalle työtavalle ja sosiaalieettiseen toimintaan. Jotta voisi auttaa kärsivää, on mentävä hänen luokseen ja paneuduttava hänen tilanteeseensa. On tultava vie- relle, palveltava ja annettava apua kyselemättä, mittaamatta toisen kelvollisuutta. On tavoiteltava yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta. ⁶³

” Kuka muuttaisi maailman? Kuka maksaisi kaikille sen, mitä vaille he ovat jääneet? --- Hyvä resepti on kyllä tiedossa: Älkää olko kenellekään muuta velkaa kuin että toisianne rakastatte. Se tulee kovin lähelle – mutta läheltä pitää aloittaa jos jotakin tosissaan aikoo. Ottaa vastaan rakkautta (että voi omat velkomisensa jättää taakse), ja rakastaa. Siitä sitten seuraa se, mikä on tarpeen kulloinkin. Liian yksinkertaista? Kokeile. Aloita vaikka omalta kylältä.”(Artikkeli 5)

”Vanhan Testamentin profeetat kehottavat huolehtimaan leskistä ja orvoista, sekä harjoittamaan laupeutta. Todellinen esimerkki löytyy Jeesuksen toiminnasta, hänen suhtautumisestaan lähim- mäisiin, hänen opetuksistaan. `Jos joku tahtoo olla ensimmäinen, on hänen oltava kaikkien orja. Sillä ei Ihmisen Poikakaan tullut palveltavaksi, vaan palvelemaan` (Mk 10:43-45)” (Artikkeli 25)

”Parhaimmillaan suojaverkko voisi olla aikamme laupias samarialainen. Diakoniatyössä olemme usein samarialaisia, jotka saattelevat tien oheen joutuneita. Kuljemme hetken matkaa heidän rin- nallaan ja annamme sitten jollekulle penninkejä, että tämä ottaisi uupuneen hoiviinsa.”(Artikkeli 74)

Arvovaltaisten puhujien ajatuksiin tukeutuen perustellaan velkaneuvonnan, sosi- aalieettisen toiminnan, vapaaehtoistyön ja laitoksissa toteutuvan sielunhoitotyön kehittämistä ⁶⁴. Kirkkolakiin ja kirkon tavoiteohjelmaan vetoamalla perustellaan etsivää työtä ⁶⁵, ja Lutherin sanoilla toimintaa ihmisen ehdoilla ja vääryyden vastustamista. ⁶⁶

”Muutospaineet ovat alkaneet sekä diakonian sisältä että yhteiskunnan tuomina haasteina. Myös muuan arkipiispan aloite vuonna 1983 oli kauaskantoinen. Hän antoi suosituksen sielunhoidon

---

⁶² Artikkelit 4, 5, 6, 7, 11, 13, 21, 23, 24, 25, 27, 34,36, 37, 43, 46, 56, 57, 65, 71 ja 74

⁶³ Artikkelit 4, 5, 25, 34, 36, 37 ja 74

⁶⁴ Artikkelit 13, 43 ja 56

⁶⁵ Artikkelit 6, 7, 11 ja 24

⁶⁶ Artikkelit 25 ja 57

aloittamisesta – ei vain sairaaloissa ja terveyskeskuksissa – vaan myös sosiaalitoimen laitoksissa. Vaikka aloite vietiin seurakuntiin, näyttää vähän siltä, että hieno uria avaava työn mahdollisuus olisi hautautunut jonnekin”.(Artikkeli 43)

”Seurakunta 2000- mietintö lähtee mielestäni paljolti saman alueellisen ajattelun pohjalta kuin yhdyskuntatyökin. Evankeliumi voi toteutua parhaiten, kun ihminen kohdataan kokonaisuutena liittyneenä niihin elinolosuhteisiin, joissa hän toimii. Seurakunnan tulee siis elää jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa oppiakseen ymmärtämään seurakuntalaisia ja muita alueen asukkaita ja heidän näkemyksiään.” (Artikkeli 11)

”Luther opettaa kirjoituksessaan hyvistä teoista: `Meidän täytyy vastustaa kaikkea vääryyttä, milloin vain totuutta ja vanhurskautta poljetaan ja sorretaan, emmekä saa siinä tehdä eroa henkilöiden välillä, niin kuin muutamat tekevät, jotka kyllä innokkaasti ja tarmolla taistelevat vääryyttä vastaan, kun sitä tehdään rikkaille ja mahtaville; mutta kun sitä tehdään köyhille ja halveksituille, niin he ovat aivan hiljaa ja vaiti`.” (Artikkeli 25)

Diakoniaa perustellaan myös omalla vakaumuksella. Koettu Jumalan rakkaus antaa voimaa ja lähtökohdan lähimmäisenrakkaudelle ja etsivälle työlle. Koska diakonialla on antaa arvoja ja ihmisiä apua tarvitseville tueksi, sen on myös tartuttava työhön.⁶⁷ Kolme kirjoittajaa muistuttaa, että diakoniatyöntekijä on kutsuttu tehtäväänsä korkeammalta taholta⁶⁸.

”Diakonissana oloa voisi verrata suunnistamiseen. Apuvälineinä ovat kartta ja kompassi. Niiden avulla pyritään maaliin. Kartta muuttuu diakonissan käsissä uskoksi Jeesukseen sekä tiedoksi ihmiselämän koko kaaresta kriiseineen. Kompassin avulla kohtaan asiakkaan, olen konkreettisesti läsnä hänen elämässään, tukemassa ja rohkaisemassa. Maastossa liikkuessani tarvitsen paljon mielikuvitusta sekä kykyä soveltaa tietoja ja taitoja. Koko persoona on pantava mukaan arkipäivän tilanteisiin. Tästä selviytymiseen tarvitaan Sanaa, aimo annos tervettä järkeä, innostusta, itsensä antamista, iloista mieltä, myötätuntoa ja läheisyyttä.” (Artikkeli 29)

”Kun lähdin aikoinani hoitovapaalle oli keskeisimpiä kuvioita myöskin diakoniatyössä kaikenlainen hankkiminen. Suunnittelimme uusia virkoja, uusia leirikeskustoja ja kaikkea muuta, mitä rahalla saa. Syksyllä oli irvokasta löytää työpöydän laatikoista suunnitelmia, jotka aika oli syönyt runsaassa kahdessa vuodessa. Vähitellen tai oikeastaan aika pian huomasin, että nyt on diakoniatyössä tuulettamisen paikka. Meillä on arvoja ja lähellämme on ihmisiä, siis työhön vaan.” (Artikkeli 46)

”Työttömien kohtaaminen ei saisi olla käännytysyritystä, muttei kirkon toivoa herättävää sanomaa tulisi piilotellaakaan. Suurimmat ennakkoluulot työttömien keskuudessa kirkon antamaa apua kohtaan tuntuvat liittyvän juuri tuputtamisen pelkoon”. (Artikkeli 54)

”Kutsu virkaan on yhä useille diakoniatyöntekijöille tärkeä asia. Se velvoittaa ja tuo oikeuksia, armahtaa ja suojelee. Erityisesti tiukoissa paikoissa kutsumusvirkaa tekevää auttaa tieto ja luottamus siihen, ettei ole sattumalta tehtävässään.”(Artikkeli 75)

Uskonto on merkitysjärjestelmä, joka selittää ihmiselle hänen identiteettiään ja paikkaansa erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja sosiaalisissa organisaatioissa. Eila Helander kuvaa kutsumusta tunnepohjaisena kiinnittymisenä tällaiseen iden-

---

⁶⁷ Artikkelit 21, 27, 46, 65 ja 71

⁶⁸ Artikkelit 23, 54 ja 75

titeetin säilymisen kannalta merkittävään kohteeseen, uskonnon merkitysjärjestelmään. Uskonto pyhittää sekä yksilön että ryhmän identiteettiä. (2003, 14) Vaikka Helanderin tutkimuskohteena olivatkin suomalaiset naislähetit, saman kaltaisen kutsumuskokemuksen voi uskoa löytyvän myös diakoniatyöntekijöiltä.

Ryökkään tutkimuksessa diakoniatyössä olevista suurin osa (77%) oli sitä mieltä, että diakoniatyötä tehdään, koska Kristus antoi esimerkin rakastaa lähimmäistä (1990, 45); työn kristilliset perustelut näkyivät selvästi. Myös uudemmassa diakoniatyön arkea kartoittavassa tutkimuksessa valtaosa työntekijöistä piti työtään ennen muuta kutsumuksena ja myös heidän kirkollinen identiteettinsä oli vahva. Tutkijat havaitsivat yhteyden työssä jaksamisen ja vahvan kirkollisen identiteetin välillä. (Rask ym. 2003, 68, 74) Jos näin todella on, on hiukan yllättävää, että artikkeleissa ei ainakaan kovin selkeästi kuvata diakoniatyön ns. hengellistä puolta eikä myöskään siitä keskustella, vaikka diakoniaa useimmiten kristilliseltä pohjalta perustellaan.

7.6.2. Apua tarvitsevan tilanteesta lähtevät perustelut

Apua tarvitsevan tilanteesta lähtevät diakonian perustelut liittyvät ajatukseen toimimisesta hänen ehdoillaan, ei auttajan tarpeista tai vakaumuksesta käsin. Seitsemän kirjoittajaa tuo asiaa selkeämmin esille; esimerkki päihdeongelmaisen ja vanhuksen auttamiseen liittyvistä pohdinnoista ⁶⁹.

” Auttaminen ei ollutkaan niin yksinkertainen asia kuin joskus luulin. Ainakaan se perinteinen malli, jossa aina piilee vaara asettua toisen yläpuolelle. Mistä kukaan kuitenkaan voi tarkkaan tietää, miten toisen tulee elää, mikä on hänelle hyväksi. Onko hyvää elämää pelkästään se, mikä on yleisesti hyväksyttyä kirkossa ja yhteiskunnassa?--- Nimenomaan päihdetyössä, jota olen jonkun verran aloitellut, on monia stereotyyppioita. Auttajan kiusaus langeta asiakkaan sosiaalistamiseen tiettyyn kapeaan muottiin on huikean lähellä. ---Miten minun ylipäänsä kuuluu vaikuttaa heidän elämäntapaansa, sen muuttamiseen? Eikö sittenkin kuuluisi yrittää muuttaa jotain muuta kuin ihmistä? Lähteä paljon puhuttujen rakenteiden suuntaan.” (Artikkeli 41)

Työntekijä kyselee, saako alkoholisti apua, ellei ole tarpeeksi vahva voittamaan ongelmaansa. Muuten aineistossa oli vain vähän viittauksia diakoniatyöhön päihdeongelmasta kärsivien parissa. Yhdyskuntatyön projektista, verkostotyöstä sekä vankiladiakoniasta kertovista artikkeleista voi tulkita työn sisältäneen myös

---

⁶⁹ Artikkelit 34, 41, 42, 44, 50, 57 ja 61

päihdeongelman kohtaamista ⁷⁰, mutta tarkemmin työn sisällöstä ei kerrota.

Toisessa artikkelissa päähenkilönä on vanhus.

”Päivänä muutamana olin syömässä lounasta paikallisessa pikkupizzeriassa. Sisään haeskeli selvästikin pallo hukassa oleva hyvin iäkäs mies.” (Artikkeli 50)

Syntyy hankaluuksia, kun iäkäs asiakas yrittää asioida pizzerian omistajan, ulkomailta tulleen miehen kanssa; kummankin osapuolen tuntuu olevan vaikea ymmärtää, mitä toinen tarkoittaa:

”Oletin, että mies oli saanut lounassetelit lahjaksi vastuuntuntoisilta lapsiltaan. Iäkäs mies oli kuitenkin saanut tavalla tai toisella lounassetelit käyttöohjeineen, huonokuuloisena asioiden ymmärtäminen oli kuitenkin jäänyt puolitiehen. Asiakkaana olevalle miehelle lounasetukieli oli aivan vieras, paikka outo ja pizzamieskin sattui olemaan ulkomaalainen. Tässä oli esimerkki kolmenvälisestä tai neljänvälisestä avusta, jossa kohtaaminen on vaikeaa.” (Artikkeli 50)

Työntekijä jää pohtimaan, miten monet henkilöt tilanteessa halusivat toimia vanhuksen parhaaksi, kuitenkin jokainen omasta todellisuudestaan käsin. Lopulta voi kysyä, kenen parhaaksi tilanne koitui.

Kolmas artikkeli kuvaa puhelua: vanha äiti asuu yksin vanhassa omakotitalossa, muisti on alkanut heiketä ja toisella puolella Suomea asuva omainen on huolissaan ja pyytää diakoniatyöntekijää ottamaan vanhukseen yhteyttä.

”Lopulta saan kysytyä, onko mummu tietoinen tästä soitosta ja haluaako hän itse, että seurakunnan työntekijä vierailee hänen luonaan. `Ei, hyvänen aika. Ja ei sitä voi kysyäkään, luulisi vielä, että viimeiset ajat ovat tulleet, kun tuollaisia ehdotellaan. Minä ajattelin, että etkö voisi muina miehinä, ohimennen poiketa hänen luokseen`, vastaa tytär”. (Artikkeli 61)

Työntekijä vastaa omaiselle, että siinä merkityksessä hän ei ole viranomainen että noin vain voisi johonkin taloon poiketa. Omaisen on aluksi vaikea käsittää asiaa, mutta lopulta päädytään sopimukseen, että vanhuksen luona säännöllisesti käyvä kodinhoitaja selvittää, olisiko diakoniatyöntekijä toivottu vierailija tässä kodissa.

Kirjoitukset viestivät ihmisen tahdon kunnioittamisen merkitystä tilanteissa, joissa apua tarvitaan ja haetaan. Tahdon kunnioittaminen on ehkä erityisen merkityksellistä silloin, jos apua tarvitseva on syystä tai toisesta jollakin tavoin avutto-

---

⁷⁰ Artikkelit 10, 11 ja 74

massa tilassa. Tällaisissa tilanteissa voi helposti tulla toimineeksi hyvässä tarkoituksessa, asianomaisen tahtoa selvittämättä tai kuulematta. Nämä kirjoittajat muistuttavat lukijoita ihmisarvon kunnioittamisen periaatteesta silloinkin, kun halutaan ”vain auttaa”.

8. YHTEENVETOA JA POHDINTAA

8.1. Sielunhoitokäsitykset

Pirjo Markkola käyttää hoivaavan vallan käsitettä kuvaamaan tapaa, jolla kristityt sosiaalista työtä tekevät naiset ja miehet pyrkivät elämään uskontoaan ja osoittamaan kristillistä lähimmäisenrakkautta suomalaisessa yhteiskunnassa. Hoivaava valta rakentui auttajien ja autettavien kohtaamisissa ja oikeutti käyttäjänsä anka-riinkin toimenpiteisiin sallien puuttumisen myös apua hakevien yksityisasioihin, tavoitteena hengellinen uudistuminen. (2002, 20; 365) Kettunen luonnehtii tällaista apua tarvitsevan hengellistä uudistumista korostavaa diakonian työnäkyä missionaariseksi (2001, 98). Kettusen tutkimuksessa sielunhoidon merkitys työntekijöillä vaihteli. Jos sielunhoidossa korostettiin hengellistä palvelua, rukousta, rippiä tms. työntekijällä oli hengellinen sielunhoitokäsitys. Jos taas sielunhoidon tavoitteena ja keskuksena nähtiin asiakkaan tarve ja autetuksi tulemisen kokemus keskustelun tai toiminnan sisällöstä riippumatta, työntekijän sielunhoitokäsitys oli intentionaalinen. Tutkimukseen osallistuneiden diakoniatyöntekijöiden mukaan viime vuosikymmenellä hengellisen osuus keskustelussa olisi vähentynyt. (Mts. 75-102)

Aineistoni artikkeleissa en osannut tunnistaa Markkolan kuvaamaa hoivaavaa valtaa. Vaikka moni kuvasi diakoniaa kristillisestä kehyksestä käsin ja perusteli sitä viittaamalla Raamattuun tai muihin uskonnollisiin auktoriteetteihin, työntekijät eivät kertoneet esim. rukoilleensa tai keskustelleensa apua hakevan kanssa hengellisistä kysymyksistä kuin harvoin. Tällaisen työskentelyn mahdollisuutta ei edes pohdittu, esimerkiksi jääkö ”hengelliselle palvelulle” tarpeeksi tilaa omassa työssä, vaikka auttamisen problematiikkaa muuten kuitenkin jonkin verran pohditaan. Yksi selitys voi olla, että diakoniatyöntekijät toimivat apua hakevan ehdoilla; häntä pidettiin sielunhoidon subjektina. Edellä kuvatun perusteella voisi arvailla suurimman osan kirjoittajista edustavan intentionaalista sielunhoitokäsitystä Kettusen kuvaamassa merkityksessä.

8.2. Uusia muotoja hakeva karitatiivisuus?

Henkisen tukemisen, vapaaehtoistyön ja yhteistyön teemat omasta työstä kirjoitettaessa olivat vahvoja. Diakonian luonnetta yhteyksien välittäjänä vapaaehtoistyön kautta ja yhteyksien rakentajana yhteistyötä kehittämällä voi nähdä myös vahvistettavan tällä tavalla. Keskustelu, ajan ja tilan antaminen sille, joka kuuntelijaa ja vierellä kulkijaa tarvitsee, koettiin tärkeänä. Tällaiseen läsnä olemiseen ja myös konkreettiseen auttamiseen kanssaihminen elämässä – vapaaehtoistyöhön ja sen kehittelyyn - rohkaistiin lukijoitakin. Yhteistyön kasvu vapaaehtoisten diakoniaaktiivien ja myös virallisella sektorilla toimivien kanssa oli uutta, mutta se ei ollut yhteiskunnallisesti radikaalia toimintaa. Se kuvattiin välittömään hätään vastaamisena, nyt vain enemmän yhteisesti toimien kuin aikaisemmin.

Diakoniaan perinteisesti liitettyä vanhustyötä ei paljon pohdittu eikä sille myöskään haettu oikeutusta perustellen. Ikosen tutkimukseen verrattuna voi huomata muutoksen: aikuisväestö on tavoitettu ainakin joltakin osin, mutta ”maksajana” taitaakin olla seurakunnan vanhempi väki. Vaikka vanhustyö diakonian työmuotona heikkeni, asian toi huolenaiheena esille vain yksi kirjoittaja⁷¹. Vanhemman seurakuntaväen käsityksiä ja odotuksia diakoniatyöntekijää kohtaan kuvattiin muutamissa artikkeleissa epärealistisina ja seurakunnan vanhustyötä kritisoitiin viihteellisyydestä. Lukijalle välittyy vaikutelma, että käyttäessään aikaa vanhus-tenkerhoissa diakoniatyöntekijä voi väistää kohtaamasta vaikeampia ongelmia, joita niitäkin olisi tarjolla yllin kyllin.⁷² Toisaalta juuri vanhuksen tilannetta kuvaamalla keskusteltiin toiminnasta apua tarvitsevan ehdoilla⁷³; tuttu ja turvallinen diakonian kohde toimi hyvänä esimerkkinä. Ehkä juuri näissä kuvauksissa ja työntekijöiden asennoitumisessa heijastuu käynnissä ollut muutos: se, mikä aikaisemmin on ollut monelle jokapäiväistä, onkin äkkiä vaarassa vaikuttaa vanhanaikaiselta ja epäammattilliseltakin.

Haastateltuaan pitkään ammatissaan toimineita sosiaalityöntekijöitä Ulla Mutka pohtii yhteiskunnallisen murroksen sosiaalityölle tuomaa ammatillista haastetta.

---

⁷¹ Artikkelit 53

⁷² Artikkelit 6, 7, 27, 44 ja 47

⁷³ Artikkelit 50 ja 61

Esille nousee kysymys sosiaalityöntekijän mahdollisuudesta aktiivisesti vaikuttaa esim. ottamalla kantaa tähän murrokseen ja sen seurauksiin ihmisten elämässä. Mutka kiinnittää huomiota siihen, että sosiaalityön ammattilaisten keskuuteen näyttäisi pesiytyneen jonkinlainen ”hiljaisuuden kulttuuri”, julkisten kannanottojen välttely. (1998, 121-128) Yhtenä syynä tähän voi tutkijan mukaan olla se, että professionalisoituessaan sosiaalityö on menettänyt kokemuksellisen, arkityössä syntyvän tiedon ja asiantuntemuksen arvostusta, eikä sellaista tämän takia kovin helposti tuoda esille (Mts. 168).

Myös diakoniatyössä on elänyt pitkään vahvana kuva kristillisestä palvelutyöstä hiljaisuudessa. Sen mukaisesti diakoni tai diakonissa on kutsuttu osoittamaan laupeutta ja palvelemaan hädässä olevia ja unohdettuja ryhmiä Jumalan rakkauden lähettiläänä. Häden syistä keskusteleminen ja pyrkimykset vaikuttaa niihin koetaan tällaiselle karitatiiviselle diakonialle vieraana. Kun Diakonia-lehteen kuitenkin kirjoitettiin myös sosiaalieettisen luonteisesti, perinteisen hiljaisuudessa puurtamisen kulttuurin voi ajatella ainakin jossain määrin olevan murenemassa.

Taloudellisen avun antaminen on hyvin vanha kirkon toimintamuoto. Tämän tehtävän kyseenalaistaminen ja myös muut sosiaalieettiset kirjoitukset viestivät yhteiskuntakriittisestä asenteesta. Sosiaalieettisen luonteisissa kirjoituksissa diakoniatyöntekijä esiintyy kohtaamansa hädän asiantuntijana ja kriittisenä katsojana yhteiskunnan marginaalista käsin. Työntekijän valta (tai mahdollisuus) tilanteessa on hädän tuominen yleiseen tietoisuuteen, yritys vaikuttaa enemmän päättäjiin kuin yksittäisen avunhakijan maailmankatsomukseen tai elämäntapaan. Harva kuitenkaan kertoi pyrkineensä vaikuttamaan yhteiskunnallisiin kysymyksiin muulla tavoin, ja näin tehneet olivat kohdanneet toimintansa johdosta arvostelua.

Koko tutkimuksen ajan olen yrittänyt etsiä vastausta siihen, kuinka diakoniatyöntekijät kohtaamansa hädän asiantuntijoina diakoniaa ja sen kohdetta hahmottavat. Päälimmäisenä ajatuksena työn lopussa on, että toteutuneen työn kuvauksissa diakonia vaikuttaa karitatiiviselta välittömään hätään vastaajalta, jonka toiminta kuitenkin näyttäisi hakevan uusia muotoja. Tavoitteellisessa puheessa diakoniasta taas tuodaan esille myös sosiaalieettistä puolta: kriittistä katsetta yhteiskunnalliseen kehitykseen ja asenteisiin vaikuttamista.

Oliko kysymys ihanteen ja todellisuuden välisestä ristiriidasta: hyväksyttiin, että tulisi pyrkiä vaikuttamaan myös hädän syihin, mutta välitön hätä vaatii reagoimista. Jos apua hakevan hätä aiheutuukin yhteiskunnallisista rakennetekijöistä, onko diakonialla valmiuksia muuhun kuin pääällimmäisen arjen ongelman lievittämiseen? Kysymykseen missä hätä on suurin ei löytynyt suoraa vastausta, vain uusi kysymys: jos työntekijä ehtii vastata vain sellaiseen hätään, joka osaa etsiä apua, kuinka käy hädän, joka jää piiloon?

8.3. Tulevaisuuden kysymyksiä

Henttonen pitää osuvana Luhmannin kriittistä luonnehdintaa diakoniasta köyhien ja syrjäytyneiden puoleen kääntymisen organisoituna sattumanvaraisuutena. Parhaimmillaan reagoidaan nopeasti ja spontaanisti edessä olevaan hätään, mutta pahimmillaan diakonia ajalehti tehtävästä toiseen ilman selkeää näkyä, käytäntöä tai prioriteettien asettamista. Yksityinen viranhaltija alkaa ohjautua ulkopuolelta, ei oman diakonisen identiteettinsä ohjaamana. Ongelma on Henttosen mukaan siinä, että diakonian kohteet eivät valikoidu riittävästi tutkimuksen perusteella. (Luhmann 1992, 120 Henttosen, 1997, 15-18 mukaan) Näin diakonia toimisi vain välittömään hätään vastaavana ensiapuna (Kettunen 2001, 140).

Juho Saari käyttää esimerkkinä Raamatun vertausta pohtiessaan kollektiivisen toiminnan merkitystä sosiaalisten ongelmien ratkaisussa. Auttaessaan rösvöjen käsiin joutunutta Laupias samarialainen loi institutionaalisen kehyksen, joka pitkällä aikavälillä tuki rikollista toimintaa ja vaurastutti majatalonpitäjää. Näin avuksi tarkoitettu hyväntekeväisyys saattoi johtaa jopa ryöstelyongelman pahenemiseen. (2001, 84-85) Jos epävirallisen sektorin toimijat suostuvat yhteiskunnan turvakkeiden paikkaajaksi, niiden avun varassa voidaan laskelmoida. Toisaalta ilmeisen hädänkään ohi ei diakonia oikein voi mennä. (Malkavaara 2002b, 298-307)

Moniongelmaisten lapsiperheiden auttamiseksi luotu Suojaverkko-projekti samoin kuin ylivelkaantuneiden tueksi perustettu Takuu-Säätiö ja myös ruokapankit olivat alkuvaiheessaan Yhteisvastuukeräyksen kohteena. (Malkavaara 2000, 198-203) Kansalaiskeräys voi olla hyvä mahdollisuus saada varoja tärkeäksi koetun toiminnan käynnistämiseen, mutta entä jos ei saada jatkorahoitusta? Entä, jos ainoa

taloudellinen tuki diakoniatoiminnalle olisi hankittava hyväntekeväisyyskeräysten avulla? Silloin avun saaminen riippuisi kansan armeliaisuudesta ja diakonianäkemyksistä.

Diakonian näkökulmasta syrjäytyminen on ehkä keskeisin käsite, jos apua pyritään antamaan erityisesti heille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. Jos kuitenkin yhteiskunnallinen tilanne (tai politiikka) tuottaa hyvin paljon syrjäytymistä, ulkoapäin ohjautumisen vaara siihen reagoivalle on suuri. Kysymys diakoniasta näyttää olevan yhteydessä myös siihen, millaisessa sosiaalipoliittisessa järjestelmässä toimitaan. Euroopan Unionin monissa muissa jäsenmaissa diakonia toteutuu toisista lähtökohdista ja toisenlaisessa sosiaalipoliittisessa järjestelmässä. Suomalaisen diakonian resursseilla, suomalaisen kirkkolain mukaisesti, voi ehkä olla mahdollista toimia yhteiskunnan apua täydentävänä – hyvinvointivaltiossa.

John Collinsin mukaan diakonian tehtävän voi ymmärtää myös eräänlaisena yhteyshenkilönä, linkkinä ja sanansaattajana (go-between, emissary) sekä muutoksen agenttina (to be agent of change) perinteisten merkitysten rinnalla (1990, 253-263; 217-226; Ahonen 2002, 72-73). Collinsin tulkinta vaikuttaa jonkinlaiselta väli muodolta alussa kuvattujen selkeän karitatiivisen ja toisaalta radikaalin sosiaaleettisemmän diakonianäkemyksen välillä. Välittäessään tietoa yhteiskunnan marginaalista diakonia osallistuisi kansalaisyhteiskunnan rakentamiseen ja voimaantumiseen ja olisi lisäämässä sosiaalista pääomaa. Tämän kaltaisella toiminnalla voi nähdä myös vaihtoehtoisen sosiaalityön piirteitä (Matthies 1990).

Jos diakoniatyöntekijä kehittää valmiuksiaan vaikeimpien sosiaalisten ongelmien kohtaamiseen, tästä hyötyisi ehkä eniten yhteiskunta. Jos taas diakonia liikkuu yhteiskuntakriittiseen suuntaan, voiko se samaan aikaan olla osa virallista järjestelmää? Jos ammatin valmiuksia kehitetään erityisesti sen hengellisen osaamisen, spiritualiteetin suuntaan, palvelisiko diakonia pelkästään seurakuntia? Voisiko työntekijä löytää paikkansa yhteiskunnan sosiaali- ja terveysturvajärjestelmässä spirituaalisin valmiuksin varustettuna erityisosaajana?

Olen kuvannut diakoniatyöntekijöiden yhteiskuntakriittisiä kirjoituksia sosiaalieettisen luonteisiksi, sillä ne eivät ole kirkon virallisia kannanottoja. Niiden saama julkisuus on suurelta osin seurakuntien sisäinen. Vaikuttaisiko, jos myös diakoniatyöntekijät toisivat hiljaista tietoaan enemmän suurelle yleisölle? Olisiko diakonian sosiaalieettisesti toimiakseen verkostoiduttava; kenen kanssa?

Artikkeleiden kuvauksissa diakoniatyöntekijä tekee paljon yhteistyötä kotikuntansa virallisen ja epävirallisen sektorin kanssa. Erilaisten yhteistyökumppaneiden ja vapaaehtoistyössä toimivien diakonianäkemyksiä selvittävä tutkimus saattaisi tuottaa tietoa, joka selkiyttäisi ammattimaisen diakonian paikkaa yhteistyöverkoston osana ja vapaaehtoistyössä. Verkostoitumisen näkökulmasta yhteistyökumppaneiden, vapaaehtoistyöntekijöiden ja muiden toiminnassa mukana olevien seurakuntalaisten diakonianäkemyksillä voi olla oma merkityksensä sen kannalta, mitä halutaan saavuttaa.

9. LOPUKSI

Ottaessani tutkimuskohteeksi diakonian itseymmärryksen sain samalla pohdittavaksi suurilta tuntuvia ongelmia. Matkasta diakonian maailmaan on tullut myös matka erilaisille rajoille. Käsitteellisesti hajanainen diakonia liikkuu sekä realismissa että idealismissa kuljettaen mukanaan ajatusta kutsumustietoisuudesta. Sen perusteet löytyvät teologiasta, mutta se toimii myös yhteiskunnassa.

Työn teoreettisen lähtökohdan paikalle ovat vähitellen asettuneet teologien Esko Ryökkään ja Paavo Kettusen tutkimusten avaamat hahmotelmat diakoniasta, joka kokee omimmakseen sielunhoidon ja henkisen tukemisen tehtävän. Suomen luterilaisissa seurakunnissa diakoniaa perustellaan paljolti kirkkolailla ja sen diakoniapykälillä: Kirkkojärjestyksen diakoniamääritelmästä tuli tämänkin työn kannalta keskeinen. Sen pohjalta muotoilin tutkimuskysymykset.

Kaikkia laadullisia tutkimuksia voi Eskolan ja Suorannan mukaan pitää tapaus-tutkimuksina, joiden pohjalta ei ole tarkoituskaan tehdä yleistäviä päätelmiä (1999, 66). Aineisto voi kuitenkin toimia tutkijalle idealähteenä ja teoreettisen pohdinnan katalysaattorina (Mts. 216), ja tällainen aineiston käyttötapa on työssä tuntunut omimmalta. Aineiston avulla oli mahdollista ajatella diakoniaa, etsiä syvempää ymmärrystä, uusia kysymyksiä ja näköaloja tutuksi luultuun. Mutta samalla juuri se, että tutkimuskohde oli läheinen, on saattanut vaikuttaa joitakin näköaloja hämärtävästi.

Diakonian käsitteellinen hajanaisuus näkyy myös käytännön työn hajanaisuutena ja ”rannattomuutena”, ja haaste määritellä hätää yhä uudelleen tekee työstä raskasta. Artikkeleissakin tämä näkyi varmaan siksikin, että kontekstina olivat juuri erityisen raskaat taloudellisen laman vuodet. Laman aiheuttaman mahdollisesti pysyvemmän muutoksen seuraamiseksi aineisto olisi pitänyt rajata myöhemmäksi 1990-luvulla. Tämän aineiston perusteella voi nähdä vain merkkejä uusien yhteisten toimintatapojen etsinnästä uuteen hätään vastaamiseksi. Diakoniatyössä jaksaminen on tietoisesti rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Ymmärrän, että on eri asia tutkia diakoniaa, joka on saanut toteutua jossakin yhteiskunnallisessa tilanteessa kuin tutkia diakonian ihannetta, jota työllä tavoitellaan. Työssä olisi voinut analysoida selkeämmin erikseen toteutuneen työn kuvaukset ja toisaalta diakonian ihannetta kuvaava näkemyksellinen asiantuntijapuhe. Artikkeleiden analyysi ei muutenkaan mennyt kovin syvälle merkitysten maailmaan. Olisiko diakoniatyön eri puolia saanut paremmin esille esimerkiksi diskurssianalyysillä?

LÄHTEET:

Aatola, Leena: 1990-luvun velkaneuvonta – vapaaehtoinen pakko. Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisuja 3. Helsinki 1996.

Ahonen, Risto A.: Diakonia ja kirkon virka. Teoksessa Helosvuori, Riitta & Koskenvesa, Esko & Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.): Diakonian käsi- kirja. Kirjapaja. Jyväskylä 2002.

Alasuutari, Pertti: Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere 1993.

Alasuutari, Pertti: Toinen tasavalta. Suomi 1946-1994. Vastapaino. Jyväskylä 1996.

Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma: Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Vastapaino. Tampere, 2000.

Blyth, Myra & Robins Wendy S.: No Boundaries to Compassion? An exploration of women, gender and diakonia. 1998, WCC Programme Unit on Sharing and Service. Ote teoksesta osoitteessa: www.wcc-coe.org/wcc/what/regional/compas.html 21. 3. 2004.

Collins, John N.: Diakonia. Re-interpreting the Ancient Sources. Oxford University Press. New York, 1990.

Diakonian asiasanasto. Osoitteessa: <http://www.ev1.fi/kkh/to/kdy/sanasto/#diakonialehti> 21. 3. 2004

Ervasti, Heikki: Kenen vastuu? Tutkimuksia hyvinvointipluralismista legitimitetin näkökulmasta. Stakes tutkimuksia 62, Jyväskylä 1996.

Ervasti, Heikki: Köyhyys elämäntilanteena. Teoksessa Kangas, Olli (toim.): Laman varjo ja nousun huuma. KELA, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72. Helsinki 2003.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Jyväskylä 1999.

Ewalds, Helena & Fanuelsen, Olav & Jensen, Flemming & Lindström, Hans-Erik & Sverrisdottir, Ragnheidur (toim.): Rajojen yli. Diakoniatyötä Pohjoismaissa. Suomen Kirkkohallituksen julkaisuja 2001:2.

Fix, Birgit & Fix Elisabeth: From charity to client-oriented social service production: a social profile of religious welfare associations in Western European comparison. *European Journal of Social Work* Vol. 5, No 1, pp. 55-62, 2002.

Hakala, Pirjo: Ihmisen kokonaisvaltainen auttaminen. Teoksessa Helosvuori, Riitta & Koskenvesa, Esko & Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.): Diakonian käsikirja. Kirjapaja. Jyväskylä 2002.

Hallamaa, Jaana: Kristinuskon kertomus ja eurooppalainen sosiaalietiikka. Teoksessa Hallamaa, Jaana (toim.): Rahan teologia ja Euroopan kirkot - lopun ajan sosiaalietiikka. Atena Kustannus, Juva 1999.

Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko (toim.): Kirkonkirjat köyhyydestä. Kirkkopalvelut. Pieksämäki 2000.

Heikkilä, Matti: Diakoniabarometri 1999. Diakonian alalla toimivien käsityksiä yhteiskunnan kehityssuunnasta. Teoksessa Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko (toim.) Kirkonkirjat köyhyydestä. Kirkkopalvelujen julkaisuja N:O 5. Pieksämäki 2000

Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko: Vuotoja hyvinvointivaltion turvaverkoissa. Kansalaiskeskustelun merkitys suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa. Teoksessa Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko (toim.) Kirkonkirjat köyhyydestä. Kirkkopalvelujen julkaisuja N:O 5. Pieksämäki 2000

Heikkilä, Matti & Sihvo, Tuire: Toimeentulotuki taloudellisen suoriutumisen ilmapuntarina. Teoksessa Heikkilä, Matti & Uusitalo, Hannu: Leikkausten hinta.

Tutkimuksia sosiaaliturvan leikkauksista ja niiden vaikutuksista 1990-luvun Suomessa. Stakes raportteja 208, Saarijärvi 1997.

Heikkilä, Matti & Uusitalo, Hannu: Leikkausten hinta. Tutkimuksia sosiaaliturvan leikkauksista ja niiden vaikutuksista 1990-luvun Suomessa. Stakes raportteja 208, Saarijärvi 1997.

Heino, Harri & Kauppinen, Juha & Ahonen, Risto (toim.): Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 1984-1987. Kirkon tutkimuskeskus, 1989.

Heino, Harri & Kauppinen, Juha & Ahonen Risto A. (toim.): Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 1988-1991. Kirkon tutkimuskeskus. Jyväskylä 1993.

Heino, Harri & Salonen, Kari & Rusama, Jaakko & Ahonen, Risto (toim.): Suomen evankelisluterilainen kirkko vuosina 1992-1995. Kirkon tutkimuskeskus. Jyväskylä 1997

Helander, Eila: Kutsumus kantaa. Naislähetit Suomen Lähetysseuran työssä Toisen maailmansodan jälkeen. Suomen Lähetysseura, Saarijärvi 2001.

Helander, Eila: Naiset uskonnollisissa yhteisöissä. Teoksessa Helander (toim.): Muutoksen tulkkina. Kirkot ja uskonnollinen elämä osana yhteiskuntaa. Helsingin yliopiston Käytännöllisen teologian laitoksen julkaisuja 106. Jyväskylä, 2003.

Helander, Voitto: Kolmas sektori. Käsitteistöä, ulottuvuuksista ja tulkinnoista. Gaudeamus, Jyväskylä 1998.

Helosvuori, Riitta: Diakonia ja yhteiskuntatyö kirkon keskushallinnossa. Teoksessa Helosvuori, Riitta & Koskenvesa, Esko & Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.): Diakonian käsikirja. Kirjapaja. Jyväskylä 2002.

Henttonen, Kai: Voiko sen tehdä toisinkin? Diakoniatieteen lähtökohdat ja valinnat. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisusarja C 1. Lahti 1997.

Henttonen, Kai: Diakoniaan kouluttaminen. Teoksessa Helosvuori, Riitta & Koskenvesa, Esko & Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.): Diakonian käsikirja. Kirjapaja. Jyväskylä 2002.

Henttonen, Kai: Deacony Science. An opportunity and a challenge for education in deacony. Teoksessa ”Spiritus- Lux- Caritas”, International Congress in Diacony. Lahti, Finland, 23.-27.9. 1998. Edited by Riikka Ryökäs & Klaus Kiessling. Lahden diakonian instituutti. Saarijärvi 1999.

Honkkila, Antero: Seurakuntadiakonia. Teoksessa Helosvuori, Riitta & Koskenvesa, Esko & Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.): Diakonian käsikirja. Kirjapaja. Jyväskylä 2002.

Iivari, Juhani & Karjalainen, Jouko: Diakonian köyhät. Epävirallinen apu perusturvan paikkaajana. Stakes raportteja 235. Saarijärvi 1999.

Ikonen, Raija: Diakonia-lehden sisältö vuosina 1960-1981. Käytännöllisen teologian pro gradu-tutkielma, huhtikuu 1983. Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan kirjasto.

Juhila, Kirsi: Sosiaalityö marginaalissa. Teoksessa: Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.) : Marginaalit ja sosiaalityö. Paino Kopijyvä Oy, Jyväskylä 2002.

Julkunen, Raija: Suunnanmuutos. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä, 2001

Jääskeläinen, Ilkka: Diakoniatoiminnan muodot. Teoksessa Helosvuori, Riitta & Koskenvesa, Esko & Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.): Diakonian käsikirja. Kirjapaja. Jyväskylä 2002.

Kainulainen, Sakari: Suomalainen yhteiskunta murroksessa. Teoksessa Helosvuori, Riitta & Koskenvesa, Esko & Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.): Diakonian käsikirja. Kirjapaja. Jyväskylä 2002.

Kainulainen, Sakari & Rintala, Taina & Heikkilä, Matti: Hyvinvoinnin alueellinen erilaistuminen 1990-luvun Suomessa. Stakes tutkimuksia 114. Saarijärvi 2001.

Kangas, Olli (toim.): Laman varjo ja nousun huuma. KELA, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72. Helsinki 2003.

Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti: Moniulotteisen köyhyyden trendit 1990-luvulla. Teoksessa Kangas, Olli (toim.): Laman varjo ja nousun huuma. KELA, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72. Helsinki 2003.

Kangas, Olli & Sikiö, J. : Kunnan kansalaisia vai laiskoja lurjuksia? Suomalaisten käsitykset toimeentulotuen saajista. Teoksessa Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti: (toim.): Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Stakes tutkimuksia 65, Turun yliopisto 1996.

Kari, Matti & Pakaslahti, Johannes: EU-Suomen sosiaaliturvajärjestelmä. Suomen Vakuutusalan koulutus ja kustannus Oy. Helsinki 2003

Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka: Matkalla nykyaikaan. Eilintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. WSOY, Juva 1999.

Karjalainen, Jouko: Ruoka-apu toimeentulon täydentäjänä. – Näkyykö köyhyys epävirallisen avuntarpeen lisäyksenä? Teoksessa Heikkilä, Matti & Uusitalo, Hannu: Leikkausten hinta. Tutkimuksia sosiaaliturvan leikkauksista ja niiden vaikutuksista 1990-luvun Suomessa. Stakes raportteja 208, Saarijärvi 1997.

Karjalainen, Jouko & Saranpää, Usko: Havaintoja huono-osaisuudesta: Stakesin ja SPR:n neljäs huono-osaisuusselvitys. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus: Suomen Punainen Risti. Helsinki, 2002.

Kettunen, Paavo: Leipää vai läsnäoloa? Asiakkaan tarve ja diakoniatyöntekijän työnäky laman puristuksessa. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja, sarja A Nro 76. Jyväskylä 2001.

Kettunen, Paavo: Kehittyvä sielunhoito. Teoksessa Aalto, Kirsti & Esko, Martti & Virtaniemi, Matti-Pekka (toim.): Sielunhoidon käsikirja. Kirjapaja. WSOY – Kirjapainoyksikkö, Porvoo 1997.

Kirkkojärjestys. (8.11. 1991/1055/1993)
<http://www.evl.fi/avain/Kirkkojarjestys-2003-01.pdf> 21.3. 2004

Kohti yhteistä hyvää. Piispojen puheenvuoro hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuudesta. Teoksessa Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko: Kirkonkirjat köyhyydestä. Kirkkopalvelut. Pieksämäki 2000.

Koskenvesa, Esko: Diakonia kirkon elämässä ja toiminnassa. Teoksessa Helosvuori, Riitta & Koskenvesa, Esko & Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.): Diakonian käsikirja. Kirjapaja. Jyväskylä 2002.

Koskiahho, Briitta & Nurmi, Johanna & Virtanen, Petri: Kansalaisen sosiaalipoliittikka. Kansalaisyhteiskunta ja hyvinvointivaltio 2000-luvulla. WSOY. Juva 1999.

Kosonen, Pekka: Pohjoismaiset mallit murroksessa. Vastapaino. Tampere 1998.

Kosunen, Virpi: Paljonko on riittävästi? Vähimmäisetuuksien riittävyyden arviointia kulutuksen näkökulmasta. Stakes raportteja 232, Saarijärvi 1999.

Kotiranta Matti: Elämä laupeudessa – ortodoksinen näkemys sosiaalietiikasta. Teoksessa Hallamaa Jaana (toim.): Rahan teologia ja Euroopan kirkot - lopun ajan sosiaalietiikka. Atena Kustannus, Juva 1999.

Kotisalo, Helena: Diakoniatyön ja diakonisen hoitotyön toteutuminen Kuopion hiippakunnan diakonisojen arvioimana. Pro gradu- tutkielma. Hoitotiede: Terveystieteiden opettajankoulutus, Kuopion yliopisto 2002.

Kyngäs, Helvi & Vanhanen, Liisa: Sisällön analyysi. Hoitotiede 1/1999.

Köyhyysongelman ratkaisua hakemassa. Nälkäryhmän kannanotto ja selvitys suomalaisesta köyhyydestä. Teoksessa Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko &

Malkavaara, Mikko: Kirkonkirjat köyhyydestä. Kirkkopalvelut. Pieksämäki 2000.

Laaksovirta, Tuula: Tutkimuksen lukeminen ja tekeminen. Kirjastopalvelu. Helsinki 1988.

Latvus, Kari: Arjen teologia. Johdatus kontekstuaaliseen Raamatuntulkintaan. Kirjapaja. Jyväskylä 2002.

Lehtonen, Mikko: Merkitysten maailma. Vastapaino. Tampere 1996.

Lemmetyinen, Antti: Ruokapankit kirkon diakonian työmuotona. Teoksessa Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko (toim.): Kirkonkirjat köyhyydestä. Kirkkopalvelujen julkaisuja N:O 5. Pieksämäki 2000

Luhmann, Niklas: Funktion der Religion. Frankfurt am Main 1992.

Malkavaara, Mikko: Yhteisvastuukeräyksen historia. Teoksessa Malkavaara, Mikko (toim): Ei etsi omaansa. Tutkimuksia altruismista ja yhteisvastuusta. Kirkkopalvelujen julkaisuja N:o 4. Pieksämäki 2000.

Malkavaara, Mikko: Diakoniajärjestöt. Teoksessa Helosvuori, Riitta & Koskenvesa, Esko & Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.): Diakonian käsikirja. Kirjapaja. Jyväskylä (2002a).

Malkavaara, Mikko: Nälkä ja köyhyys kirkon asiaksi – Näkökulmia laman ja markkinakilpailun aikaan. Teoksessa Mäkinen, Virpi (toim.): Lasaruksesta leipäjonoihin – Köyhyys kirkon kysymyksenä. Atena Kustannus Oy, Pieksämäki (2002b).

Malkavaara, Mikko: Sodasta laman kynnykselle - Köyhyys ja diakonia hyvinvointivaltiota rakennettaessa. Teoksessa Mäkinen, Virpi (toim.): Lasaruksesta leipäjonoihin - Köyhyys kirkon kysymyksenä. Atena Kustannus Oy, Pieksämäki (2002c).

Markkola, Pirjo: Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860-1920. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 888. Tampere 2002.

Matthies, Aila-Leena: Kapinasta muutoksen malliksi. Vaihtoehtoinen sosiaalityö Suomessa. HANKI ja JÄÄ, Juva 1990.

Mustakallio, Hannu: Köyhät, sairaat ja kirkko – Suomalaista diakoniaa 1800-luvulta 1940-luvulle. Teoksessa Mäkinen Virpi (toim.): Lasaruksesta leipäjonoihin – Köyhyys kirkon kysymyksenä. Atena Kustannus Oy, Pieksämäki 2002.

Mutka, Ulla: Sosiaalityön neljäs käänne. Kopijyvä Oy, Jyväskylä 2001.

Mäkelä, Hilikka: Diakoniatyössä jaksaminen. Teoksessa Helosvuori, Riitta & Koskenvesa, Esko & Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.): Diakonian käsikirja. Kirjapaja. Jyväskylä 2002.

Mäkelä, Hilikka & Peura, Simo: Ydinosaaminen on ammatillisen osaamisen kulmakivi. Diakonia-lehti 1/2004

Mäkinen, Virpi (toim.): Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä. Atena Kustannus Oy, Pieksämäki 2002.

Niemelä, Pauli: Diakonia ja ihmiskäsitys. Teoksessa Helosvuori, Riitta & Koskenvesa, Esko & Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.): Diakonian käsikirja. Kirjapaja. Jyväskylä 2002.

Parviainen, Seija: Piispojen luterilainen sosiaalietiikka globaalitalouden paineessa. Teoksessa Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko (toim.): Kirkonkirjat köyhyydestä. Kirkkopalvelujen julkaisuja N:O 5. Pieksämäki 2000

Pohjola, Anneli: Näemme köyhyyden, mutta emme köyhiä. Teoksessa Heikkilä, Matti & Vähätalo, Kari (toim.): Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos. Gaudeamus. Tampere 1994.

Raitakari, Suvi: Sosiaalityön marginaalistatus. Asiakkuus ja asiantuntijuus modernin ja postmodernin tulkintakehyksessä. Teoksessa: Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.) : Marginaalit ja sosiaalityö. Paino Kopijyvä Oy, Jyväskylä 2002.

Raunio Antti: Suurten kirkkokuntien sosiaalieettinen opetus. Teoksessa Lähtenmaa Jaana (toim.): Rahan teologia ja Euroopan kirkot – lopun ajan sosiaalietiikka. Atena Kustannus, Juva 1999.

Rask, Katja & Kainulainen, Sakari & Pasanen, Sina: Diakoniatyön ja kirkon nuorisotyön arki vuonna 2002. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia 3. Helsinki 2003.

Roivainen, Irene: Marginaalisuus ja sosiaalityö yhteisöissä. Teoksessa Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.): Marginaalit ja sosiaalityö. Kopijyvä Oy, Jyväskylä 2002.

Roivainen, Irene: Diakonian erityisyys sosiaalityössä. Teoksessa Lahtinen, Mikko & Toikkanen, Tuulikki (toim.): Anno Domini 2003. Diakoniatieteen vuosikirja. Lahden Diakoniasäätiö, Lahden diakonian instituutti. Vammala 2003.

Ryökäs, Esko: Diakonianäkemyksemme. Kirkon tutkimuskeskus, sarja B Nro 62. Pieksämäki 1990

Ryökäs, Esko: Diakonian tutkimus. Teoksessa Helosvuori, Riitta & Koskenvesa, Esko & Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.): Diakonian käsikirja. Kirjapaja. Jyväskylä (2002a).

Ryökäs, Esko: Ylhäältä vai alhaalta – diakoniamääritelmän kehitys. Teoksessa Lahtinen, Mikko & Toikkanen, Tuulikki (toim.): Anno Domini 2002. Diakoniatieteen vuosikirja. Lahden Diakoniasäätiö, Lahden diakonian instituutti (2002b).

Ryökäs, Esko: Understanding ”Diakonia”. Four concepts of diakonia in two nordic countries. Teoksessa ”Spiritus- Lux-Caritas”, International Congress in

Diacony. Lahti, Finland, 23.-27.9. 1998. Edited by Riikka Ryökäs & Klaus Kiessling. Lahden diakonian instituutti. Saarijärvi 1999.

Saari, Juho: Reformismi. Sosiaalipolitiikan perusteet 2000-luvun alussa. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja 57. Tampere 2001.

Salonen, Kari & Kääriäinen, Kimmo & Niemelä, Kati (toim.): Kirkko uudelle vuosituuhannelle. Suomen evankelisluterilainen kirkko vuosina 1996-1999. Kirkon tutkimuskeskus. Jyväskylä 2000.

Saraneva, Tapio: Oikeudenmukaisuuden nälkä. Vapautuksen teologian haaste meille. WSOY:n graafiset laitokset, Juva 1991.

Sihvo, Tuire: Pienituloisten kulutus 1990-1994. Teoksessa Heikkilä, Matti & Uusitalo, Hannu: Leikkausten hinta. Tutkimuksia sosiaaliturvan leikkauksista ja niiden vaikutuksista 1990-luvun Suomessa. Stakes raportteja 208, Saarijärvi 1997.

Sipiläinen, Ilkka: Kansankirkon haasteet. Teoksessa Matthies, Aila-Leena & Kotakari, Ulla & Nylund, Marianne (toim.): Välittävät verkostot. Vastapaino, Jyväskylä 1996.

Vastuun ja osallisuuden yhteisö. Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön linja 2010. <http://www.evl.fi/kkh/to/kdy/Diakonia-strategia-2010.rtf> 21.3.2004

Veijola, Timo: Diakonian juuret Raamatussa. Teoksessa Helosvuori, Riitta & Koskenvesa, Esko & Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.): Diakonian käsikirja. Kirjapaja. Jyväskylä 2002.

Veikkola, Juhani: Diakonian perustehtävä, visiot ja tavoitteet. Teoksessa Helosvuori, Riitta & Koskenvesa, Esko & Niemelä, Pauli & Veikkola, Juhani (toim.): Diakonian käsikirja. Kirjapaja. Jyväskylä 2002.

Veikkola, Juhani & Petrelius, Päivi (toim.): Diakonia muutosvoimana. Diakonian vuosikirja 1996-1997. Diakonia ry, Helsinki 1997.

Vikström, John: Arkkipiispan sosiaalieettiset puheenvuorot laman ja markkina-liberalismin paineessa. Teoksessa Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko (toim.): Kirkonkirjat köyhyydestä. Kirkkopalvelujen julkaisuja N:O 5. Pieksämäki 2000

Vuola, Elina: Ei auta itku markkinoilla – Vapautuksen teologien käsityksiä köyhyydestä ja taloudesta. Teoksessa Mäkinen, Virpi (toim.): Lasaruksesta leipäjonoihin – Köyhyys kirkon kysymyksenä. Atena Kustannus Oy, Pieksämäki 2002.

Vähätalo, Kari: Suomalainen huono-osaisuuden tutkimus 1980-1990-luvulla. Teoksessa: Heikkilä, Matti & Vähätalo, Kari (toim.): Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos. Gaudeamus. Tampere 1994.

Ylönen, Kristiina: Diakoniatyön asiakkaiden avun tarpeen syyt ja niihin vastaaminen. Kyselytutkimus Kuopion hiippakunnan diakoniatyön asiakkaiden avun tarpeen syistä ja niihin vastaamisesta diakoniatyöntekijöiden kuvaamana. Pro gradu –tutkielma. Kuopion yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta/sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön koulutusohjelma, syyskuu (1993a). Kuopion yliopiston kirjasto.

Ylönen, Kristiina: Diakonia on vielä naistyötä. Diakonia -lehti 6-7/1993. (1993b)

Ylönen, Kristiina: Sielunhoito on yleistä diakoniaa. Diakonia -lehti 1/1994.

Ylönen, Kristiina: Yksinäisyys piinaa. Diakonia -lehti 8/1993. (1993c)

Åstrand, Kaisa: Käytännöllistä ja hengellistä työtä. Tutkimus diakoniatyön vaativuudesta. Diakoniatyöntekijöiden Liitto, 1995.

Österbacka, Eva: Periytyykö työttömyys? Työttömyyden korrelaatio sukupolvien välillä Suomessa 1990-luvulla. Teoksessa Kangas, Olli (toim.): Laman varjo ja nousun huuma. KELA, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72. Helsinki 2003.

LIITE 1.

Aineisto, yhteensä 75 artikkelia. Mukana ovat diakoniatyöntekijän nimikkeen alla Diakonia-lehteen kirjoittaneet ja diakoniatyössä Suomessa toimivat tai toimineet, suomalaisesta seurakunnissa tapahtuvasta diakoniasta kertovat. Näin rajautuivat pois kirjoittajat, jotka kyllä ovat ammatiltaan diakoniatyöntekijöitä mutta toimivat muissa tehtävissä tai jotka kirjoittivat diakoniasta jossakin bisnessä maassa. Myös diakoniatyöntekijöiden kirjoittamat kirja-arvostelut on jätetty pois.

Vuosi	Numero / s.	Kirjoittajan ammatti	Otsikko
1. 1990	1/ 48	diakoni	”Kentän näkökulmasta”
2. 1990	2/ 48	diakoni	”Kentän näkökulmasta”
3. 1990	3/ 51	diakoni	Ihmisen nälkä ja jano
4. 1990	4/ 51	diakoni	Velvollisuus-lähimmäinen
5. 1990	5/ 47	diakoni	Oman kylän köyhät
6. 1990	6/ 50	diakoni	Missä hätä on suurin?
7. 1990	7/ 50	diakoni	”No mitäs hän sitten tekee?”
8. 1990	8/ 50	diakoni	Martta, Martta
9. 1990	1/ 28-29	diakonissa ja diakoni	Yhteisiä leirejä ....
10. 1990	3/ 24-26	diakoni	Portille asti kaikki on selvää
11. 1990	4/ 21-22	diakoni	Lähimmäinen lähiössä
12. 1990	6/ 24-26	diakonissa	Kun väkivalta kohdistuu...
13. 1990	7/36-38	diakoni	Diakoniasymposium....
14. 1990	8/ 24-25	diakoni	Loviisassa tapahtui
15. 1990	8/ 30-31	diakoni	Toisenlainen joulukuukausi
16. 1991	1/42-43	diakonissa	Eläköön CV-kilta...
17. 1991	2/ 42	diakonissa	Pitkät matkat
18. 1991	3/ 48	diakonissa	Lumpputalkoot
19. 1991	4/ 58-59	diakonissa	Todistuksia ja hellää hoitoa..
20. 1991	5/ 58	diakonissa	Suo, sisar ja silkkiliina
21. 1991	6/ 58	diakonissa	Lama kukkarossa –mielessä
22. 1991	7/ 50-51	diakonissa	Taivas vai helvetti
23. 1991	8/ 50	diakonissa	Joulun Herra- armahda...
24. 1991	1/ 18-20	diakoni	Yksi työntekijä, ...
25. 1991	2/ 4-6	diakoni	Luottamushenkilö ---
26. 1991	3/10-15	kaksi diakonia	Kolin alueen suojeluryhmä
27. 1991	4/ 14-15	diakoni	Tuusulan katuprojekti...
28. 1991	4/ 16-17	diakoni	Hervannassa on tehty...
29. 1991	7/ 22-23	diakonissa	Tarvitaan suunnistajan...
30. 1991	7/ 24-26	diakoni	Hallittu asennemuutos...
31. 1991	7/36	diakoni	Nuorten palveluryhmä

Vuosi	Numero / s.	Kirjoittajan ammatti	Otsikko
32. 1992	1/58-59	diakoni	Eurokurkku ja...
33. 1992	2/ 50	diakoni	Olen nähnyt - pakolaisen
34. 1992	3/ 50	diakoni	Ei pidä huonoille antaa
35. 1992	4/ 51	diakoni	Tanssi ruusujen päällä
36. 1992	5/ 58	diakoni	Katse kohti kansaa, pyydän
37. 1992	6-7/ 67	diakoni	Missä mennään, diakonia
38. 1992	8/ 58	diakoni	Mene pois, Herra...
39. 1992	2/ 16	diakonissa	Iranilaiselle kuuluu sama...
40. 1992	2/17-18	diakonissa	Toivona kurdien....
41. 1992	3/ 18-19	diakonissa	Pallonheittäjä
42. 1992	3/ 20-21	diakoni	Kun eriarvoisuus saa kasvot
43. 1992	6-7/ 38-39	diakoni	Sielunhoitotyö laitoksissa..
44. 1992	6-7/ 18-18	diakoni	Suunnittelemattomuus...
45. 1992	6-7/ 59	diakoni	Säästetään joulu jouluksi
46. 1993	1/ 42	diakonissa	Voihan ihminen!
47. 1993	2/ 42	diakonissa	Jalkautunut diakoniatyö
48. 1993	3/ 46	diakonissa	Epistä!
49. 1993	4/50	diakonissa	Varokaa kareja!
50. 1993	5/ 50	diakonissa	Elämäntodellisuus
51. 1993	6-7/ 58	diakonissa	Forget me not
52. 1993	8/ 50	diakonissa	Roiskeita
53. 1993	2/ 14	diakonissa	"Ei unohdeta vanhuksia"
54. 1993	5/ 12-14	diakonissa	Työtön taistelee ..
55. 1993	6-7/ 6-7	diakonissa	Kuplat puhki ja resurssit...
56. 1993	6-7/10-11	diakonissa	Kuka kelpaa....
57. 1993	6-7/19-20	diakoni	Diakonia on yhä naistyötä
58. 1993	8/34-35	diakoni	Yksinäisyys piinaa
59. 1994	1/ 51	diakonissa	Mahtuuko 0,5 litraan 0,5k
60. 1994	2/ 42	diakonissa	Luova näkökulma
61. 1994	3/ 51	diakonissa	Muina miehinä
62. 1994	4/ 51	diakonissa	Mersulla menoksi
63. 1994	5/ 51	diakonissa	Rahkapiirakka-terapiatekn.
64. 1994	6/ 51	diakonissa	Kuka keksi joulun?
65. 1994	1/ 23	diakoni	Anna tänään aikaasi!
66. 1994	1/12-13	diakoni	Talous ja hoidontarve...
67. 1994	1/28-29	diakoni	Sielunhoito on yleistä diak.
68. 1994	1/34	diakoni	Seurakunnat laajentavat...
69. 1994	3/26-27	diakonissa	Miten lähestyä....
70. 1995	2/ 44-46	diakonissa	Kielivähemmistölle...
71. 1995	3/16-17	ei tiedossa	Työttömyys kriisinä –
72. 1995	5/ 10-11	diakoni	Velkaneuvonta...
73. 1995	5/ 12-13	diakonissa	"Sairasta oppimassa"
74. 1995	5/ 18-19	diakonissa	Laukaassa rakennetaan...
75. 1995	5/22-23	ei tiedossa	Miten jaksan...

LIITE 2.

DIAKONIAN TEEMANUMEROT 1990-95

1990:

Diakonia-lehti 30v.& avohuolto, Nuoret & kasvattajien tukeminen, Rikollisuus, Yhteisöllisyys & lähimmäisen päivä, Maailman velka & Vastuuviikko, Väkivalta, merimieslähetys, joulukeräys & Yhteisvastuukeräys

1991:

Diakonian painopisteet ja tavoitteet, Vammaisuus, Ekodiakonia & ympäristöky-
symykset, Kaupungistuminen & alueellinen yhteistyö, Kehitysyhteistyö &
maailman velka & vastuuviikko, Sosiaaliturva & diakonian rooli, Seurakunta
työyhteisönä & diakoniatyöntekijän jaksaminen, Yhteisvastuukeräys & joulukeräys

1992:

Euroopan yhdentyminen, Pakolaisuus, Eriarvoisuus & tasa-arvo, yhteisöllisyys &
yhdessä hyvä olotila & lähimmäisen päivä, ”Ei ainoastaan leivästä” & Vastuu-
viikko, Diakonia tänään, Yhteisvastuukeräys & joulukeräys

1993:

Itsemurha, Voimavarojen suuntaaminen, Vanhukset, Lähialueiden ongelmat &
lähimmäisen päivä & ”Ihminen on ihmisen turva”, ”Ei ainoastaan leivästä” &
Vastuuviikko, Diakonian tutkimus & vapaaehtoistyö & ammattikorkeakoulu,
Yhteisvastuukeräys & joulukeräys

1994:

Yhteiskunnan muutos & köyhyys, Markkinointi & vaikuttaminen & Tiedotus,
Perhe & ”Hei sukulainen” & Lähimmäisen päivä, Kansainvälistyminen &
Vastuuviikko & ”Muukalaisena tässä maassa”, Henkiset paineet ja jaksaminen,
Joulukeräys & yhteisvastuu

1995:

Alkoholipolitiikka ja päihdetyö, Polarisoituminen, kriisityö & lähimmäisen päivä,
Eurooppa & lähialueet ja diakonia, Sielunhoito ja diakonia, Yhteisvastuu & joulukeräys

